

**Tasa-arvoa kilpaurheilussa? Naisten kilpailujen
vastustus ja puolustus Suomessa olympiavuosina
1920—1936**

Seppo Heikkinen

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

helmikuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurihistoria

Seppo Heikkinen

Tasa-arvoa kilpaurheilussa? Naisten kilpailujen vastustus ja puolustus Suomessa olympiavuosina 1920–1936

Sivumäärä: 74

Suomi menestyi kansainvälisillä yleisurheiluareenoilla 1920- ja 1930-luvuilla hyvin. Menestyjät olivat miehiä, sillä naisille kilpaurheilu ei ollut varsinkaan yleisurheilussa suositeltavaa. Jotkin lajit, kuten uinti ja hiihto, olivat naisille sallitumpia. Miksi tilanne oli tällainen ja miten tuona aikana asiaan suhtauduttiin? Tässä tutkimuksessa haen vastausta kysymykseen, miten aiheesta ajan lehdissä keskusteltiin. Kuinka vastustavia kantoja perusteltiin, entä kuinka puolustavia? Edelleen pyrin selvittämään, muuttuiko keskustelun sävy tutkimusaikana ja oliko kirjoittajien poliittisilla taustoilla merkitystä käydyssä debatissa.

Aineistoni on Helsingin Sanomien, Kisakenttä-lehden ja Työläisnaisten Urheilulehden numerot 1920-1936 kesäolympialaisten aikaan. Lehdet edustavat porvarillista, työväen sekä puolueettomuuteenkin pyrkivää linjaa. Antwerpenin kisat 1920 olivat itsenäisen Suomen ensimmäiset kansainväliset suurkisat ja Berliinin olympialaiset 1936 päättivät urheilullisesti sotien välisen ajan.

Tutkimusmetodini on diskurssianalyysiin pohjaava sisällönanalyysi, jossa lähiluvun keinoin pyrin valottamaan kirjoittajien kantoja ja motiiveja. Tutkimustyö alkaa digitaalisella tekstianalyysillä, aihemallinnuksella (Topic modeling). Siinä koko tutkimusaineistosta nostetaan esiin kolme keskustelun pääteemaa, jotka kukin valottavat eri näkökulmista tutkimusongelmaa. Tutkimukseni sivuaa urheiluhistoriaa, mediahistoriaa ja poliittista historiaa. Kulttuurihistoria on välittäjä, sateenvarjo, joka kokoaa nämä ihmistä ja yhteiskuntaa tutkivat näkökulmat.

Keskustelu kilpailuista oli vilkasta 1920-luvulla, mutta saavutti huippunsa 1930-luvulla. Miehinen diskurssi, urheilusankarien kuvaukset ja pilkkakirjoitukset saivat palstatilaa. Terveys- ja estetiikkateema oli varsinkin naiskirjoittajien ja voimisteluperinteen kannattajien suosiossa, mutta menetti tilaansa aikajakson loppua kohti. Naisten omatoimisuuden ja kilpailullisuuden puolustaminen oli väkevä, eräällä tavalla keskustelun piilotettu pohjavirta, joka tuli esille analyysissä. Keskustelun sävy muuttui hitaasti kohti positiivisempaa ja kirjoittajien poliittisilla kannoilla oli merkitystä. Työväentaustaisille medioille kilpailut olivat sallitumpia kuin porvaritaustaisille ja puolueettomana esiintynyt HS osallistui aktiivisesti vanhan toimintatavan tukemiseen.

Avainsanat: aihemallinnus, kilpaurheilu, naisurheilu, nationalismi, Suomi, tasa-arvo, topic modeling, urheilu, urheiluteksti, yleisurheilu, 1920-luku, 1930-luku

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset	1
1.2	Aiempi tutkimus, aineistot ja rajaukset	4
1.3	Teoria ja käsitteet	6
1.4	Tutkimuksen metodit ja rakenne	9
2	”Naisten saavutuksia ei ole tähän mukaan laskettu” Miehinен diskurssi hallitsee	13
2.1	Urheilijamyytit ja kansallisuusajattelun voima	13
2.2	Miksi nainen ei sovi katajaisen kansan urheilunäyttämölle?	18
2.3	Pilkkakirveet lentelevät	23
3	”Kauneus – henki ennen ruumista” Estetiikka ja terveys keskusteluargumentteina	29
3.1	Voimistelukultuurin ote pitää	29
3.2	Lääketiede puhuu – vastustajia ja jokunen puolustaja	34
3.3	Sulokas liike – estetiikan merkitys liikunnassa ja kilpaurheilussa	39
4	”Urheilu on asetettava voimistelun edelle” Kilpailujen hyväksyntä nousee hitaasti	45
4.1	Kilpailujen paine kasvaa – Suomi vertailee itseään kilpakumppaneihinsa	45
4.2	Yhteistyötä, valistusta ja motivointia	50
4.3	Sitkeät naiset – yksilöt näyttävät muutoksen suunnan	54
5	Lopuksi	62
	Lähdeluettelo	67

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset

Kilpaurheilukulttuuri alkoi kehittyä Englannissa 1800-luvun puolivälissä. Kilpailullisuuden juuret ovat syvällä valistusaatteen ideoissa ja myös uusien, modernien ideoiden läpilyönnissä 1800-luvun maailmassa. Näitä olivat nationalismi, evoluutioteoria ja sosiaalidarwinismi, jotka loivat pohjaa kilpailun hyväksynnälle. Englanti oli ollut teollistumisen johtavia maita ja kun säännöllinen työaika otettiin käyttöön, kansalaisille jäi aikaa myös harrastuksiin. Vuosisadan loppuun mennessä urheilun järjestäytyminen seuroihin eteni Euroopassa nopeasti niin porvarillisella puolella kuin työväenkin piirissä.¹ Kun modernit olympiakisat aloitettiin 1896 Ateenassa, urheilun ja kilpailun ideat saivat julkisuutta ja harrastustoiminta lisää voimaa ja uusia osallistujia.

Suomessa liikunnan valtalaji oli ollut koko 1800-luvun voimistelu eri muodoissaan. Täällä kilpailivat saksalainen ja ruotsalainen voimistelusuuntaus. Yhteistä niille oli kilpailullisuuden puuttuminen ja liikunnan kasvatuksellisten ja esteettisten arvojen korostaminen.

Urheilukilpailut tulivat myös Suomeen ensimmäisten urheiluseurojen myötä. Vuosisadan vaihteessa Suomessa toimi jo yli 300 voimistelu- ja urheiluseuraa. Aika oli kaikenlaisten kansanliikkeiden kulta-aikaa ja raittiusseuroja, nuorisoseuroja ja kansanvalistukseen keskittyviä yhteisöjä perustettiin. Ne loivat osaltaan myös liikunnalle hyviä puitteita ja myös ensimmäinen vain urheiluun keskittyvä lehti, Suomen Urheilulehti, perustettiin vuonna 1898.²

1900-luvun alussa Suomi kehittyi nopeasti yhdeksi maailman johtavista yleisurheilumaista. Yleisurheilun merkitys kansakunnalle oli suuri ja kaikista olympiamitaleista vuosien 1908-1936 välillä 40% tuli yleisurheilusta. Menestyjät olivat kuitenkin miehiä, vaikka Suomi oli ollut esimerkiksi äänioikeuden laajentamisessa naisten oikeuksien edelläkävijä. Naisia ei osallistunut varsinkaan yleisurheiluun, ja ensimmäisen kerran kun naisten yleisurheilu oli mukana Amsterdamin kisoissa 1928, ei Suomesta mukana ollut yhtään naista. Vasta Berliinin kisoihin 1936 otettiin mukaan neljä naisyleisurheilijaa. Kisamenestystä he eivät saavuttaneet mutta suuren huomion saivat kisojen mahtipontisissa avajaisissa esiintyneet 200 suomalaista naisvoimistelijaa.³ Ensimmäinen suomalainen nainen olympialaisten yleisurheilumitaleilla oli

¹ Keskinen 2011, 15–16. Ks. myös Jalava, Kinnunen, Sulkunen 2013, 41.

² Keskinen 2011, 24–25.

³ Kokkonen 2015, 98.

Kaisa Parviainen, joka vasta vuonna 1948 Lontoon olympiakisoissa saavutti hopeamitalin keihäänheitossa.

Tässä tutkimuksessa pohdin naisten puuttumista kilpakentiltä ja haen kysymykseen vastauksia tutkimalla tuon ajan lehtikirjoittelua urheilusta. Tutkimukseni pääkysymys onkin, miten naisten urheilukilpailuista, varsinkin yleisurheilussa, keskusteltiin *Helsingin Sanomissa*, *Kisakenttä*-lehdessä ja *Työläisnaisten Urheilulehdessä* vuosien 1920 ja 1936 välisinä kesäolympiavuosina. Tuolle aikavälille osuvat kisat Antwerpenissa 1920, Pariisissa 1924, Amsterdamissa 1928, Los Angelesissa 1932 ja Berliinissä 1936. Alakysymyksenä selvitän sitä, kuinka positiivista suhtautumista tai vastustavia kantoja perusteltiin. Pyrin myös selvittämään sitä, muuttuiko keskustelun sävy tutkittavana ajanjaksona. Oletan, että sävy muuttuu kilpailulle myönteisempään suuntaan. Samalla esittelen ajan tärkeimmät ajan keskustelijat ja pohdin heidän poliittisten sitoumustensa vaikutusta keskusteluun.

1900-luvun alun naisurheilua Suomessa on tutkittu ja todettu ajan kielteinen asenne naisten kilpailuihin. Sen sijaan sitä, millainen muutos kirjoittelussa tapahtui ja millaisia sävyjä lehtitekstit saivat sotien välisinä vuosina, ei ole erikseen aiemmin selvitetty. Yleisurheilu oli Suomen menestysurheilun keihäänkärki ja useimmin viitattu, kun puhuttiin ”urheilun suurvallasta”. Koska tutkittava ajanjakso sijoittuu sisällissodan jälkeiseen poliittisesti jakautuneeseen mielipideilmastoon, voi juuri eri tavalla poliittisesti sitoutuneiden lähteiden valinnalla mahdollisesti saada uutta tietoa siitä, kuinka ilmiö Suomessa kehittyi. Samaan aikaan kuitenkin juuri miesten menestys oli urheilun ”suurvallan” voittojen taustalla. Siksi myös tässä tutkielmassa nostetaan esiin miesten osuutta urheilussa, siitä tehtyjä lehtikirjoituksia ja varsinkin tämän kirjoittamisen suhdetta naisten kilpailullisuuteen.

Naisten järjestäytyminen urheiluliikkeessä alkoi, kun Suomen Naisten Voimisteluliitto (myöhemmin Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto SNLL) perustettiin 1896. Aatteellisesti se edusti porvarillisen Suomen näkemyksiä. Liikuntavaikuttaja Anni Collan perusti naisten liikuntaan keskittyvän *Kisakenttä*-lehden vuonna 1911. SNLL:n kanta naisten kilpailuihin oli koko 1920-luvun ajan vastustava. Myös työläisväestö alkoi perustaa omia urheiluseurojaan vuosisadan vaihteessa ja ensimmäiset työväenseurojen naisosastot syntyivät 1902 Helsingin Ponnistukseen ja Lahden Taimeen.⁴ Ensimmäiset yleisurheilukilpailut naisille järjestettiin porvarillisen Haminan Vesan toimesta 1903 ja työväentaustaisen Forssan Alun toimesta 1904.

⁴ Laine 1996b, 11.

Kilpaurheilun nousukausi oli alkanut Suomessa. Kansallinen herääminen sai ensimmäisen sortokauden aikana voimaa ja urheilua pyrittiin käyttämään aatteellisen toiminnan edistämiseksi. Myös maaseudun väki ja työväestö alkoivat innostua kilpaurheilusta. Kilpailumenestys toi lisää julkisuutta ja uutta väkeä saatiin harrastuksen pariin.⁵

Sisällissota 1918 muutti sitten kaiken. Kukoistava työväen urheiluliike hajotettiin ja kaikki sotaan punaisten puolella osallistuneet erotettiin Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto SVUL:sta vuoden 1918 lopussa.⁶ Työväen aseisiin tarttuneita naisia demonisoitiin, mutta tämäntyyppinen kirjoittelu ei levinnyt urheilujournalismiin. Työväen Urheiluliitto TUL perustettiin nopeasti, jo 26.1.1919 ja samana vuonna perustettiin myös sen naisosasto. Sota oli suuri takaisku naisten kilpaurheilun kehitykselle. TUL:n sisäiset riidat sosialidemokraattisen ja kommunistisen linjan kesken vaikuttivat myös urheilun järjestäytymiseen, ja liiton yhteinen linja alkoi löytyä vasta 1930-luvun alussa.⁷ TUL:n naiset olivat pitkälti samaa mieltä SNLL:n kanssa siitä, että naisten ei tulisi kilpailla mitaleista, vaan että liikunnan tavoitteena tulisi olla pelkästään hyvä terveys.⁸ Urheiluseurojen määrä kehittyi samaan aikaan nopeasti. Kun 1923 Suomessa oli 7200 jäsentä yleisurheiluseuroissa, oli heitä 1930 jo 72000. SVUL oli lopettanut naisten yleisurheilukisat kokonaan vuonna 1923. Ensimmäinen porvarillinen naisten yleisurheiluseura, Helsingin Naisurheilijat, perustettiinkin Helsingissä vasta vuonna 1932.

Sisällissota myös jakoi suomalaisen yhteiskunnan yhä selvemmin miesten ja naisten maailmoihin. Jo vuosisadan vaihteessa alkanut muutos yhteiskunnan perusyksikössä, perheessä alkoi näkyä. Palvelijat vähenivät kodeissa ja ydinperhe uusine työnjakoineen alkoi muodostua. Naisen osa oli kodinhoito ja lasten kasvatus ja miehille varattiin julkiset roolit ja kodin ulkopuolinen työ. Myös urheilu varattiin pääasiassa heille ja ajan kansallisaatteen elähdyttämä maanpuolustuksellinen ulottuvuus liitettiin selvästi myös urheiluun. SNLL tuki sisällissodan jälkeistä ideologista jakoa miesten ja naisten reviirien välillä. Koti varattiin naisille ja ”kodin valtiattarena” naisen rooli oli kasvatus ja ydinperheen toiminnan varmistaminen.⁹ Muut liikuntajärjestöt olivat samalla kannalla ja tämä asenne säilyikin koko 1920- ja vielä 1930-luvun läpi.¹⁰ Historioitsija Irma Sulkusen mukaan tämä sukupuolten

⁵ Laine 2000, 40.

⁶ Roiko-Jokela & Sironen 1999, 111.

⁷ Laine 2000, 100–101.

⁸ Laine 1996b, 28.

⁹ Pyykönen 1998, 206.

¹⁰ Kokkonen 2015, 97.

perustavanlaatuinen kahtiajako muodosti pohjan sille jaolle, joka vielä 1900-luvun lopulla oli nähtävissä suomalaisessa yhteiskunnassa.¹¹

Euroopassa naisten kilpaurheilu sai jalansijaa maailmankisoissa (Womens World Games). Kyseessä oli ranskalaisen Alice Milliatin (1884–1957) koordinoima tapahtuma, jossa kisat järjestettiin kaikkiaan neljä kertaa neljän vuoden välein vuosina 1922–1934.¹² Kisoissa kilpailtiin yleisurheilussa ja kori- sekä käsipallossa. Mukana oli kilpailijoita Euroopasta, USA:sta ja Japanista. Yksikään suomalainen ei osallistunut maailmankisoihin, jotka loppuivat, kun naisten liitto FSFI yhdistyi miesten yleisurheiluliittoon IAAF:aan vuonna 1936. Työläisolympialaiset kokosivat TUL:n urheilijoita kaikkiaan kolmena vuonna järjestettyihin kisoihin. Kisat pidettiin vuosien 1925, 1931 ja 1937 ja Suomi oli mukana hyvin menestyneillä joukkueilla.¹³ Margit Hietämäki ja Mila Leskinen olivat mitaleilla uinnissa vuoden 1937 kisoissa Antwerpenissa.

1.2 Aiempi tutkimus, aineistot ja rajaukset

Historioitsija Leena Laine on kirjoittanut naisten osuudesta suomalaisessa urheiluliikkeessä. Erityisesti hän on perehtynyt työväen urheilutoimintaan. Teos *Työväen Urheiluliiton naisia 1919–1996* ilmestyi vuonna 1996 ja vuonna 2000 julkaistiin teos *Työväen urheiluliikkeen naiset*. Laine on kirjoittanut myös useita viitattuja urheiluhistoriaan liittyviä artikkeleita 1990- ja 2000-luvuilla. Kulttuurihistorioitsija Lauri Keskinen väitöskirja *Seura tekee kaltaiseksi* (2011) tutkii yhden varsinaissuomalaisen työväen urheiluseuran historiaa ja tekee havaintoja myös naisurheilusta viime vuosisadan alussa. Laine ja Keskinen ovat perehtyneet kokonaisvaltaisesti työväenliikunnan historiaan, mutta eivät niinkään ajan keskusteluun eikä sen sävyjen muutoksiin sotien välisenä aikana. Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen toimittivat vuonna 2002 teoksen *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Siinä tarkastellaan sukupuolten rooleja nationalismikeskustelun näkökulmasta ja kysytään, onko suomalaisuudella sukupuolta? Uudempaa tutkimusta edustaa Ida Ijäksen kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma ”*Uinti – ja minä tunnen houkutusta sanoa: vain uinti –*

¹¹ Sulkunen 1987, 158–159.

¹² Kokkonen 2015, 379. Ks. myös Rosenberg 2012, s. 832.

¹³ Kokkonen 2015, 380.

on oleva naisten urheilu.” Naisuimari suomalaisissa urheilulehdissä 1919–1929 vuodelta 2021. Uinti oli yksi niistä lajeista, joita pidettiin naisille sopivina.

Koko 1900-luvun alun naisurheiluun ja -liikuntaan vaikuttaneesta Anni Collanista on olemassa Irja Kleemolan elämäkertateos *Anni Collan kisakentillään* (2008). Teos on elämäkertatyypinen ja kuvaa Collanin pitkän uran vaiheita. Toisesta liikunta-aktivistista, Kaarina Karista on olemassa samoin Irja Kleemolan elämäkertateos *Kaarina Kari: Liikuntaa koko elämä* (1988). Molemmat naiset vaikuttivat varsinkin naisvoimistelun alalla ja olivat Kisakenttä-lehden pitkäaikaisia kirjoittajia. Lauri Pihkala vaikutti Suomen urheilussa monella areenalla 1900-luvun alkupuolella ja hänen toimintaansa ja kannanottojaan on kirjattu Harri Salimäen väitöskirjaan *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana* (2000). Pihkalan vaikutusvalta oli laajaa ja häneen henkilöityy myös naisten kilpaurheilun vastustus vuosisadan alun Suomessa.

Ajan julkista urheilukeskustelua hallitsivat muutamat mielipidevaikuttajat. He olivat pääasiassa miehiä, joista Urheilulehden Lauri Pihkala ja Martti Jukola kirjoittivat myös muihin lehtiin. Myös naisia oli keskustelussa mukana; heistä erikoisesti Kisakenttään kirjoittaneet Anni Collan ja Kaarina Kari. Anni Collan päätoimitti pitkään naisten liikuntakasvatuksen äänenkannattajaa Kisakenttä-lehteä. Helmi Paasonen toimi Työläisnaisten Urheilulehden toimitussihteerinä ja kirjoittajana toistakymmentä vuotta.¹⁴ Kaikki mainitut olivat aikanaan vaikutusvaltaisia toimijoita Suomen liikunta- ja urheiluelämän taustalla. Collan oli ensimmäinen nainen kouluhallituksen tarkastajana ja hän toi tyttöpartioliikkeen Suomeen. Hänen toiminnastaan löytyy myös arkistomateriaalia Urheilumuseon kokoelmista. Mediatutkija ja historioitsija Heidi Kurvinen on tutkinut mediatekstien taustalla olevien ihmisten, toimittajien ja tuottajien, sekä toimitusprosessien ymmärtämisen merkitystä tekstitulkinnoille. Hänen mukaansa on myös tärkeää huomioida ihminen tekstin takana.¹⁵

Rajaan tutkimukseni alkuperäisaineistona toimivan lehtiaineiston valinnan alkamaan Antwerpenin kisavuodesta 1920 ja päättymään Berliinin kisavuoteen 1936. Perusteluni aloitusajankohdalle on se, että vuonna 1919 SVUL erotti liitosta työväen urheilijat ja TUL perustettiin. Suomalainen urheilukulttuuri oli muuttunut ja jakautunut. Samalla alkoivat erottua myös näiden kahden poliittisesti perustellun keskusjärjestön suhtautumiserot kilpaurheiluun. Mielipide-erot koskivat myös naisten kilpailuja. Toinen maailmansota

¹⁴ Hentilä 1997, 1–2.

¹⁵ Kurvinen 2018.

muodosti vedenjakajan myös urheiluun suhtautumisessa ja siksi tämä tarkastelu päättyy viimeisiin kisoihin Berliinissä ennen suursodan alkua. Kisakenttä -lehti edusti porvarillista näkökulmaa ja Työläisnaisten Urheilulehti työväen kantoja. Helsingin Sanomat oli 1920-luvulla edustanut Edistyspuolueen kantoja mutta 1930-luvulla se otti sitoutumattoman lehden roolin. Myös digitoituidut aineistot valituissa medioissa loppuvat Kansalliskirjastossa toistaiseksi 1940-luvun alkuun.

Tutkimukseni alkuperäisaineistoa ovat lehtien urheilutekstit kyseisellä aikajaksolla. Lehdistössä keskustelu tihentyi aina aikaan ennen ja jälkeen suurkisoja. Valitsen tarkasteluuni HS:n numerot aina kisoja edeltäneeltä ja seuranneelta kuukaudelta. Kisakenttä -lehti ja Työläisnaisten Urheilulehti ilmestyivät noin 12 kertaa vuodessa, joten valitsen niistä aina koko olympiavuoden numerot. Käytän Kansalliskirjastossa olevaa digitoitua lehtiaineistoa ja tekstien valinnan perusteena on artikkeleissa esiintyvä *naisten kilpaurheilusta* ja *naisten yleisurheilusta* käyty keskustelu. Kultakin kolmelta lehdeltä on valittu artikkeleissa esiintyvien avainsanojen perusteella 40 artikkelia (yhteensä 120 artikkelia), jotka jakautuvat tasaisesti viidelle olympiavuodelle.

1.3 Teoria ja käsitteet

Niillä, jotka tuottavat diskurssin, on aina valta tehdä siitä totta eli vahvistaa sen pätevyys, sen asema tietona.¹⁶

Tutkimukseni perustana ovat kolmen sanoma- ja aikakauslehden urheilutekstit. Suomalaista mediakulttuuria tutkineet politiikan tutkija Erkki Railo ja kulttuurihistorioitsija Paavo Oinonen toteavat, että yksi 1900-luvun länsimaisille yhteiskunnille yhteinen piirre on medioituminen. Siinä joukkotiedotusvälineiden merkitys todellisuuden tulkinnassa ihmisen identifiikaation muodostumisessa on suuri.¹⁷ Ei siis ole merkityksetöntä, mitä ja kuinka ilmiöistä ja uutisista kirjoitetaan. Historiantutkimuksessa 1970-luvulta alkaen vaikuttanut kulttuurinen käänne taas sisältää tutkimusotteen, jossa tiedotusvälineiden tuottamille aineistoille annetaan merkitys oman aikansa asenteiden ja arvojen tuottajina.¹⁸ Tämä ajatus on myös tutkimukseni teoria- ja metodivalintojen lähtökohtana. Todellisuus siis rakentuu osittain

¹⁶ Hall 1999, 104. Yksi Stuart Hallin pääteoksista on vuonna 1999 ilmestynyt *Identiteetti*.

¹⁷ Railo & Oinonen 2012, 8.

¹⁸ Railo & Oinonen 2012, 17.

puhetapojen kautta ja silloin puhutaan kulttuurisesta konstruktionismista.¹⁹ Mikko Lehtonen tiivistää:

”Kulttuuri on kyllä kulttuurintutkimuksen ensisijainen kohde, mutta nimenomaan lähtökohtana, jonka kautta pyritään hahmottamaan sitä, mitä kulloinkin on tekeillä. Kyse on siis kulttuurista *ja* yhteiskunnasta, symbolisesta *ja* reaalisesta, merkityksistä *ja* käytännöistä, toiminnasta *ja* rakenteista.”²⁰

Suomalaisen kansallisuusajattelun, nationalismin rakentuminen on teoriataustana pohtiessani syitä sille, miten sukupuolten esiintyminen julkisilla areenoilla kehittyi. Yksi tärkeimmistä ajattelijoista aatteen taustalla Suomessa oli filosofi J.V. Snellman. Häntä pidetään radikaalimpana kuin esimerkiksi Elias Lönnrot tai J.L. Runeberg, jotka olivat myös 1800-luvun tärkeitä vaikuttajia. Snellman tukeutui saksalaisen filosofian perintöön; tärkeimpinä ajattelijoina filosofit Johan Gottfried von Herder ja Georg Vilhelm Friedrich Hegel. Hegeliläiseen ajatteluun perustuen naisen tärkeä työn paikka oli koti. Koulutusta toki sallittiin myös naisille suuren sivistystehtävän vuoksi, mutta paikka oli kotona miehen ja perheen tärkeänä tukena.²¹ Tämä aatteellinen perintö säilyi seuraavat kymmenet vuodet tultaessa vuosisadan vaihteeseen ja jopa yhteiskunnan muuttaessa radikaalisti muotoaan säätyjaon poistuessa ja hallintomallien demokratisoituessa. Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostavat siten nationalismiteoria ja kulttuurinen konstruktionismiteoria.

Tutkimukseni tärkeitä käsitteitä ovat nationalismi, sukupuoli, diskurssi, representaatio, identiteetti, kilpaurheilu ja aihehallinnus. Sukupuolella käsitän tässä tutkimuksessa tutkimusaineistostani nousevaa, tutkitun ajan käsitystä sukupuolista. Kyse oli snellmanilaisesta polariteetti-ihanteesta, jossa mies ja nainen täydentävät erilaisuudellaan toisiaan.²² Myös historioitsija Kai Häggman esittää teollistumisen vahvistaneen ydinperheen asemaa. Se tuki miehen ja naisen roolien eriytymistä julkiseen ja yksityiseen toimintaympäristöön ja näin edelleen vahvasti perinteisiä sukupuolirooleja.²³

Diskurssilla tarkoitetaan suhteellisen vakiintunutta, tietystä näkökulmasta rakennettuja merkityksellistämisen käytänteitä. Nämä käytänteet kuten puhetaavat, sanavalinnat ja tyylit muokkaavat käsittelemiään kohteita. Diskursseilla pyritään määrittelemään sitä, kuinka kohteesta puhutaan, mitä siitä saa sanoa ja mistä asioista tulee vaieta. Niillä on siis myös

¹⁹ Konstruktionismin käsitteestä; ks. Heiskala 2001.

²⁰ Lehtonen 2021, 13.

²¹ Rantala 2013, 118 ja 201.

²² Jalava 2006, 171.

²³ Häggman 1996, 26.

valtaa, sillä ne pyrkivät osaltaan vakiinnuttamaan oman kantansa ja totuutensa. Ajatus diskurssien vallasta on peräisin ranskalaiselta filosofi Michel Foucaultilta (1926–1984), joka esitti teoriansa 1960- ja 1970-luvuilla. Hänelle puhutavat ovat vallankäyttöä juuri siksi, että niillä on kykyä rakentaa, konstruoida, ymmärrystä todellisuudesta ja siten vaikuttaa siihen.²⁴

Sosiologi Arto Jokinen toteaa, että ei ole yhtä ainoaa tapaa tehdä diskurssianalyysiä. Ei ole myöskään yhtä metodologiaa tai teoriaa. Yhteistä eri tutkimuksen tavoille on kuitenkin se, että tunnustetaan kielen ja todellisuuden olevan yhtä. Edelleen tunnustetaan, että merkitys ei tarkoita vain todellisuuden uusintamista kielessä vaan että merkitys syntyy juuri diskursiivisesta toiminnasta. Jokinen määrittelee foucaultilaisen tradition ns. kriittiseksi diskurssianalyysiksi. Se tarkoittaa juuri edellä kuvattua yhteyttä todellisuuden ja kielen välillä. Foucault laajensikin kielitieteestä peräisin olevan käsitteen diskurssi koskemaan myös sitä, mitä sanoista ja keskustelusta seuraa.²⁵

Representaatiolla tarkoitetaan kielen kautta muodostettavaa kuvaa ihmisistä, asioista tai tapahtumista. Yksi representaation tutkijoista oli jamaikalaisnyntyinen kulttuurintutkija Stuart Hall (1932–1914). Urheilukeskustelussa representaatiot ovatkin tärkeässä osassa, sillä suoritukset ovat näkyviä, mitattavia ja arvioitavia. Representaatio liittyy myös diskursseihin, joissa kohdetta voidaan vaikkapa idealisoida tai halventaa.²⁶ Näin tuomarin, katsojan tai raportoin osassa on mahdollista valita rooli, jossa suoritusta voidaan arvioida erilaisista näkökulmista. Hall pohti myös länsimaisen ihmisen identiteetin syntyä ja sen mahdollisuuksia muutokseen historiallisten ja kulttuuristen paineiden alla. Siinä identiteetti on prosessi, joka muokkautuu ajan, tilanteen ja tarpeen mukaan.²⁷ Puhuttaessa naisten mahdollisuudesta osallistua kilpailuihin puhutaan myös identiteeteistä. Voiko nainen ottaa roolin, joka aiemmin oli varattu vain miehille? Millaisen hinnan nainen joutuu tästä maksamaan?

Kilpaurheilun käsitettä avasin jo johdannossa valistusateen ja kilpailuidean brittiläisen syntyhistorian kautta. Historioitsija Emily S. Rosenberg selittää kilpailun taustaa 1900-luvun alussa sekä nationalististen että ajan taloudellisten voimien avulla. Vaikka uusimman olympia-ateen isä, ranskalainen paroni Pierre de Coubertin puhuikin kilpailun merkityksestä kansallisten erojen ylittäjänä ja välittäjänä, oli selvää, että järjestelmä toimi myös ajan

²⁴ Pietikäinen & Mäntynen 2019, 33–36.

²⁵ Jokinen 2004, 191–192.

²⁶ Hall 1999, 111, 119.

²⁷ Hall 1999, 21–23.

imperialististen mallien, nationalististen hegemonioiden ja sukupuoliroolien ylläpitäjänä.²⁸ Myös kulttuurihistorioitsija Lauri Keskinen viittaa tähän samaan ideologiseen pohjaan kilpailun historiassa.²⁹

1.4 Tutkimuksen metodit ja rakenne

Perusmetodini tutkimuksessa on sisällönanalyysi. Tekstien, myös lehtiartikkelien, tulkinnassa olennaista on pyrkiä ymmärtämään aineistosta esiin nousevien merkitysten suhde tutkittuun ilmiöön, ajan kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan. Pietikäinen & Mäntynen toteavat, että silloin tutkitaan kielenkäytön ja vallan yhteen kietoutumisesta.³⁰ On selvää, että juuri urheilun kaltaisessa, mielipiteitä jakavassa aiheessa vallankäyttöön pyritään myös julkisissa teksteissä, jollaisia myös tutkitut artikkelit ovat. Analyysissä kuvaan teemallisiin ryhmiin jaettujen dokumenttien sisältöä sanallisesti ja samalla pyrin ymmärtämään ja myös paljastamaan kirjoittajien motiiveja.³¹ Tulkintaa täydentää kirjoittajien ja heidän medioidensa taustojen avaaminen.

Aloitin työn alkuperäisaineiston digitaalisella tekstianalyysillä. Siinä aineisto käsitellään Turun Yliopiston käytössä olevalla *Mallet* -ohjelmiston sovelluksella (Machine Learning for Language Toolkit). Sovellus on Gale -yrityksen toimittama ohjelmisto, joka mahdollistaa aihehallinnuksen.³² Tilastomatematiikkaan ja todennäköisyyslaskentaan perustuvia menetelmiä käyttävä ohjelmisto pystyy etsimään tiettyjen aiheiden ja niihin sisältyvien sanojen todennäköistä esiintymistä tekstiaineistossa eli korpuksessa.³³ Tässä tutkimuksessa korpus on koko 120 artikkelin kokoelma. Aiheet (*topics*) voivat olla tekstissä myös piilevinä,

²⁸ Rosenberg 2012, 832–833.

²⁹ Keskinen 2011, 114.

³⁰ Mäntynen & Pietikäinen 2019, 243–244.

³¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 116.

³² Gale on englantilaistaustainen IT-alan yritys, joka on erikoistunut tietokanta- ja opetusohjelmien rakentamiseen, ks. <https://www.gale.com/> ja <https://www.gale.com/primary-sources/digital-scholar-lab> (haettu 24.9.2021). Scholars Lab on yhtiön yliopistoille tarjoama pilvipalveluun perustuva ohjelmisto, joka perustuu ns. ohjaamattomaan koneoppimiseen. Aihemallinnus, *topic modeling*, on yksi ohjelmiston analyyseista.

³³ Nelimarkka 2019, s. 10–11: Ohjaamaton koneoppiminen on menetelmä, jossa aineistolle ei aseteta ennakkooletuksia. Koko aineisto sen sijaan analysoidaan matemaattisin menetelmin etsimällä siitä lainalaisuuksia ja ryhmiä. Aihemallinnus hakee tekstistä ryhmiä ja niissä usein yhdessä esiintyviä sanoja. Ohjelman algoritmi laskee dokumenteille ja sanoille jakauman todennäköisyyspohjaisesti. Jakauman laskemiseen käytetään *LDA*, *Latent Dirichlet Allocation* -menetelmää. Ohjelmalle annettujen parametrien (aiheiden määrä, sanojen määrä, iteraatioiden määrä) mukaan ohjelma käy läpi koko aineiston jokaisen dokumentin ja jokaisen sanan.

latentteina, jolloin ne eivät ole suoraan tai helposti lähiluvullakaan havaittavissa.³⁴

Menetelmää on siksi kuvattu myös kaukoluennaksi erotuksena lähilukumetodille.³⁵

Tutkijalle prosessi tarkoittaa aineiston valmistelua, koneellista esikäsittelyä, analyysiajoja ja tulosten tulkintaa. Valmistelin jokaisen artikkelin manuaalisesti Kansalliskirjaston leikekirjapalvelun avulla.³⁶ Siinä jokainen artikkeli tallennetaan ensin kirjaston palveluun ja sitten ladataan tekstitiedostona Galen ohjelmistoon. Ohjelmaan sisältyvässä esikäsittelyvaiheessa tekstistä poistetaan mm. erikoismerkit, isot alkukirjaimet ja usein esiintyvät sanat kuten ja, sekä, että jne. Tärkeimmät sanat ns. lemmataan eli sanojen eri taivutusmuodot korvataan sanan perusmuodolla. Esimerkiksi sanat kilpailullisuus ja kilpailujen voidaan korvata sanalla kilpailu. Näin tuloksiin ei tule tarpeetonta toistoa. Analyysiajoa varten ohjelmalle annetaan vaadittujen aiheiden lukumäärä (tutkimuksessa 5 kpl) ja aiheeseen sisältyvien sanojen haluttu lukumäärä (tutkimuksessa 10 kpl).

Ohjelma tulostaa pyydetyn aiheäärän sanalistoina ja graafisena esityksenä (kuva 1). Tulkintavaiheessa tulostuneiden sanalistojen merkitys avataan kontekstoimalla ne tutkittuun ajankohtaan. Ajankohdan tuntemus on siten tärkeää ja tutkijan on itse nimettävä, sanallistettava aihe esiin nousevien sanojen ja niistä pääteltävien aihekokonaisuuksien mukaan. Ohjelman useimmin esiin nostamat aiheet ovat kolme pääteemaa, jotka muodostavat tutkimukseni kolme käsittelylukua. Näin digitaalisuuden hyödyntäminen tuo laadulliseen tutkimukseen erilaisen näkökulman.³⁷ Ohjelma siis kertoo sitä, mitkä aiheet dominoivat urheiluartikkeleiden tekstejä.

Kuva 1 on tuloste tutkimuksen aihehallinnuksesta. Sanalistat kuvaavat kunkin aiheen (topic 0 – 4) sisällä useimmin yhdessä esiintyviä sanoja. *Tokens*-arvo kertoo sanojen kokonaismäärän niissä artikkeleissa, joissa ao. aihe esiintyy. Aiheiden sanoista nousee tutkijalle esiin kolme pääteemaa. Ensimmäinen niistä on vuosisadan alkua hallinnut miehinen diskurssi esimerkiksi ilmaisuihin *voitto*, *olympia*, *Nurmi*. Tämä teema nousee aiheissa 1 ja 3 ja nimeän sen *miehisen diskurssin* teemaksi. Toinen teema nousee ilmaisuista, jotka viittaavat terveyteen ja hengen voimaan yli ruumiin. Teemaa kuvaavia sanoja ovat *terveys*, *sielun* ja *ruumiin* ja ne esiintyvät aiheessa 0. Jatkossa käytän teemasta nimeä *terveys*. Kolmas ja koko aineistoa hallitseva teema on naisten kilpailullisuuden ja yhteistyön puolustaminen aiheissa 2 ja 4.

³⁴ Nelimarkka 2019, 9.

³⁵ Salmi 2017, 424.

³⁶ Kansalliskirjasto, Leikekirjapalvelu: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/clippings> (haettu 30.9.2021).

³⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018, 137.

Tyypillisiä ilmaisuja sille ovat *naiset*, *kilpaurheilu* ja *kansainvälinen*. Teeman nimi on jatkossa *kilpailullisuuden nousu*.

Kuva 1 Aihemallinnuksen tuloste. Aiheet 1 ja 3 muodostavat ensimmäisen teeman *miehinen diskurssi* (Nurmi, voitot, Suomi). Toinen teema *terveys* syntyy aiheesta 0 (terveys, sielu, ruumis) ja kolmas teema *kilpailullisuuden nousu* aiheista 2 ja 4 (Anni, naisvaliokunnan, naiset).

Näin aiheista syntyvät tutkimukseni kolmen käsittelyluvun teemat. Ensimmäisessä pääluvussa kuvaan aikaa hallinneen miehisen urheiludiskurssin ja kansallisuusajattelun suhdetta. Myös naisurheilun vähättelyä urheiluteksteissä avataan. Toisessa pääluvussa esiin nousee naisten kilpailujen vastustuksen argumenttina käytettyjen terveydellisten ja esteettisten perustelujen osuus. Naisten liikuntakulttuuria hallinneen, lähes pelkän voimistelun kausi oli hitaasti väistymässä. Kolmas pääluku kuvaa trendinomaisesti esiin nousevaa naisten pyrkimystä

keskinäiseen yhteistyöhön ja oman kilpailutoiminnan hallintaan. Myös maailmalta tuleva paine naisten kilpailullisuuden suuntaan alkoi vaikuttaa täälläkin.

Koneellinen tekstianalyysi perustuu vanhojen tekstien optiseen lukuun. HS käytti lehdessään vanhaa fraktuura- kirjasinta aina 1920-luvun puoliväliin saakka. Analyysin edellyttämä koneellinen luku ei pysty tunnistamaan täydellisesti tätä kirjasintyyppiä, joten siitä aiheutuu ns. kohinaa eli epätarkkuutta tuloksiin. Sen sijaan kaksi muuta mediaa käyttivät nykyaikaista antiikvakirjasinta jo 1920-luvun alusta alkaen. Ohjelmisto ei tunnista myöskään suomen kielen ä- ja ö-kirjaimia, mikä voi aiheuttaa myös osaltaan epätarkkuutta tuloksiin. Lopulta tutkimustulosten tulkinta on aina tutkijan itsensä tehtävä. Tulkinta ja teemojen esiin nosto digitaalisen analyysin tuottamasta aineistosta on siten subjektiivinen työvaihe. Tutkijan oma asema ja mahdolliset ennakkokäsitykset tutkitusta ilmiöstä vaikuttavat tulkintoihin. Jo artikkelien valinnassa tutkija tekee ennakkokarsinnan, jotta artikkelit saadaan vastaamaan esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Kulttuurihistoriaa kutsutaan näkökulmien tieteksi. Se tarkoittaa monia mahdollisia lähestymistapoja tutkimuskysymykseen ja eräänlaista välittäjän, *medium*, roolia tieteiden välillä.³⁸ Tässäkin tutkimuksessa sivutaan urheiluhistoriaa, sukupuolihistoriaa, poliittista historiaa, mediahistoriaa ja sosiaalishistoriaa. Tutkija asettaa ilmiön kontekstiin ja antaa erilaisille näkökulmille mahdollisuuden olla mukana selittämässä tutkimusongelmaa. Erkki Railo ja Paavo Oinonen puhuvat kulttuurihistoriallisesta mediatutkimuksesta. Heidän esittelemänsä käsite, *triangulaatio*, tarkoittaa sitä, että ongelman valaisemiseen käytetään erilaisia aineistoja ja/tai menetelmiä.³⁹ Tässä tutkimuksessani juuri digitaalisten menetelmien yhdistäminen tekstien sisällönanalyysiin on pyrkimystä laajentaa myös kulttuurihistorian tutkimuksen menetelmäkenttää.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteitä voidaan myös problematisoida kilpailullisuuden yhteydessä. Millaisen hinnan voittajat joutuvat maksamaan ja ovatko kilpailu tai harjoittelu eettisesti kestäviä? Tämä tutkimus ei paneudu tähän laajaan kokonaisuuteen. Tutkielman otsikossa mainitulla *tasa-arvoa kilpaurheilussa?* -kysymyksellä tarkoitetaan molempien sukupuolien yhdenvertaista mahdollisuutta kilpailutoimintaan ilman arvolatauksia sen suhteen, onko kilpailullisuus itsessään hyvä tai paha.

³⁸ Jordanova 2011, 76.

³⁹ Railo & Oinonen 2012, 38.

2 ”Naisten saavutuksia ei ole tähän mukaan laskettu” Miehinen diskurssi hallitsee

2.1 Urheilijamyytit ja kansallisuusajattelun voima

Sivistyneen maailman mieliä kiinnittää suuresti ensi olympialaiset, jotka järjestetään Antwerpenissä 1920. Siellä tulevat kansat kamppailemaan rauhallisessa ottelussa maailman parhaan arvosta ja silloin tulee myöskin pieni Suomi lähettämään sinne kovasisuiset urheilijansa puolustamaan paikkaa, jonka se Tukholman olympialaisissa 1912 häikäisevällä voimalla valloitti.⁴⁰

Kisakenttä-lehti onnistui yhdessä tekstikappaleessa alkuvuodesta 1920 tiivistämään monta Suomen urheiluun ja kansalliseen tilanteeseen liittyvää asiaa. Olympian kisat olivat tulossa ensimmäistä kertaa suursodan jälkeen, ja oli syytä korostaa ottelun rauhanomaisuutta.

Suomen pienuus verrattuna tuleviin kilpailijamaihin muistetaan mainita ja tähän tultaisiin lehtiteksteissä palaamaan vielä monta kertaa, kun voittojen sarja kisoissa odotetusti alkaa.

Sisu otetaan esille suomalaisena ominaisuutena ja sillä perustellaan menestystä edellisissä vuoden 1912 kisoissa, jotka olivatkin olleet Suomelle, silloiselle Venäjän suuriruhtinaskunnalle, menestyksekkäät. Alkaa urheilijamyytien rakentaminen ja urheilumenestyksen merkitys kansallisuusajattelun tukena korostuu sotien välisenä aikana.

Ensimmäisessä käsittelyluvussani puran aihehallinnuksen nostamaa ensimmäistä teemaa; *miehistä urheiludiskurssia*. Avaan ensin Suomen miehisiä urheilijasankarimyyttejä, sitten pohdin syitä sille miksi naiset eivät tälle kansallisen aatteen kyllästämälle estradille sopineet ja kolmannessa alaluvussa esittelen lehtikirjoittamisen tapoja käyttää vähätteleviä tehokeinoja naisten kilpailuja vastaan. Alaluvun otsikon lainaus Helsingin Sanomista vuodelta 1928 kuvaa ajan henkeä.⁴¹

Koska urheilulla oli Suomessa laaja yhteiskunnallinen tuki, vaikutti se jopa siihen, kuinka kansakuntia arvostettiin. Ne maat, jotka olivat menestyksekkäimpiä, olivat myös arvokkaimpia. Vuosisadan alussa urheilu- ja olympialiike olivat läntisiä ja eurooppalaisia liikkeitä. Menestys siis takasi Suomelle paikan lännen sivistysmaiden rinnalla.⁴² Tämäkin

⁴⁰ Antwerpeniin valmistautumista, *Kisakenttä* 1.2.2020.

⁴¹ Yleisurheilun pisteet, HS 1.8.1928. HS julkaisi ensimmäisen kisapäivän jälkeen pistetaulukon, jossa Suomi oli viidentenä Amerikan, Englannin, Ruotsin ja Saksan jälkeen. Utitseen lisätty erillinen huomautus ”*Naisten saavutuksia ei ole tähän mukaan laskettu*” lienee tarvittu siksi, että jos naisten pisteet olisivat olleet mukana, olisi Suomi ollut huomattavasti kauempana pistetaulukossa; eihän Suomella ollut yhtään naisyleisurheilijaa mukana.

⁴² Kokkonen 2015, 85.

mainitaan Kisakentän tekstissä. Tultaessa 1930-luvulle Suomi koettikin profiloitua lännen etuvartiona idän suuntaan. Tämän vuoksi tehtiin jopa valtiollista tiedotusta ulkomaille, mutta tulokset jäivät laihoiksi.⁴³ Sen sijaan urheilumenestys oli luonteva tapa tulla julkisuuteen ja saada myös ulkomaiset lehdet kirjoittamaan Suomesta. Parhaassa tapauksessa noissa kirjoituksissa mainittiin Suomi ja sen kansan erikoislaatuisuus.

Olympialaiset kisat... Urheilijamme ovat niissä menestyneet loistavasti ja näyttäneet suurelle maailmalle, minkälaisia yksilöjä pieni, puutteellisesti elävä, sitkeä kansa kasvattaa. Olympialaisvoittajat, sellaiset kuin Hannes Kolehmainen, Paavo Nurmi ja Ville Ritola, ovat luoneet Suomelle maailmanmaineen.⁴⁴

Urheilun diskurssissa sana sisu liitetään yleisesti suomalaisten urheilusuorituksiin menestyksen hetkillä. Alun perin sisu on sanana viitannut sisuskaluihin ja merkitys oli negatiivinen: paha sisu. Vasta autonomian aikana, kun tarvittiin yksituumaisuutta ja uhmaa sortotoimia vastaan, sisu sai positiivisempaa sävyä. Lopulta sanaa alettiin käyttää urheilumenestyksen ja suomalaisen kansanluonteen erikoislaadun kuvaamiseen. Oli erotuttava muista ja pohjoinen, karu maa tarvitsi selittäviä tekijöitä sille, miten oli mahdollista nousta pidemmällä sivistyksessä olevien kansakuntien rinnalle ja ohi.⁴⁵

Sanomalehdistö seurasi olympiakisoja aktiivisesti. Helsingin Sanomat oli liberaalisen Edistyspuolueen äänenkannattaja 1920-luvulla mutta muutti linjaansa 1930-luvulla puolueettomaan suuntaan. Kisojen selostaminen seurasi varsinkin 1920-luvulla urheilumenestystä. Vertailu Ruotsiin oli jatkuvaa ja niin ottelut kentällä kuin verbaalisesti lehtien palstoilla kiihtyivät vuosikymmenen kuluessa. Menestystä alettiin jo odottaa, koska sen oletettiin olevan itsestään selvyys varsinkin Antwerpenin 1920 ja Pariisin kisojen 1924 voittojen jälkeen. Jari Launosen mukaan 1920-luvulla kirjoittaminen oli kansallistunteen elähdyttämää ja vasta seuraavalla vuosikymmenellä tekstit alkoivat saada myös muita ulottuvuuksia. Pohdittiin suomalaisten mahdollisuuksia muihin verrattuna, kun kilpailun todellisuus alkoi hahmottua. Yhä uusia maita tuli mukaan ja kilpailu koveni. Myös urheilijahaastattelut ilmestyivät lehtiin ja jopa ulkomaisia urheilijoita haastateltiin.⁴⁶

HS:n artikkelin otsikko vielä vuoden 1932 kisojen alla, ”Olympialaismiehet lähtevät”, on hyvä esimerkki ajan kirjoituksista: nimenomaan *miehet* lähtivät olympiakentille. Ossi Viita osoitti väitöskirjassaan, että tunnettu lausahdus ”Hannes Kolehmainen juoksi Suomen

⁴³ Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 222.

⁴⁴ Olympialaismiehet lähtevät, *HS* 3.7.1932.

⁴⁵ Kokkonen 2008, 147.

⁴⁶ Launonen 1996, 71.

maailmankartalle” otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön vasta juuri ennen talvisotaa vuoden 1939 syksyllä, kun Hannes oli täyttänyt 50 vuotta.⁴⁷ Silloin, sodan tuulten jo puhaltaessa Euroopassa, kokoavilla ja yhdistävillä ilmaisuilla epäilemättä oli merkitystä maan puolustustahdon varmistamisessa. Hannes oli koko kansan sankari; kolminkertainen voittaja Tukholmasta ja maratonvoittaja Antwerpenista. Samantyylinen kirjoittelu oli tuttua jo alkuvuosikymmenellä kuten lainaus HS:n tekstistä osoittaa.

”Joskin Paavolla oli totuttuun tapaansa kello kädessään, niin hänen pikajunamainen täsmällisyytensä oli sittenkin hämmästyttävää.”⁴⁸ Paavo Nurmi oli julistettu ammattilaiseksi (mm. ruotsalaisten tehokkaan propagandatoiminnan ansiosta) juuri ennen Los Angelesin kisoja 1932, ja oli siksikin erittäin suosittu kohde urheilutoimittajille. Nurmen maine oli kova harjoittelijana ja eräänlaisena ihmiskoneena kilpailuissaan; olihan hänellä todellakin sekuntikello kädessään usein myös kilpailuissa. Vaikutti siltä, että mestari juoksi kelloa eikä kilpailijoitaan vastaan. Edellisten kisojen sankarina hän sai kutsuja Euroopasta ja Amerikasta esiintymään ja hän osallistuikin mielellään myös näytösluontoisiin otteluihin. Vuonna 1924 Nurmi oli Pariisin kisoissa voittanut kaksi kisaa, 1500 metrin ja 5000 metrin juoksut; molemmat uusilla olympiaennätyksillä.⁴⁹ Nämä voitot ja niiden epäinhimilliseltä vaikuttanut toteutus kilpailujen oltua vain tunnin välein, sinetöivät Nurmen maineen vähintäänkin Suomessa, mutta myös laajemmin. ”Pariisin olympiakisat olivat siis jollakin tavalla meidän luonnonvaraisen urheilumme kohokohta. Ne eivät milloinkaan hälvene historian lehdiltä.” Näin maalaili Martti Jukola vielä 1953.⁵⁰

Nurmen ja Kolehmaisien nousu koko kansan sankareiksi helpottui siksikin, ettei kumpikaan heistä osallistunut sisällissotaan.⁵¹ Vaikka virallinen urheiluliike oli porvarillinen, myös työväenliike saattoi hyväksyä heidät esikuvikseen urheilun saralla. Kokkosen mukaan Kolehmainen edusti edellisen vuosisadan romanttista sankaria: olihan hän lapsena ollut Savossa paimenpoikana. Sen sijaan Nurmi oli modernin ajan konekulttuurin edustaja, ja hänet olikin helppo nähdä tulevaisuuden viestintuojana, jonka toimille oli vaikeaa asettaa rajoja.⁵² Modernismi eteni Euroopassa niin arkkitehtuurissa kuin taiteessakin ja myös urheilun saralla uudentyypinen sankari oli tervetullut.

⁴⁷ Viita 2003, 335.

⁴⁸ Kaskuja Nurmesta, *HS* 30.7.1932.

⁴⁹ Karikko and Koski 2006, 54–55.

⁵⁰ Jukola 1953, 116.

⁵¹ Kokkonen 2008, 125.

⁵² Kokkonen 2008, 124.

Varmaa on, että olympialaisella kisakentällä tunnetaan yleviäkin tunteita, tunteita sellaisia, jotka sisältyvät kahteen sanaan; voitto ja isänmaa. ...että suomalaiseen urheiluinnotukseen sisältyy jonkinlaista mystillistä isämaan rakkautta, jonka kannustaminen suomalaiset ovat voineet suorittaa urotyönsä.⁵³

Näin tiivistyy Kisakentän artikkelissa 1924 kansallisen ajattelun voima, jonka uskotaan auttavan urheilijoita voittamaan. Yksilö on siirretty sivuun ja motivoiva tekijä onkin yhteinen, yksilöä suurempi tehtävä. ”...meidänkin kansassamme on miehiä, joilla on niin suuressa määrin fyysillistä voimaa, luonteen lujuttua ja kestävyyttä, miehiä, joissa on ollut voimaa kieltäytyä monista elämän nautinnoista saavuttaakseen päämääränsä.”⁵⁴ Kisakenttä tunnustaa myös muiden maiden ja kansojen mahdollisuudet voittoihin. Silti arvo annetaan omille *miehille*, jotka ovat valmiit kilvoittelemaan ja uhraamaan jotakin voittojen ja yhteisen hyvän eteen. Suomi siis on noussut sivistyskansojen rinnalle myös jalon kilvoittelun taidossa.

Historioitsija Benedict Anderson kuvaa ihmisen valmiutta kansalliseen uhriin. Hän sanoo kansakunnan rakentuvan yhteisen idean, muistojen ja unohdusten ympärille. Nationalismi rakentui 1700-luvun lopulta alkaen dynastisten valtakuntien sorruttua ja uskonnon menetettyä merkitystään ihmisiä yhdistävänä tekijänä. Andersonin mukaan nationalismi otti niiden paikan korvaten ne omilla symboleillaan ja rituaaleillaan. Urheilujuhlat kuuluvat näihin: kansa kokoontuu oman lipun alle ja tuntee suurta yhteenkuuluvuutta joukkoon, jonka kaikkia jäseniä kukaan heistä ei voi tuntea.⁵⁵ Myös urheilun tarinat myyttisistä sankareista kuuluvat ilman muuta tähän kulttuuriseen jatkumoon.

Yksi kansallisen ajattelun ja urheilun yhdistäjä Suomessa viime vuosisadan alkupuolella oli toimittaja ja valmentaja Lauri Pihkala. Hän oli saanut monipuolisen koulutuksen ja käyttikin sanansäilää ahkerasti *Urheilulehdessä*, joka oli ensimmäinen suomalainen vain urheiluun keskittyvä erikoislahti. Myös HS ja Kisakenttä-lehti julkaisivat paljon Pihkalan tekstejä vuosien varrella. Itse hän osallistui myös kaksiiin olympiakisoihin ja vuonna 1908 julkaistun kirjaseen *Jokamiehen koneoppi eli liikunnan merkityksestä* nimi on paljon puhuva.⁵⁶ Urheilu olikin Pihkalalle kilpailullisuuden läpätunkemaa ja taisteluun verrattavaa ottelua. Hän edellytti kisaan osallistuvilta mahdollisuutta tehon tuottoon ja jatkuvaan kehitykseen. Siinä hän oletti naisen jäävän ilman muuta miessukupuolen taakse. Pihkalan yhteys suojeluskuntiin ja

⁵³ Pariisin olympialaisten johdosta, *Kisakenttä* 1.8.2024.

⁵⁴ Pariisin olympialaisten johdosta, *Kisakenttä* 1.8.2024.

⁵⁵ Anderson 1983, 39–40. Anderson (1936–2015) oli irlantilais-amerikkalainen historioitsija, jonka teos *Kuvitellut yhteisöt - Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua (Imagined Communities - Reflections on the Origin and Spread of Nationalism)* on yksi viitatuimpia nationalismin teorian perusteoksia.

⁵⁶ Klemola 1997, Lauri Pihkala. Ks. myös Salimäki 2000, Lauri Pihkalan elämäntyö väitöskirjana.

sotaväkeen – hän oli ollut sisällissodan jälkeen mukana sotaväen urheiluohjesääntökomiteassa – liittivät osaltaan hänen urheiluideologiansa sodankäyntiin.⁵⁷ Hän puhuu niistä jopa ”kaksoisveljinä”.⁵⁸

...suururheilija tarjoaa valmennuksessaan seurattavan esimerkin normaalisille pojille, sillä urheilu on normaalia pojille. Sen sijaan minusta näyttää, että naispuolinen ”yleisurheilutähti” on siinä määrin ylinormaalinen, ettei hänestä ole juuri esikuvaksi normaalisille tytöille.⁵⁹

Pihkala tekee kantansa naisten kilpailuihin selväksi ja se on kielteinen. Hän vetoaa niin naisten kilpailujen vastuksessa kuin miesten kilpailujen puolustuksessa normaalin käsitteeseen; kuitenkin määrittelemättä tarkemmin sitä, mitä hän itse asiassa tarkoittaa normaalilla.

Pihkalan aisapari ja työtoveri vuosisadan alun vuosikymmeninä oli radioselostaja, kirjailija ja toimittaja Martti Jukola. Kuten Pihkala, oli myös Jukola nuoruudessaan urheilija ja yhteinen intohimo saattoi nämä kaksi yhteen. Runoudesta tohtoriksi väitellyt Jukola teki muistettavimman työnsä olympialaisten radioselostajana. Hän selosti Berliinin kisat radioon yksin, ja nämä kisat olivat ensimmäiset, joista kuulija saattoi seurata yleisurheilua suorana lähetyksenä. Jukola myös kirjoitti ja toimitti useita urheiluteoksia.⁶⁰ Jukolan kanta naisten kilpaurheiluun ei ollut aivan niin kielteinen kuin Pihkalan. Silti hänkään ei noussut äänekkäämmin puolustamaan tasa-arvoisempaa urheilupolitiikkaa.

Fanni Mikkola kirjoitti Työläisnaisten Urheilulehdessä Berliinin 1936 olympiavuoden ensimmäisessä numerossa laajan artikkelin olympialaisten merkityksestä. Urheilun merkitystä kansakunnalle ei enää voinut kiistää ja liki kaksikymmentä vuotta jatkunut vastakkainasettelu oli jonkin verran lievenemässä. Kirjoituksessaan hän antaa arvoa aiempien kisojen sankareille niin kilpailu-urheilun propagoinnissa kuin yleisen liikunnallisuudenkin arvon nostossa. Hän kuvaa liki porvarillisin sanakääntein menestyksen merkitystä pienen Suomen tunnettuudelle.⁶¹ Silti porvarien kisat saivat vain parin kappaleen verran positiivista huomiota. Eniten tilaa työväen lehdessä saivat työväen omat olympiakisat, jotka järjestettiin eräänlaisina olympialaisten varjokisoina vuosina 1925, 1931 ja 1937.

⁵⁷ Vasara 1989, 80.

⁵⁸ Vasara 1999, 14, 18–19.

⁵⁹ Lauri Pihkala: Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista, *Kisakenttä* 1.11.1928.

⁶⁰ Hentilä 1997, M Jukola. Jukola toimitti mm. Suuren Olympiakirjan 1953 ja Huippu-urheilun historian (yhdessä Harri Eljangon kanssa) 1956.

⁶¹ Fanni Mikkola: Olympialaisjuhlista ja niiden tarkoituksista, *Työläisnaisten Urheilulehti*, 1.1.1936.

Työväenliikkeen kanta edellä osoittaa, että kansallinen historiakulttuuri, eli se kuinka ja missä historiasta kirjoitetaan, ei ole yksi ainoa ja oikea esitys menneisyyden tapahtumista.

Nationalismin, kansallisaatteen ytimeen kuuluu jonkinlainen oletus kansakunnan yhteisestä menneisyydestä. Silloinkaan, kun kansakuntaa rakennettiin aktiivisimmillaan, ei tästä oltu samaa mieltä, vaan erilaiset näkökulmat ja aatteet kamppailivat keskenään. Näin kuvataan teoksessa *Kirjoitettu kansakunta* suomalaisen historiakulttuurin kehitystä vuosisadan vaihteessa.⁶² Miehin, kansallisuusajatteluun pohjaava diskurssi ilman naisia hallitsi 1920-luvun alkua ja myynteille oli tarvetta kansallisessa rakennustyössä. 1930-luvulle tultaessa sanankäyttö muutti muotoaan kohti terävämpää ja aggressiivisempaa. Seuraavassa alaluvussa pohdin niitä kansallisuusajatteluun perustuvia syitä, joilla Suomessa naisten kilpailuja vastustettiin.

2.2 Miksi nainen ei sovi katajaisen kansan urheilunäyttämölle?

Viesti toisensa jälkeen vieri kisatanhualta, viesti joka kertoi, miten Suomen miehet mainetta niittävät. Ihastuneina, ylpeillen poikainsa puolesta kansamme nämä viestit vastaanotti...että vielä on pojissamme terästä ja miehen mieltä, vielä on kuntoa Kalevan kansassa.⁶³

Nostalgiaa menneeseen hyvään aikaan? Aikaan, jolloin esi-isät varmistivat tulevaisuuden pienelle mutta erikoislaatuiselle ja sitkeälle kansalle. Tällainen menneisyys on syytä pitää kunniaissa ja paras tapa siihen on todistaa fyysinen paremmuus silloin, kun sitä mitataan kansainvälisissä mitteloissa. Kisakenttä kirjoitti hurmioituneesti Suomen menestyksestä juuri päättyneissä vuoden 1920 Antwerpenin kisoissa. Miehiin ja poikiin kalevalaista perintöä kunnioittavat saavutukset korostuvat tekstissä.

Jo 1800-luvun lopulta oli suomalainen naisliike kannattanut naisidentiteettiä, joka sopi täydellisesti myös sisällissodan jälkeen syntyneeseen perheiden uuteen tilanteeseen. Naisen paikka oli kotona ja myös kotitaloustyön merkitys olisi tunnustettava. Uskottiin, että sisällissodan jälkeen myös hyvin järjestyneet kodit tukisivat osaltaan yhteiskuntarauhaa.⁶⁴ Silti punaisten puolella taistelleet naiset leimattiin sodan jälkeen. Tunnettu on kirjailija Ilmari Kiannon kuvaus punaisten naisista susinarttuina, joille kuolema olisi paras kohtalo. Punaisten naiset joutuivat virallisen diskriminaation kohteeksi sodan jälkeen, ja tämä kohtelu jatkui

⁶² Jalava, Kinnunen, Sulkunen 2013, 14.

⁶³ Antwerpenin olympialaiset, *Kisakenttä* 1.9.1920.

⁶⁴ Sulkunen 1989, 82–83.

vuosia, vaikka etäisyys sotaan kasvoi. Yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön nostettiin lapsi. Suomalainen lastensuojeluideologia nousikin juuri 1920-luvulla ja yksi osoitus siitä on vuonna 1922 laadittu oppivelvollisuuslaki.⁶⁵

1930-luvulla korostettiin puhetta, jossa kotitalous pyrittiin nostamaan kansantalouden osaksi. Tämän ajattelun pohja oli osaltaan jo 1910-luvulla tehty valtiollinen kotitalouskomitean selvitys, joka määritteli naisen työt kodin piirissä: ruokahuolto, siisteys, kasvatusta ja maalla eläinten hoito.⁶⁶ Vasemmistolainen naisliike vierasti osaltaan tätä ajattelua, koska varsinkin sodan jälkeen leskien oli ollut pakko mennä työhön vieraan palvelukseen yksinkertaisesti elättääkseen perheensä.⁶⁷

Vaikka Työläisnaisten Urheilulehti heti ensimmäisestä ilmestymisvuodesta 1921 lähtien muisti tehtävänsä eli oman aatteen tukemisen urheilun kautta, oli Antwerpenin urheilumenestys sillekin suuri asia. Olkoonkin porvarien kisat; suomalaisten voittokulku sai aikaan myös intoutunutta kirjoittamista: ”Nämä Hellaan miehet koettivat siis luoda itselleen sellaisen terveyden ja sellaisen voimaa uhkuvan ruumiin, jolla kykenisivät unelmansa toteuttamaan.”⁶⁸ Artikkelissa ei mainita kertaakaan suoraan päättymässä olevia kisoja, mutta selvää on, että kansan keskuudessa vallitsevaa kisaintoa pyrittiin hyödyntämään myös oman aatteen kannalta. Kansanterveys oli iso asia ja sitä olisi osattava hyödyntää omien, myös aatteellisten unelmien tavoittelussa.

Ajan kansallismieliseen aateilmastoon sopi edelleen myös hyvin snellmanilainen ajatus siitä, että naisen tuli olla miehestä riippuvainen. Liian harjoitettu ruumis vie pois kaiken sulokkuuden ja Snellman kritisoi jopa naisille ajassa hyväksytyjä liikuntamuotoja kuten uintia ja voimistelua. Jopa ne miehistävät naista aivan liikaa ja ovat omiaan horjuttamaan miehistä valtaistuinta. Naisen ja miehen suhde oli siten valtasuhde, jossa nainen oli miehestä riippuvainen.⁶⁹

Pariisiin kisat 1924 uutisoitiin helteisestä pääkaupungista ja varsinkin yksi kisa sai suuren huomion. Se oli kymmenen kilometrin maastajuoksu, jonka Paavo Nurmi voitti 37 asteen kuumuudesta huolimatta. ”Neljätoista naista pyörtyi kirkaisten nähdessään huohottavien

⁶⁵ Sulkunen 1989, 74.

⁶⁶ Heinonen 2007, 169–170.

⁶⁷ Sulkunen 1989, 173.

⁶⁸ Pysyväisen terveyden saavuttaminen, *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.8.1921.

⁶⁹ Jalava 2006, 173.

juoksijain taistelevan tukehtumista, kuumuutta ja väsymystä vastaan, säälimättömien vihollistensa unohtamina.”⁷⁰ Lehtikirjoittelussa korostui Nurmen kansakilpailijoiden tuska ja yleisön, varsinkin naisyleisön, kauhistus juoksijoiden kohtaloista rankan kisan aikana. Miehinen kestävyys oli mitattu ja hyväksi todettu eikä voitu olettaa, että nainen pystyisi samaan.

Neljän vuoden kuluttua Amsterdamin kisoissa oli jo viisi yleisurheilulajia tarjolla naisille. Suomi ei lähettänyt yhtään naista kentälajeihin, mutta kiinnostus naisten suorittamiseen juuri noissa lajeissa oli suurta myös täällä. Suomeen oli tuotu naisten liikuntaharrastusta tukemaan Ruotsin mallin mukainen urheilumerkki jo 1910-luvulla. Siinä korostettiin kamppailua itseä vastaan, ei kilpailua toisia vastaan. Merkkivaatimusten lajivalikoima oli laaja: voimistelu, korkeus- ja pituushyppy, keihään- ja pallon heitto, pilkkaan heitto, pikajuoksu, kestävyysjuoksu, kävely, uinti, hiihto, pyöräily, luistelu, soutu jne. Siis hyvin monipuolinen valikoima, jota miesten kilpailut lienevät innoittaneet. Tuloksia kirjattiin ja SNLL lähetti viralliset merkit mitalit suorittaneille.⁷¹ Merkkivaatimuksia mainostettiin sekä Kisakentässä että työväen naisten lehdissä ja merkin saavuttamista myös arvostettiin.

Mielestäni saamme olla onnelliset, kun meillä on urheilumerkkimme, johon voimme ohjata tyttöjemme urheiluharrastuksen. Sen monet, sanoisinko kotoiset lajit kuten hiihto, uinti ja soutu ansaitsevat entistä enemmän huomiota osakseen.⁷²

Näin kirjoitettiin Kisakentässä Amsterdamin olympiavuonna. Urheilumerkki oli kuitenkin lopulta yksi tapa koettaa pitää naisten ja tyttöjen urheilu- ja liikuntaharrastus erillään miesten ”rekordiurheilusta”. Ennätysten tavoittelu ei ollut suotavaa ja edellisen listauksen lajitkin viittaavat maaseutuyhteiskunnan arkisiin talous- ja työtehtäviin.

SVUL oli lakkauttanut naisten yleisurheilukilpailut Suomen mestaruustasolla 1923. Edellisellä vuosikymmenellä naisten kisailu oli saanut jonkin verran myönteisyyttä niin porvarien kuin työväenkin yhteistyön kautta, mutta viimeistään nyt kaikki päättyi. Vain hiihto, uinti, tennis ja taitoluistelu säilyivät järjestön kilpailuohjelmassa. TUL taas salli myös yleisurheilun ja voimistelun myös kilpailuina 1920-luvulla.⁷³ Jatkuvat ja kärjistyvät riidat työväen ideologisten siipien välillä kuitenkin vaikeuttivat myös naisten urheilutoiminnan kehitystä.

⁷⁰ Amerikkalaiset suomalaisten voitoista olympialaisissa, *HS* 1.8.1924.

⁷¹ Collan 1921. Teoksen liitteenä oli valmis kaavake osoitetietoineen urheilumerkkien hakemista varten.

⁷² Elli K., Velvollisuuksia tyttöjämme kohtaan, *Kisakenttä* 1.4.1928.

⁷³ Kokkonen 2015, 97.

Amsterdamin kisat tulevat 1928 ja kirjoittelu jatkuu. Kisakentän kirjoittaja arvioi 1. elokuuta, että kyllä naisia on kisoihin lähetetty, mutta ilmeisesti vain niistä maista, joissa muutoin ei pisteille päästäisi.⁷⁴ Tapana oli laskea yhteen miesten ja naisten pisteet ja selvää oli, että naisten pisteet tulisivat nostamaan maata pistetaulukossa. Suomi siis luotti urheilijamiehiinsä tiukasti, olihan Suomi ollut sekä Antwerpenissa että Pariisissa kolmen parhaan joukossa pistein laskien; vain miesten voimin. ”Ovatko olympialaiset kisat todellakin sen arvoiset, että niihin jatkuvasti kannattaa uhrata miljoonia markkoja? Aivan varmasti niillä on ollut suuri tehtävä Suomen tunnetuksi tekemisessä, Suomen miesten ja poikain innostuttajana ja tällainen tehtävä tulee niillä yhä edelleenkin olemaan.”⁷⁵ Kisat ovat pojille ja miehille ja näin asiantila Kisakentän toimittajan mielestä myös jatkunee.

Kuinka naisten urheilukilpailuihin yleisesti suhtauduttiin vuonna 1928? Kisakenttä järjesti aiheesta laajan kiertokyselyn, jonka tuloksia julkaistiin marraskuun numerossa. Tuloksia on lainattu myöhemmin laajasti, ja moni teksteistä on jäänyt elämään eräänlaisena 1920-luvun testamenttina naisurheilun ja -kilpailun puolustuksesta tai vastustuksesta.⁷⁶ Omassa tekstissään Lauri Pihkala vetoaa naisen fysiologisiin ominaisuuksiin vastustaessaan kilpailuja. Hän toteaa, että vaikka ei ole todistettu naisen terveyden vaarantuvan urheilusta, ei ole todistettu päinvastaistakaan. Miehellä sen sijaan urheilu ilman muuta parantaa terveyttä. Lopuksi Pihkala päätyy erottelemaan fysiologisia ja hermostollisia eroja miehen ja naisen välillä päätyen hermostollisten erojen ratkaisevaan merkitykseen.⁷⁷ Samassa kyselyssä Alice Olsoni toteaa ykskantaan, että kilpailusta ei naiselle ole hyötyä vaan vain haittaa. Sen sijaan urheilumerkkivaatimusten suorittaminen kehittää naisella sekä fyysillistä että psyykillistä kokonaisuutta. Näin perinteinen naisten ”merkkiurheilu” saa tukea.⁷⁸ Elli Lagander vaatii tiukempaa sitoutumista ”oikeisiin” arvoihin ”sodanjälkeisrappeutumisaikoina”. Missä on raja, jonka yli ei mentäisi? Naisten kilpailut tulee ilman muuta estää.⁷⁹

Suomalainen, järjestäytynyt naisvoimistelun järjestökenttä, varsinkin porvarillisella puolella, oli edelleen kilpailua vastaan. Anni Collan oli tärkeä hahmo myös kilpailua korvaavien toimintojen lanseeraamisessa. Hän toi Suomeen tyttöpartion ja edisti amerikkalaisen mallin mukaisen leikkikenttätöiminnan yleistymistä täällä. ”Tänään rakennettu leikkikenttä tekee

⁷⁴ Olympialaiset kisat Amsterdamissa, *Kisakenttä* 1.8.1928.

⁷⁵ Olympialaiset kisat Amsterdamissa, *Kisakenttä* 1.8.1928.

⁷⁶ Ks. esim. Hakulinen 1996.

⁷⁷ Lauri Pihkala, Kisakentän kysely, *Kisakenttä* 1.11.1928.

⁷⁸ Alice Olsoni, Kisakentän kysely, *Kisakenttä* 1.11.1928.

⁷⁹ Elli Lagander, Kisakentän kysely, *Kisakenttä* 1.11.1928.

huomenna rakennettavan vankilan tai sairashuoneen tarpeettomaksi.” Tämä amerikkalainen iskulause kuultiin myös Collanilta.⁸⁰ Hän organisoii myös kansantanhu- ja leikkiohjaajien kurseja ja samalla tehtiin työtä kansallisuusajattelun tueksi. Leena Laineen mukaan leikki- ja tanhuperinteen elvytys liikuntamuodoksi myös aikuisille oli pyrkimystä olla vastavoima miehelle ennätysurheilulle. Sehän ei ajan snellmanilaisen hengen mukaan olisi naiselle lainkaan sopinut.⁸¹

Neljän vuoden kuluttua Los Angelesin kisat lähestyivät ja sama aihe on yhä esillä. Yhtään naista ei Suomesta lähde yleisurheilukentille. Pihkala maalailee Kisakentässä miehen ja naisen eroja vedoten historiaan. Hän toteaa, että naisen liikunnantarve poikkeaa huomattavasti miehen vastaavasta, ja että syyt siihen voivat olla jopa satojen tuhansien vuosien takaisessa sukupuolten työnjaossa. Jo silloinhan naiselle kuului kodin ja lähipiirin taloustehtävien hoitaminen ja miehelle taas toimintapiiri metsästäjänä ja taistelijana oli laajempi. Naisen työtehtävät eivät vaatineet voimanpurkauksia vaan ”...liikunnallinen tunne-elämä valitsi ilmaisumuodokseen suhteellisen pehmeäliikkeisen tanssin.”⁸² Mielenkiintoista on, että jo 1921 julkaistussa *Naisten ja tyttöjen urheiluoppaassa* Anni Collan viittaa Pihkalan vanhempaan tekstiin urheilun historiasta. Heti kirjan ensimmäisessä tekstikappaleessa mainitaan, että nainen toki toimi jo historiassa miehen toverina, mutta että hyvällä ei katsottu sitä (ei silloin, jos ei nytkään), jos nainen kodin ulkopuolella olisi halunnut osoittaa etevyyttään.⁸³ Oliko Collanin tekstissä kuitenkin piikki Pihkalan mielipiteen suuntaan, se jää avoimeksi. Koko pieni kirjanen on silti urheilumerkin vaatimusten ja naisen hyvin perinteisen osan korostamista ja kilpailullisuuden vastustamista.

Berliini 1936. Suomen suuri naisvoimistelujoukkue, joka oli esittänyt stadionilla voimistelunäytöksen, oli tapaamassa valtakunnankansleria. Kisakenttä esittää hurmaantuneen tekstin tilaisuudesta ja siteeraa tilaisuuden isäntää, joka ei ihmettele sitä, että Saksan 60-miljoonaisesta kansasta nousee mestareita. Mutta että pienen, vain 3-miljoonaisen Suomen miehet saivat niin monta kultamitalia: ”Mahdatte olla terve ja voimakas kansa!”⁸⁴ 1930-luku oli Euroopassa militarisoitumisen aikaa ja pinnan alla oli uuden sodan odotus ja pelko. Lamavuosikymmen vaikutti perheisiin ja myös eurooppalaisessa naisliikkeessä tapahtui

⁸⁰ Meinander 1992, 285.

⁸¹ Laine 2007, 226.

⁸² Lauri Pihkala: Tulostehosta, *Kisakenttä* 1.5.1932.

⁸³ Collan 1921, 9.

⁸⁴ Kun Suomen voimistelijatytöt puristivat kaksi kertaa Hitlerin kättä ja joivat hänen luonaan kahvia, *Kisakenttä* 1.8.1936.

muutos 30-luvulla. Naiset pyrittiin vetämään kotiin, pois työmarkkinoilta, vaikka se ei kaikille tietenkään onnistunut eikä ollut edes mahdollista. Saksassa valtaapitävät olivat julistaneen kolmen k:n politiikan: Kirche, Küche, Kinder, jonka vastine Suomessa oli ajatuksellisesti läheinen Koti, Uskonto, Isänmaa.⁸⁵

Naisen osaa urheilussa siis määritteli pitkäaikainen nationalistinen ajattelu ja eräänlainen sukupuolten yhteinen sopimus siitä, että naisen ja miehen roolit olivat yhteiskunnassa erilliset. Samaan aikaan kolmekymmenluvulla koko maailmaan vaikuttanut suuri lamakausi pakotti naiset kotiin, jotta miehille vapautuisi teollisuuden työpaikkoja. Lisäksi Euroopassa kiristynvä kansallisuusajattelu ja poliittiset puolenvaihdokset, etenkin Suomen läheinen suhde Saksaan, olivat omiaan korostamaan perinteisiä sukupuolirooleja. Yhteisrintamaan teki poikkeuksen vain työväenliikkeen lehdistö, jonka perustelut kilpailuille olivat aatteellisia. Koska maailmalta paine kohti kilpailujen hyväksyntää kasvoi, oli vastustajien otettava kovempia keinoja käyttöönsä. Kolmas alaluku esittelee niitä kirjoittelun tehokeinoja, joilla naisten kilpailuja lehdissä vähäteltiin.

2.3 Pilkkakirveet lentelevät

Naiset olivat mukana ensimmäistä kertaa olympialaisten yleisurheilussa Amsterdamissa 1928. Silloin viisi lajia oli edustettuna; ilman yhtään suomalaiskilpailijaa. Vasta 1936 Berliiniin matkasi täältä neljä suomalaisnaista kisaamaan yleisurheilulajeissa. Amsterdamissa sekä miesten että naisten tulospisteet laskettiin yhteen, ja tämä herätti arvostelua varsinkin Suomen miespuolisissa kirjoittajissa. Naisten osallistumista kilpailuihin kuitenkin seurattiin täälläkin ja sitä kuvattiin vauhdikkaasti. Monilla kirjoittajilla esille nousi iva ja pilkka: naisten suorituksia ei hyväksytty lainkaan samoilla kriteereillä kuin miesten.⁸⁶

Pilkka selittyy urheilun kontekstissa monin tavoin. Naiselle ei oltu valmiita antamaan samoja oikeuksia kuin miehelle, ja se liittyi ajan kulttuuriseen asenneilmastoon ja kansallisen ajattelun perintöön. Sitä selittää myös toiseuttaminen eli ihmisryhmän määrittely tai kuvaaminen niin, että on selvää, että he eivät kuulu ”meihin”. Toisia voivat olla rodullistetut, toista sukupuolta olevat, eri yhteiskuntaluokkaan kuuluvat tai vammaiset. Myös binaariset asetelmat saavat aikaan toiseutta: hyvä ja paha, musta ja valkea tai ruma ja kaunis. Kaikkia

⁸⁵ Lähtenmäki 2000, 127.

⁸⁶ Launonen 1996, 78.

näitä ilmauksia liikkuu myös urheiluteksteissä. Stuart Hall kirjoittaa: ”...diskurssi tuottaa erilaisten representaatioiden käytäntöjen avulla Toista koskevaa...tiedon muotoa, joka on syvästi kietoutunut osaksi vallan toimintaa.”⁸⁷ Sillä mitä ja kuinka lehdistä kirjoitettiin, oli merkitystä ja vaikutusta ihmisten ajatteluun ja mielipiteisiin siitä, oliko naisten kilpailullisuus hyväksyttävää, suositeltavaa tai edes esteettisesti nautittavaa.

Kisakenttä-lehteä hallitsi vuonna 1920 naisvoimistelun uutisointi. Siitä kirjoitettiin ja Suomessa pääsuuntauksena ollutta plastillista voimistelun linjaa puolustettiin. Ohjaaja Elli Björkstén puolusti linjaa Helsingin Voimistelijoiden syysnäytöksessä: ”Ilokseen hän toteaa, että entinen ”miesmäinen” voimistelutapa osoitti nyt huomattava edistystä pehmeuteen ja vapauteen.”⁸⁸ Haluttiin poiketa miesten voimistelun mallista selkeästi. Kirjoittelu ei vielä tällä vuosikymmenellä ollut hyökkäävää, mutta molemmat sukupuolet hakivat silti omia asemia keskustelussa.

Uinnissa naiset olivat olleet mukana jo pitkään, ja amerikkalaisen uimari Cybil Bauerin saavutukset herättivät huomiota. HS siteeraa amerikkalaista lehteä, joka varmistaa, että myöskään antiikin aikaan naiset eivät saaneet ottaa osaa kisoihin. Pariisin 1924 voittaja Bauer oli juuri lyönyt uinnin maailmanennätyksen, joka oli ollut miehen hallussa. Moinen suoritus tietenkin innosti kysymään, eikö naisille olisi syytä sallia kilpailu. ”Sallitaanko kreikkalaisen traditsioonin näin kohtalokkaasti tuhoutua? Ja eikö itse suuri Icus Olympoksen huipulla jyrise ja walita, kun hänen kisansa tällä tavalla häväistään?”⁸⁹ Suomen naisuimareita ei ollut vuoden 1920 eikä myöskään vuoden 1924 kisoissa. Amsterdamissa oli mukana jo yksi suomalainen naisuimari, Disa Lindberg.⁹⁰

Amsterdamin Pohjois-Amerikka lähetti 41 naista (n. 15 % joukkueesta), Saksa 82 (puolet koko joukkueestaan), Hollanti samoin puolet eli 110 ja Ruotsikin 5 kilpailijaa. Toimittajat ja urheilijat seurasivat uuden kilpailijakunnan edesottamuksia ja HS:n mukaan ”...edustajattaret ovat olleet poikaimme huomion esineinä”⁹¹. Naisten suorituksia verrattiin miesten vastaaviin ja todettiin, että jotkut naiset ovat sellaisia tyyliniekkvoja, että suorituksia on jopa vaikea erottaa miesten suorituksista. Nopeasti sävy kuitenkin muuttui. Nimimerkki Uppercut kirjoittaa:

⁸⁷ Hall 1999, 195.

⁸⁸ Olympialaistoimikunta, *Kisakenttä* 1.2.1920.

⁸⁹ Cybil Bauerin hämmästyttävät maailmanennätykset, *HS* 16.3.1924.

⁹⁰ Ijäs 2021, 54.

⁹¹ Pikkupaloja Amsterdamista, *HS* 28.8.1928.

Sitten tulee 800 metrin koe-erät. Jonninjoutavaako nämä luomakunnan herrat ovat oikein meinanneet, kun ovat naisia kutsuneet tällaisiin kilpailuihin. Eipä silti, etteivät naiset olisi yrittäneet, mutta nähdä nyt nuoren, 18-vuotiaan, nykyaikaisen naisen kirivän kilpaa paksusäärisen, tiukkapöksyisen hollantilaismamman kanssa! Ei se käy luonnolle. Irti naisista tässä tapauksessa.⁹²

Martti Jukola kokosi Suuren Olympiakirjan Helsingin kisojen jälkeen vuonna 1953. Kirjaan koottiin tekstejä ja kuvia 1900-luvun alun kisoista päättyen vuoteen 1952. Vuosien 1912 ja 1920 miesten saavutuksia ylistetään; titaani-Hannes ja maininnat kansainvälisten lehtien viittauksista pohjoisen rodun terveydestä mainitaan.⁹³ Amsterdamin naisten kilpailuja selostaessaan kirjoittaja ei malta pidätellä ivaansa vaan viittaa huonoon harjoitteluun, ”naiselliseen kiskomiseen” loppusuoralla ja täydelliseen ”piippuun” menoon maaliviivalla.⁹⁴

Ivar Vilskman, joka myös oli aikansa liikuntavaikuttaja, oli nähnyt TUL:n kisoissa naisten ”puolialastomina ja hikisinä loikkailevan, heittävän ja miesten tavoin liikkuvan, niin näkö ei ole tuonut lainkaan esteettistä nautintoa, pikemminkin päinvastoin!”⁹⁵ Kisakentän kyselyyn vastatessaan hän ei säästele sanojaan perustellessaan sitä, miksi vain esteettiset ja kaunotaiteisiin viittaavat liikuntamuodot ovat naisille sopivia. Kun tullaan 30-luvulle, on jonkinlainen muutos kirjoittelussa näkyvissä. Tekstit ovat aggressiivisempia ja omia kantoja on perusteltava hyökkäävämmiin. Kisakentän vakiokirjoittaja, lääkäri Kaarina Kari, joka on vannoutunut urheilumerkin kannattaja pyytää juuri ennen Los Angelesin 1932 kisoja: ”Vielä yksi seikka! Katsokaa tarkasti naiskilpailijoiden kasvonpiirteitä pinnistyksessä ja levossakin. Jatkuva kilpaileminen muuttaa vähitellen viehättävät naiselliset kasvojenkin piirteet turmellen ne koviksi, ”kiukkuisiksi” ja jäykiksi.” Ja vieläkin tiukemmin: ”Näiltä kilpailijoilta puuttuu kaikki naisellinen sulo. Tuskin lie ovat kyvykkäät naisen tehtävään.”⁹⁶ Kolmikymmenluvun mentaliteetin määrittelemän naisen aseman ja päätehtävän hyväksyneenä Karille oli helppoa pitää kiinni kannastaan. Lääkäriin auktoriteetti antoi hänelle vielä varmuutta, jota ei kyseenalaistettu liiton omassa äänenkannattajassa.

Kisojen aikaan Lauri Pihkala jatkaa tyylilleen uskollisena HS:ssa ja ihmettelee sitä, kuinka kisoissa ollaan kiinnostuneita naisten kisoista ja voitoista. ”Ovat pitävinään niitä vähintään miesten toisten palkintojen arvoisina, vieläpä arvokkaampina... Meille suomalaisille ovat Amsterdamin naiskilpailut huvinumeroita.” Kun miesten keihäänheittoa oli siirretty naisten

⁹² Uppercut: Olympialaisten neljäs päivä, HS 4.8.1928.

⁹³ Jukola 1953, 116.

⁹⁴ Jukola 1953, 135.

⁹⁵ Ivar Vilskman: Kisakentän kysely, *Kisakenttä* 1.11.1928.

⁹⁶ Kaarina Kari: Miksi SNNL ei harrasta kilpaurheilua? *Kisakenttä* 1.5.1932.

vastaavan kisan tieltä, sai se syykseen ”amerikkalaisen akkavaltikan.”⁹⁷ Amerikkalainen kahden kultamitalin voittaja Mildred Didrikson teki kuitenkin vaikutuksen myös Pihkalaan. Hän oli täysin ylivoimainen omissa lajeissaan ja sai Pihkalan jopa kysymään, olisiko Didrikson ”aikamme parhain urheilija”? Ehkä kirjoittaja on aavistamassa muutoksen ja naisten esiinmarssin myös urheilukentille? Monissa maissa naisten osuus kisajoukkueissa kasvoi mutta yhä hän pitää kiinni kannastaan: ”...ei ole syytä tuppautua kokeiluun, jonka tulosten täytyi olla ennakolta selvät...”⁹⁸

Berliinin 1936 kisojen lähestyessä kertoi HS Suomen naisten olympiakatselmuksesta, joka ei tuottanut uusia ennätyksiä lupauksista huolimatta. Kirjoittajan asenne on kielteinen ja tulosten esittely päättyy nuivaan päätelmään, jonka mukaan Berliiniin ei Suomen naisilla ole asiaa. Mutta pari kuukautta on vielä aikaa esittää tuloksia; ”jos nimittäin naistemme osanotto olympialaisiin katsotaan välttämättömäksi.”⁹⁹ Kisojen edessä kansainvälinen uutisointi oli tuonut esiin pohdintaa siitä, voisiko mies osallistua vilpillisesti naisten kilpailuun. HS:n artikkelissa kuvataan, kuinka olympiakisojen hallinto koettaa selvittää asiaa: ”...kansainvälisen olympiakomitean sedät katselevat hiukan epäillen jokaista kilpailuihin osallistuvaa naista...” Huumoritekstin taustalla vaikuttaa kuitenkin olevan asenne, jolla pyrittiin horjuttamaan luottamusta naisten kilpailutoimintaan.

Toimittaja Sulo Kolkkaa sanotaan Suomen ensimmäiseksi kokopäiväiseksi urheilutoimittajaksi. Hän työskenteli HS:n urheilutoimituksessa vuosina 1928–1944 ja sitä ennen Urheilulehdessä. Kolkkan nimimerkki *Simeoni* tuli tutuksi HS:n lukijoille, kun hän huumorin varjolla sivalsi vastustajiaan ja puolusti omia näkökantojaan.¹⁰⁰ Hän pyrki eräänlaiseen journalistiseen tasapainoon, mutta silti ajan perinteinen, naisten kilpaurheilua vastustava peruslinja oli kuultavissa hänen kolumneissaan ja muissa kirjallisissa töissään.

Berliinin kisojen aikana naisten kilpailujen vähättely lisääntyy. Kisojen yleisurheilun sankaritar, kahden kultamitalin Amerikan Helen Stephens saa arvion: ”Hän puhuu kuin *mies* ja juoksee kuin *mies*” (kursivointi Kolkkan).¹⁰¹ Edelleen hän vähättelee saksalaisten juhlintaa naisten keihään voitosta. Hän pitää sitä suorastaan ällöttävänä, koska muualla ei vielä olla samalla tasolla harjoittelun ja kilpailurutiinin kanssa. ”Mutta asiaan”, toteaa Kolkka

⁹⁷ Lauri Pihkala: Naisten yleisurheilukilpailut mielenkiinnon kohteena, *HS* 28.7.1932.

⁹⁸ Lauri Pihkala: Onko Mildred Didrikson ”aikamme parhain urheilija?”, *HS* 4.8.1932.

⁹⁹ Naistemme olympialaiskatselmus, *HS* 19.6.1936.

¹⁰⁰ Uino 1997, Sulo Kolkka.

¹⁰¹ Kolkka 1943, 104.

aloittaessaan miesten kestävyysjuoksun (ja Suomen miesten menestyksen) kuvaamisen.¹⁰² Kolkan naispuolinen kollega oli Seere Salminen, joka kirjoitti nimimerkillä ”Serp” kolumnejaan HS:n Serpentiinejä-sarjaan. Olympialaisten aikaan hänen tekstinsä naisurheilusta sopii lehden valitsemaan tyyliin: ”...ei heitä ole luotu urheiluhousuja kantamaan... ja usein heidän päättömät sivuhypähtelynsä tenniskentälläkin muistuttavat hätääntyneen kirahvin keikkumista!”¹⁰³

Sosiologi Riitta Pirisen mukaan stereotyyppinen kuvaus ihmisestä tai ihmisryhmästä latistaa kohteensa yhteen muottiin. Erilaiset piirteet tiivistetään yhteen ominaisuuteen: kevyempi askel onkin eläimellistä keikkumista. Stereotyyppi on myös kaunotar – 1920-luvun naisten kilpailujen osanottajia kuvattiin lehtiteksteissä monesti niin.¹⁰⁴

Huomattavaa on, että tutkimusajankohtana, 1920-luvun alusta aina Berliinin kisoihin asti, työväen ideologiaa edustava lehti ei käyttänyt retoriikkaa, joka olisi vähätellyt tai pilkannut suoraan naisten kilpailullisuutta. Niinpä tässä alaluvussakaan ei ole yhtään lainausta lehdestä. Ehkä syynä tähän oli se, että naisten kilpailut myös yleisurheilun puolella säilyivät työväen järjestöjen puolella toisin kuin SVUL:n seuroissa. Siellähän naisten kilpailut yksiselitteisesti lopetettiin useissa lajeissa vuonna 1923. Työväen olympiakisat taas innostivat omiaan, ja niitä myös propagoitiin ahkerasti Työläisnaisten urheilulehdessä. Porvarien olympiakisat sen sijaan saivat lehdessä ankaraan arvostelua osakseen, mutta siinä kyse oli urheilusta ja puolien valitsemisesta yleensä; ei naisten osallistumisesta. Kisakenttä osallistui aggressiivisenkin sananvaihtoon mutta selkeästi rohkein tämän tyyliin viljelyssä oli HS.

Irma Sulkunen tiivistää suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneen kansalaistumisen historian siten, että muualla Euroopassa jo 1700-luvun lopulta teollistumisen myötä edennyt sukupuolien selkeä työnjako, antagonismi, olisi täällä viivästynyt. Hänen mukaansa suurelle osalle kansaa tämä oletettu miehen ja naisen *olemuksellinen erilaisuus* oli vielä 1900-luvulle tultaessa toisarvoinen. Tämä seikka oli yhtenä vaikuttamassa vuoden 1906 äänioikeustaistelun lopputulokseen. Vasta 1920- ja 1930-lukujen parlamentaarinen työ ja ajan yleinen henki vakiinnuttivat tämän sukupuolijärjestelmän, jolle leimaa-antavia ovat ydinperhe ja voimakas sukupuolten toimintojen ja aktivisuusalueiden eriytyminen. Tämä tapahtui myös naisliikkeen

¹⁰² Simeoni: Peninkulman täysosuma Simeonin silmäkulmasta, *HS* 4.8.1936.

¹⁰³ Serp: Serpentiinejä, *HS* 11.8.1936.

¹⁰⁴ Pirinen 2006, 23.

oman, ”emansipatoriseksi” kutsutulla kansalaistoiminnan tuella.¹⁰⁵ Tämä päättely sopii myös naisten liikuntajärjestöjen tuon aikaiseen toimintaan ja kannanottoihin.

Ensimmäisen käsittelyluvun teema *miehinen diskurssi* kuvaa yhtä tutkimusaikana esiin nousevaa pääteemaa urheiluteksteissä. Tekstianalyysi nosti teemasta esiin mm. sanat *juoksi, Nurmi, mies, Saksan, olympialaiset, voitti, kisojen, suomalainen*. Nämä kaikki tässä luvussa eri näkökulmista esiin nousseet käsitteet liittyvät kansallisajatteluun ja pienen kansan jopa epätodennäköiseen menestykseen suurempien rinnalla. 1920-luvulla kosmopolitanismi, uudenlainen tapa suhtautua Eurooppaan ja maailmaan, yritti nostaa päätään. Seuraavalla vuosikymmenellä kansallinen ajattelu ja militarismi kuitenkin ottivat siitä voiton.¹⁰⁶ Tämä suuntaus Suomenkin yleisessä asenneilmastossa ei voinut olla vaikuttamatta myös urheilujournalismiin. Niinpä miehinen diskurssi piti pintansa molemmat vuosikymmenet.

Itsenäisyyden alkuaikoina Suomen urheilumenestyksellä oli kiistaton merkitys kansalliselle rakennustyölle. Sisällissodan voittajapuoli pystyi taitavasti liittämään kansallisen rakennustyön urheilun miehiseen menestykseen ja oman, pienen kansan erityispiirteiden korostamiseen. Olimme sisukkaampia, ahkerampia ja vaatimattomampia kuin kilpailijakansamme. Tähän kuvaan sopi hyvin malli myyttisestä kansansankarista, jollaiseksi Hannes Kolehmainen tai Paavo Nurmi hyvin sopivat. Naisen osa oli synnyttäjän, kasvattajan ja kotitalouden pyörittäjän ja näiden perusroolien korostamista jatkettiin myös lehdistössä. Seuraava käsittelyluku pohtii toista pääteemaa, terveyteen ja liikuntaan liitettyjä esteettisiä arvoja perusteluina vastustettaessa kilpailuja.

¹⁰⁵ Sulkunen 1991, 72–73.

¹⁰⁶ Valtonen 2018. Pekka Valtosen teos *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä* kuvaa 1920- ja 1930-lukujen aatteellista kamppailua Suomessa.

3 ”Kauneus – henki ennen ruumista” Estetiikka ja terveys keskusteluargumentteina

3.1 Voimistelukulttuurin ote pitää

Toinen käsittelyluku erittelee tärkeimpiä terveyteen liitettyjä perusteluja, joilla naisten kilpailuja pyrittiin lehdistökeskustelussa vastustamaan. Niitä olivat naisen kauneuden ja terveyden puolustaminen, esteettiset arvot ja kauneus – henki ennen ruumista -ajattelu. *Terveys* -teema on toinen aihehallinnuksen esiin nostama pääteema. Luvun otsikon lainaus on yhden naisvoimistelun auktoriteetin, Hilma Jalkasen juhlapuheesta vuodelta 1924.¹⁰⁷ Varsinkin naiset itse olivat tämän ajattelutavan kannalla. Ensimmäinen alaluku pureutuu voimistelun valta-asemaan naisten liikuntakulttuurissa 1900-luvun alussa. Sen jälkeen käsittelen lääketieteen mukaantuloa keskusteluun ja kolmas alaluku keskittyy estetiikan merkitykseen liikunta- ja urheilukeskustelussa.

Voimistelussa miehet toivat näkyvää hopeaa, naiset näkymätöntä kultaa.¹⁰⁸

Martti Jukolan tekstin otsikko vuoden 1912 Tukholman kisojen voimistelukisoista ja näytöksestä kertoo ajasta, joka alkoi vuosisadan alussa ja jatkui aina toiseen maailmansotaan saakka. Naisille voimistelu oli perinteinen liikunnan valtalaji, ja suurkisoihin kutsu kävi myös heille; ei tosin kilpailuihin vaan avajaisiin ja loppunäytöksiin. Esitykset olivatkin komeita ja hyvin harjoitettuja. Jukolan mukaan Suomi puolusti tässäkin paikkaansa Pohjoismaiden johtavassa joukossa.

Suomen Naisten Voimisteluliitto oli perustettu jo ennen SVUL:n perustamista, vuonna 1896.¹⁰⁹ Suomen- ja ruotsinkieliset osastot erosivat yhteisestä kattojärjestöstään vuonna 1921, ja suomenkieliset jatkoivat Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitossa. SNLL:n Puheenjohtajaksi nousi lääkäri Kaarina Kari, joka toimi tehtävässään yli kolme vuosikymmentä.¹¹⁰ Vuonna 1932 hän kirjoitti pitkän artikkelin perustellessaan SNLL-liiton kilpailuvastaisuutta. Kirjoituksessaan hän korostaa äitiyttä ja tämän tehtävän vaatimaa terveyttä ja voimaa. Jotta nainen tämän ymmärtäisi äitiyden suuren merkityksen, on hänen

¹⁰⁷ Hilma Jalkanen voimistelujuhlassa Helsingissä 1924 pitämässään puheessa. Puheessaan Jalkanen antaa kiitoksen aiemmille Suomen naisvoimistelun pioneereille ja luo filosofisen katsauksen voimistelun ja liikunnan merkityksestä ihmisen sielulliselle kehitykselle. Se on Jalkasen mukaan kaiken liikunnan päämäärä. *Kisakenttä* 1.12.1924.

¹⁰⁸ Jukola 1953, 57.

¹⁰⁹ Häyrinen et al 1989, 57.

¹¹⁰ Kleemola 1996, 9–10.

myös ymmärrettävä liikunnan merkitys koko kansalle. Näin liikuntakasvatuksen merkitys laajenee koko kansakuntaa koskevaksi rakennustyöksi.¹¹¹ Urheilu ei enää ollut yksityisasia, vaan sen harjoittaminen oli eräänlainen kansalaisvelvollisuus. Liikunnallisuus ja sen tuoma terveys oli osa uutta kansalaiskasvatusta. Myös suojeluskuntajärjestö agitoi voimistelun puolesta ja totesi että voimistelun tulisikin kuulua jokaisen kansalaisen päiväjärjestykseen. Eikä liikunta ollut pelkästään ruumiinkunnan kohotusta; se oli samalla henkistä valmistautumista tuleviin muutoksiin yhteiskunnassa.¹¹²

Ajan henkeä kuvastaa Anni Collanin kotimainen kirjeenvaihto. Collan oli kirjoittanut 20-luvulla professori V.A. Koskenniemelle Turkuun ja pyytänyt häntä kirjoittamaan tunnettuun *Lippulaulu* -runoon säkeistön naisille. Uudessa kirjeessään syksyllä 1927 Collan kirjoittaa, että koko runo oli alun perin tehty juuri hänen pyynnöstään ja nyt olisi tarpeen saada siihen lisäys Suomen naisille. Hänestä runo keskittyy liaksi miehiin: ”...isät veljet verellään, vihki sinut viiriksi vapaan maan.” Lisäksi hän pyytää runoilijalta vielä uutta juhlarunoa Suomeen tulossa oleviin naisvoimistelujuhlaan ja kertoo pyytävänsä Jean Sibeliusta säveltämään tämän runon juhlarunon muotoon. Kirje on hyvin isänmaallinen ja paatoksellinen.¹¹³ Tiedossa ei ole, vastasiko V.A.K. Collanille tai johtiko pyyntö toivottuihin tuloksiin.

Helsingin yliopiston Voimistelulaitos koulutti liikunnanopettajia ja Anni Collan osallistui ensimmäiselle kurssille 1894, jolle otettiin myös naisia. Kolmen vuoden opiskelun jälkeen hän jatkoi opintoja Tukholmassa ja sai sieltä voimistelutirehtöörin nimikkeen. Voimistelu olikin naisille räätälöity liikuntamuoto. Ruotsalainen, ns. lingiläinen voimistelu, oli esteettistä, tarkasti ohjattua komentovoimistelua. Tämä suuntaus kiinnitti huomiota myös voimistelijoiden kuntoon, ja tyylin kannattajat kritisoivat saksalaisia tempuvoimistelusta, joka pyrkii näyttäviin liikkeisiin kansan kunnan kohotuksen kustannuksella. Tämä lingiläinen valtalinja jatkui naisten voimistelussa Suomessa ja myös muissa pohjoismaissa pitkään. Aino Sarje nimeää Suomessa edelleen kehittyneen suuntauksen uushumanistiseksi.¹¹⁴ Kyse on juuri estetiikkaa, harmoniaa ja kasvatuksellisia tavoitteita korostavasta tyylistä.

Anni Collania on pidetty nykyaikaisen naisen mallina 1900-luvun alussa. Hän piti esimerkiksi lyhyttä tukkaa, joka oli yksi modernin merkeistä. Niin olivat housujen käyttö ja polkupyörällä ajokin. Pyöräily herättikin pahennusta maaseutupitäjässä, jossa Collan oli ensimmäisessä

¹¹¹ Kaarina Kari: Miksi SNLL ei harrasta kilpaurheilua? *Kisakenttä* 1.5.1932.

¹¹² Siironen 2012, 79–80.

¹¹³ Anni Collanin arkisto, kansio 6, kirje V.A. Koskenniemelle 3.9.1927. Urheilumuseon arkisto.

¹¹⁴ Sarje 2011, 39.

opettajan työpaikassaan. Moderni ulkokuori oli kuitenkin vain pintaa, sisimmältään Collan nojasi perinteisiin arvoihin. Kotiäiti-ihanne, yksi kansallisen ajattelun perusideoista, kuului myös hänen arvomaailmaansa. Kristillistaustainen *Martta*-liike oli tullut myös Suomeen ja Collan tunnisti sen porvarilliset ajatukset omikseen. Kuitenkin hän halusi osaltaan olla mukana laajentamassa naisen elämänpiiriä.¹¹⁵ Paljon matkustelleena hän oli tuonut Suomeen Amerikasta leikkikenttätöiminnan idean ja partioliikkeen. Partioliike perustaa toimintansa lähtökohtaisesti uskontoon ja valtion normeihin. Tämä liittyy Anni Collanin liikuntafilosofian komentovoimistelun sääntöihin. Yksilö on osa joukkoa, jonka liike on ohjattua ja hallittua. Rivivoimistelussa kukin tietää paikkansa ja tehtävänsä. Sääntöjen totteleminen on verrattavissa lakien tottelemiseen. Silti kullakin oli mahdollisuus myös testata kykyjään johtajana, ja Collan rohkaisikin tähän: mahdolliset johtajan kyvyt olisi hyvä saada esiin.¹¹⁶ Tavoitteena liikunnalla on siveellisyys, terveys, karaisu ja valmius toimintaan yhteisen hyvän eteen.

Tutkija Tuija Pulkkinen yhdistää J.V. Snellmanin ajattelun siveellisyyden käsitteestä hänen sukupuolipolitiikkaansa. Siveellisyyden käsite oli monella tavalla tärkeä filosofille ja se jäikin elämään pitkään Suomessa. Käsite tulisi muuttamaan merkitystään ajan kuluessa, mutta Snellmanilla se kytki yhteen politiikan, tavat ja kulttuurin muutoksen sekä myös sukupuolijärjestyksen. Vuonna 1921 oli Suomen Naisten Kansallisliiton alaisuuteen perustettu Siveellisyyden komitea. 1920-luvun kuluessa sen aiempi pääkohde, prostituution vastustaminen alkoi hiipua ja tilalle tuli kansalaisvaikuttaminen. Komitea harjoitti monipuolista julkaisutoimintaa, joka tähtäsi 1920- ja 1930-luvuilla kotien kasvatustehtävän tukemiseen ja koulujen sukupuolihygienian opastukseen.¹¹⁷ Siinä nainen liitetään perheeseen, herkkyyteen ja estetiikan käsitteeseen. Nainen uusintaa kansakuntaa ja kulttuuria. Mies taas toimii ulospäin suuntautuen ja kansalaisyhteiskunnassa siveellisesti, perheensä etua ajatellen.¹¹⁸ Siveellisyys, nimenomaan naisen siveellisyys, onkin käsite, joka nousee esiin myös urheiluteksteissä. Siihen vedotaan puolustettaessa naisen perinteistä paikkaa yhteiskunnassa ja vastustettaessa irtiottoja, joiksi naisten kilpaurheilu ilman muuta luettiin.

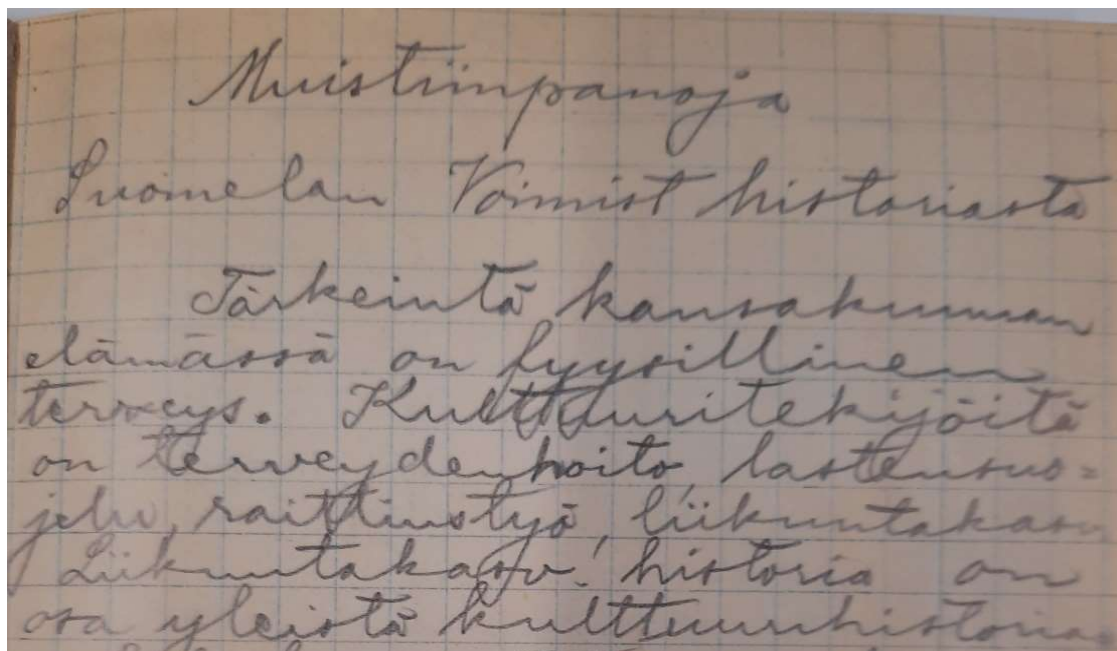
¹¹⁵ Vainio 2000, 162.

¹¹⁶ Vainio 2000, 164.

¹¹⁷ Urponen 2011, 279–280.

¹¹⁸ Pulkkinen 2011, 37.

Kuvassa 2 on Anni Collanin tarkkoja muistiinpanoja aikansa urheiluhistorioitsija Klaus U. Suomena teoksesta *Urheilun ja voimistelun historia 1. Esihistoria ynnä Vanha- ja Keskiäika*. Tekstissä näkyy hyvin Suomelan ja Collanin yhteinen näkemys kansakunnan terveyden merkityksestä. Samalla myös kulttuuriset tekijät nostetaan esille toteamalla, että liikuntakasvatuksen historia on osa yleistä kulttuurihistoriaa.

Kuva 2 Anni Collanin päiväämätön muistiinpano Klaus U. Suomelan *Urheilun ja voimistelun historia 1* -teoksesta.119

Kisakenttä-lehti oli Anni Collanin jo 1911 perustama naisten oma liikuntalehti. Lehti ei ollut kuvalehti vaan sen idea oli alusta alkaen antaa tietoa. Collan oli saanut hyvän koulutuksen ja ajan ideologian mukaan jokaisen oli valittava puolensa. Sisällissota oli jakanut maan ja myös urheilumaailma jakautui täysin. Kisakenttä edusti porvarillista näkökulmaa. Millainen on ollut lehden yhteiskunnallinen ja journalistinen rooli eri aikoina; entä sen suhde puoluepolitiikkaan tai puolueisiin? Näin kysyy politiikan tutkija Ville Pitkänen ja toteaa, että lehtitekstien tutkimuksessa on olennaista ottaa huomioon median aatteellinen historia.¹²⁰ Kisakenttä ottaakin kantaa ja ajan voittajien hegemonia näkyy lehdessä. Lehti pysyy uskollisena linjalleen koko 20- ja 30-lukujen ajan. Collan oli aktiivinen toimija koko uransa ajan. Jo

¹¹⁹ Anni Collanin arkisto, Kansio 8, päiväämätön muistiinpanomerkintä, Urheilumuseon arkisto. Klaus Uno Suomela oli vuosisadan alun merkittävä liikuntahistorioitsija ja voimistelunopettaja. Hän opetti pitkään Helsingin Voimistelulaitoksessa, oli itsekin olympiaurheilija ja kirjoitti mm. Collanin kommentoiman teoksen *Urheilun ja voimistelun historia 1. Esihistoria ynnä Vanha- ja Keskiäika* (WSOY 1923).

¹²⁰ Pitkänen 2012, 180.

1910-luvulla hän perusti Helsinkiin kaksi naisten voimisteluseuraa, toi urheilumerkin naisille Ruotsista Suomeen 1912 ja lopulta oli mukana 1930-luvulla, kun ensimmäinen porvarillinen naisten yleisurheiluseura perustettiin Helsingissä.¹²¹

Ennen Suomen joukkueen matkaa Berliiniin vuonna 1936, HS otsikoi juttunsa: ”Naisten olympialaisjoukkue esiintyy huomenna Pallokentällä”. Kyseessä ei kuitenkaan ollut varsinaisen kisajoukkue vaan kisojen avajaisiin matkannut 200 esiintyjää käsittävä ryhmä, joka koostui naisvoimistelijoista ja kansantanhujen esittäjistä. Tämä väki marssi edellisenä päivänä tunnin Helsingin pääkaduilla suojeluskunnan soittokunnan tahtiin, huutaen samalla iskulauseita: ”voimistelun pyrkimys, kansan terveys!”¹²² Esiintyjäkaarti päätyikin Berliinin suurelle stadionille ja Kisakenttä lainaa saksalaista lehteä kuvauksessaan, joka otsikolla ”Sininen hetki stadionilla” antaa tunnustusta esitykselle. Siniset puvut, rytmillinen tarkkuus ja pohjoismaista olemusta vastaavat liikkeet sekä lopuksi kansantanssit tekivät kirjoittajaan vaikutuksen. Esitys sijoittui jo pimenevään iltaan mutta seuraamaan jääminen kannatti: ”Suomi voi olla ylpeä urheilijoistaan, mutta myöskin nämä naiset ovat kauniisti edustaneet maataan.”¹²³

Voimistelun valta on suuri ja jatkuu aina toiseen maailmansotaan saakka. ”Nyt ei enää voimistelu ja urheilu ollut huvin vuoksi, vaan luonne alkoi saada niistä vaikutusta.”¹²⁴ Kisakenttä kuvaa pitkässä jutussaan 1920 Kultaisen urheilumerkin saavuttaneita naisia. Monta henkilökuvausta ryyditetään oheisen kaltaisella liikunnan, terveyden ja henkisen hyvinvoinnin yhdistävällä lauseella. Urheilumerkki oli ollut Suomessa tavoiteltavissa jo liki kymmenen vuotta ja oli saavuttanutkin suosiota. Myös työväen äänenkannattajassa omaa urheilumerkkiä mainostetaan. ”Kuka meistä ei haluaisi elää terveenä ja kauan?”¹²⁵ Näin aloittaa nimimerkki M.W. vuonna -21 urheilumerkkivaatimusten edistämistyön. Vaikka merkkiä korostetaankin, mainitaan tekstissä myös urheilu ja urheilupaikkojen ja -kenttien puute esteenä laajemmalle harrastuksen leviämiseksi. Neljän vuoden kuluttua nimimerkki ”merkillinen” kirjoittaa lämpimästi merkin puolesta ja nyt korostetaan hankkimiseen liittyvää aatteellista puolta. Merkkiä rinnassaan kantava todistaa samalla kuuluvansa samalle puolelle, samaan

¹²¹ Laine, Leena 1997: Collan, Anni. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

¹²² Naisten olympialaisjoukkue esiintyy huomenna Pallokentällä. *HS* 26.7.1936.

¹²³ Sininen hetki stadionilla. Juttu lainattu saksalaisesta *Der Angriff* -lehdestä, *HS* 1.9.1936.

¹²⁴ Kultainen urheilumerkki, *Kisakenttä* 1.10.1920.

¹²⁵ M.V: Naisen ruumiillisesta kasvatuksesta, *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.6.1921.

aaterintamaan.¹²⁶ Urheilumerkki oli näin naisjärjestöjen myönnytys urheilun ja kilpailujen suuntaan.

Paras voimistelu on se, mikä saa tytöt rakastamaan iloista liikehtimistä, reipasta elämää, antaa heille monipuolista liikuntaa, kehittää heidän lihaksiaan, antaa heille notkeutta ja rohkeutta sekä opettaa heidät ymmärtämään luonnollista kauneutta; jaloryhtisyyttä ja hillittyä liikehtimistä kauniin ja terveen persoonallisuuden merkinä.¹²⁷

Näin tiivistää Kisakenttä naisvoimistelun filosofian ytimen vuonna 1928. Voimistelun ja urheilun suhteesta keskusteltiin ja jopa väiteltiin vuosikymmenen lopulla. Kilpailujen vastustus oli yhä kovaa ja seuraava alaluku paneutuu yhteen tärkeimmistä perusteluista vastustettaessa naisten kilpailuja; lääketieteellisiin argumentteihin.

3.2 Lääketiede puhuu – vastustajia ja jokunen puolustaja

Vaikkakin se tietää, että on olemassa määrätty prosentti naisia, jotka haitatta voisivat kestää kilpaurheilun naisruumille, varsinkin sen hermostolle asettamat vaatimukset, niin se myöskin uskoo, että urheilukilpailut voivat ylen monelle aiheuttaa vakavia sairaalloisia häiriöitä.¹²⁸

Anni Collan kirjoitti näin 1928 Kisakentässä. Miesten urheilumenestys oli ollut Suomessa hyvä jo pitkään ja tuona vuonna olivat Amsterdamin olympialaiset, joissa naisille ensimmäistä kertaa avattiin mahdollisuus yleisurheiluun. Suomesta ei yhtään naista lähetetty näihin ja niinpä suomalainen naisurheilu jäikin jälkeen niistä maista, joissa kilpailulle oltiin avoimempia. Saksa ja Yhdysvallat olivat sellaisia maita ja ne tulivatkin ottamaan voittoja myös seuraavissa suurkisoissa. Anni Collanin ja hänen hengenheimolaistensa perustelut kilpailujen vastustamiselle olivat hyvin usein yllä kuvatun kaltaisia. Vedottiin lääketieteeseen, vaikka itse perusteluja ei useinkaan viety loppuun saakka.¹²⁹ Saatettiin mainita ulkomaisia tutkimusinstituutteja sanomatta kuitenkaan niiden nimiä tai tutkijoitten nimiä. Ei voi välttyä siltä mielikuvalta, että taustalla oli syvempi, ehkä aatteellinen ajatusperusta sille, miksi naiset eivät voisi ottaa osaa kilpailuihin tasaveroisina miesten tapaan.

¹²⁶ Hei, hei hei! Suorittakaa urheilumerkkivaatimukset! *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.7.1924.

¹²⁷ Elli K.:nen: Velvollisuuksista tyttöjäme kohtaan. *Kisakenttä* 1.4.1928.

¹²⁸ Anni Collan: Naisten kilpaurheilu. *Kisakenttä* 1.9.1928.

¹²⁹ Vainio 2000, 166.

Ajan tieteellisissä julkaisuissa mies määriteltiin vahvemaksi kuin nainen ja juuri hermostossa olisi iso ero miehen eduksi. Anni Collan oli kuitenkin sitä mieltä, että pohjimmiltaan kyse ei olisi hermoston laadullisesta erosta; sen sijaan tuo ero olisi määrällinen. Yksi syy ”heikkouteen” oli nimenomaan harjoituksen puute ja jos harjoitusta lisättäisiin, ero miehen ja naisen välillä pienenesi.¹³⁰

Kun Kisakentän kirjoittajat perustelivat liikunnan merkitystä, perustelut päätyivät usein kansanterveyden kohottamiseen. Vain se olisi hyväksyttävä päämäärä ja siihen ei kilpailua tarvittaisi. Vaikka miesten olympiasaavutukset otettiin vastaa mielihyvin ja ilolla tervehtien, oltiin sitä mieltä, että naisen osa ei ollut kenttien kilpailun tiimellyksessä. Naisen tulisi muistaa oma roolinsa kansakunnan osana ja näin edelleen korostettiin ja vahvistettiin voimissaan olevaa ajatusta miehen ja naisen rooleista ydinperheessä ja yhteiskunnan sosiaalisessa toiminnassa. Myös toinen vaikuttaja, Kaarina Kari, oli myös vahvasti näiden periaatteiden takana.¹³¹ Hän korosti naisen työn arvoa kotona ja yhdessä Collanin kanssa he myös vaativat naisliikunnan johtoa vain naisille. Kari kirjoitti ahkerasti ja oli suosittu puheiden pitäjä. Pitkäaikainen osallistuminen Suomen urheiluelämään jätti jälkensä liikuntakulttuuriin ja Karin vaikutus siihen, että naisten kilpaurheilu ei päässyt Suomessa nousemaan, oli huomattava.

Kaarina Kari (1888–1982) oli yksi vuosisadan alun naisliikuntaliikkeen tärkeistä vaikuttajista. Hän syntyi hämäläiseen pappissukuun ja pääsi ylioppilaaksi 1908. Opinnut Helsingin yliopiston voimistelulaitoksessa alkoivat jo samana vuonna ja voimistelunopettajan tutkinto valmistui 1911. Kari aloitti opettajan työn ja samalla opiskeli lääkäriksi.¹³² Koko myöhemmän uransa häntä kutsuttiinkin tohtori Kariksi. Lääketieteen tuntemus ja hyvät yhteydet liikunnan suurmaahan Saksaan antoivat hänelle arvovaltaa ottaa kantaa liikuntafysiologiaa koskeviin kysymyksiin. Nuo perustelut olivatkin tarpeen, kun hän otti osaa naisten kilpaurheilukeskusteluun. Jopa liikunnan lajienkin valinnassa on kiinnitettävä tarkka huomio siihen, mitkä lajit sopivat naisille.

Kari liittyi heti opiskelun alussa paikalliseen voimisteluseuraan ja pääsi näin järjestötyön makuun. Anni Collan oli tullut Voimistelulaitoksen opettajaksi 1909 ja innostava opettaja tuli Karille tutuksi. Vuonna 1917 Suomen Naisten Voimisteluliitto jakautui suomen- ja

¹³⁰ Vainio 1999, 166.

¹³¹ Kleemola 1988, 100–101.

¹³² Kleemola 1988, 31.

ruotsinkielisiin osiin. Anni Collan valittiin suomenkielisen osaston puheenjohtajaksi ja Kari varapuheenjohtajaksi. Vuonna 1922 liiton nimi muuttui Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitoksi ja Kaarina Kari otti puheenjohtajan tehtävät. Tätä tehtävää hän hoitikin aina vuoteen 1954 asti.¹³³

Yhteydet Saksan liikuntakulttuurin olivat Suomessa vahvat. Jo 1800-luvun viimeisellä vuosikymmenellä oli täällä uutisoitu saksalaisesta lääkäristä, joka havainnoi painikilpailuissa kilpailijoiden sydämen toimintaa ja havaitsi, että ottelijoiden sydän laajeni ponnistuksen yhteydessä. Kuinka havainnot tehtiin, sitä ei jutussa avata. Joka tapauksessa aihe kiinnosti ja tuloksia pidettiin hälyttävänä myös suomalaisissa urheilupiireissä. Keskustelua kävivät julkisuudessa lääkärit, urheilujohtajat ja kansanmiehet ja -naiset ja sananvaihto polveili urheilulajista toiseen. Välillä juoksu tai pyöräily saattoi aiheuttaa vaarallisia oloiloja. Lääketieteen mukaantulolla urheilukeskusteluun oli siis oma historiallinen taustansa.¹³⁴

Saksa oli perinteisesti vaikuttanut Suomen urheiluun; niin voimistelun kuin urheilun ajankohtaisten ilmiöiden kautta. Työväen lehti lainaa saksalaista liikuntakoulun johtajaa, joka perustelee miesten ja naisten tulosten eroja ”anatomisilla” eroilla. Miehellä lihassmassa on suurempi ja se tarkoittaa isompaa voimantuottoa. Naiselle jokaisen ruumiinosan kohottaminen on vaikeampaa kuin miehelle, toteaa herra G. Benedix. Silti: artikkelin henki tulee ilmi sen lopussa, kun kirjoittaja ennustaa naisten nousevan *voimistelun* järjestäytymisessä. He tulisivat ottamaan liikuntansa omaan johtoonsa, ja miehille jäisi vain avustava rooli.¹³⁵

Mielenkiintoisen yhteyden 1930-luvun rotuhygieniaan, eugeniikkaan, tuo Leena Laineen huomio siitä, että osa lääkäreistä, esim. hygieenikkona tunnetuksi tullut Konrad ReijoWaara, suositti voimistelua ja urheilua avuksi nuorille miehille, jotka pelkäsivät suvunjatkamiskykynsä puolesta. Näin liikunta sai merkityksen eräänlaisena positiivisena eugeniikan muodon ja saattoi näin vähentää painetta toteuttaa pakkokeinoja, jotka joissakin Euroopan maissa saivat isomman painoarvon.¹³⁶

Työväen lehdet kommentoivat myös kilpailuasiasia lääketieteen kannalta. Lehden ensimmäinen numero vuonna 1921 ottaa kantaa ja toteaa yleisellä tasolla, että ”onhan nimittäin varsin ymmärrettävää, ettei naistenme elimellinen rakenne voi kaikessa mukautua samoihin

¹³³ Kleemola 1988, 87.

¹³⁴ Vettenniemi 2007, 104.

¹³⁵ Naisten ruumiinkasvatuksen edistämisestä Saksassa, *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.7.1924.

¹³⁶ Laine 2007, 227. ReijoWaara, ks. myös Matikainen 2019.

terveydenhoidollisiin kaavoihin kuin miesten...”¹³⁷ Silti kirjoitus luottaa tulevaisuudessa lehden kykyyn ja vaikutusvaltaan työväen naisten valistuksessa kohti tasa-arvoa miesten kanssa ja samalla toiminnassa koko työtä tekevän luokan hyväksi. Lääkärit olivat myös osaltaan julkisuudessa tukemassa urheilumerkkiä; olihan se kamppailua itseä vastaan eikä kilpailua muita vastaan.

Kisakentän suuri kysely marraskuussa 1928 tuo esiin lääketieteellisiä vasta-argumentteja mutta myös puheenvuoroja kilpailun puolesta. Lauri Pihkala pysyy omassa kannassaan:

”Nähdäkseni ei sukupuolien välinen ero, varsinaisen sukupuolielämän alueelle kuuluvia ilmiöitä lukuunottamatta, esiinny paljon missään niin selvästi kuin yleisurheilun tehtäviin kohdistuvissa taipumuksissa miehellä ja taipumusten puutteessa naisilla. Se ei näytä olevan niin paljon kysymys anatomisesta kuin hermorakenteesta...”¹³⁸

Naisen erilainen ja vaativaan urheilusuoritukseen riittämätön hermosto nousee esiin monessa puheenvuorossa. Esteri Pesola, yksi voimistelun puolestapuhuja kirjoittaa tiukasti, että kilpaurheilu ei sovi naiselle, ”...ei voimien, ei hermoston eikä naisen kasvatuseriaatteiden mukaan.”¹³⁹ Elli Björkstén, suomalaisen naisvoimistelusuunnan kehittäjä ja opettaja, on samalla kannalla. Hän vetoaa lausuntoihin, joita ”*lääkärit, tiedemiehet ja muut maltilliset kansalaiset*” ovat antaneet naisten kilpailuja vastustaessaan. Ikään kuin yhteenvetona Björkstén esittää syyn Suomen miesten menestykselle urheilun saralla:

”...kansamme alkuvoima on vielä toistaiseksi ollut voimakas; vanhempiin kansoihin on sivistys vaikuttanut terveydellisesti epäedullisemmin. Siinä syy miksi Suomi on voittanut kansainvälisillä kilpakentillä ja saavuttanut kunniaa ja ylistystä.”¹⁴⁰

Vaikka olympiamenestyksen tullessa juhlittiin Suomen paikkaa muiden läntisten sivistysmaiden rinnalla, samaa perustelua voitiin käyttää myös vastakkaisen kannan tukena.

Myös kilpailullisuuden puolustajia tulee mukaan keskusteluun. TUL:n Helmi Paasonen toteaa, että kilpaurheilu ei ole naiselle sen vaarallisempaa kuin miehelle ja että vaikka lääketieteellisiä tutkimuksia ei olekaan aiheesta täällä tehty, mikään ei estäisi tuollaisia selvityksiä tekemästä. Arvo Vartia, joka oli monipuolinen SVUL:n urheiluvaikuttaja, oli samaa mieltä. Hän sanoo, että naiset ovat osoittaneet hermojensa pitävän yhteiskunnallisilla

¹³⁷ Taipaleelle lähtiessä, *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.6.1921.

¹³⁸ Lauri Pihkala: Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista. *Kisakenttä* 1.11.1928.

¹³⁹ Esteri Pesola: Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista. *Kisakenttä* 1.11.1928.

¹⁴⁰ Elli Björkstén: Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista. *Kisakenttä* 1.11.1928.

areenoilla jopa paremmin kuin miehillä, ja jo sekin riittää osoittamaan naisten kyvyt myös urheilukentillä. Pitkäaikainen Suomen olympiajoukkueen johtaja, suojeluskuntalainen ja eversti K.E. Levälahti ehdottaa naisten kilpailutoiminnan aloittamista ja perusteluna on muun sivistyneen maailman liike samaan suuntaan. Myös Suomen olisi oltava mukana.¹⁴¹

Ruotsalainen lääkäri Andrea Andreen-Svedberg oli tutkinut naisyleisurheilijoiden terveyttä useamman vuoden ajan 1920-luvun lopulla. Hän ei ollut löytänyt yhtään vakavaa terveydellistä seikkaa, joka olisi estänyt naisia urheilemasta. Sen sijaan liikunnalla oli positiivisia seikkoja mielialan noususta aina yleisen terveydentilan paranemiseen.¹⁴²

Peruslinja eli kilpailujen sopimattomuus naisille pitää kuitenkin pintansa keskustelussa. Vuonna 1932 Työväen lehdessä kirjoitetaan, että vain yhdellä tuhannesta tytöstä on sellainen hermosto, joka mahdollistaa rasituksen keston kilpailuissa. Tässä artikkelissa kuitenkin avataan myös hieman ovea kilpailullisuudelle, mutta vain vihjaamalla ja edelleen korostamalla oman urheilumerkin arvoa.¹⁴³

Kaikki urheilulajit eivät olleet samanarvoisia lääketieteen näkökulmasta. Ida Ijäs kuvaa tutkimuksessaan uinnin saamaa positiivista arvoa ja viittaa sekä Kisakentän että myös työväen lehtien ylistykseen puhuttaessa uinnin monipuolisista terveysvaikutuksista. Verenkierto paranee, lihaksisto joustavoituu, mieli kevenee ja ihminen kaiken kaikkiaan nuortuu uinnin vaikutuksesta. Taustalla oli ajatus siitä, että vesi kannattelee ja naisen ruumis ei siinä joutuisi liian kovalle rasitukselle.¹⁴⁴ Lääkäri Toivo Aro taas toivoo uinnista hyvää pohjaa kasvatustavoitteiden saavuttamiselle. Hänen mukaansa uinti sopii erityisesti naisille ja ”olisi toivottavaa, että naiset harrastaisivat uintia erikoisalanaan, sillä silloin heistä tulevana lasten kasvattajina tulisi myös innokkaita ja päteviä uimaopettajia”.¹⁴⁵ Toivo Aro pääsee myös käyttämään kynäänsä olympiavuonna 1924. Hän kuvaa hiihdon merkitystä naiselle: ”...koska heillä on suurempi vaara kuin miehillä ennen aikojaan kulua ja vanhentua...”¹⁴⁶

Vapautumista useampien urheilulajien harrastamiseen oli tapahtumassa. Silti 1920- ja 1930-luvuilla piti pintansa käsitys siitä, että naisen ruumis ja hermorakenne oli liian heikko kamppailulajeihin tai yleisurheilun tyyppisiin, venymistä ja kovaa voimantuottoa vaativiin urheilusuorituksiin. Sellaisten suoritusten aiheuttama uupumus voisi johtaa perinällisen

¹⁴¹ Paasonen, Vartia, Levälahti: Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista. *Kisakenttä* 1.11.1928.

¹⁴² Hakulinen 1996, 17.

¹⁴³ A.R.: Kilpailujen sopivuudesta naisille. *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.5.1932.

¹⁴⁴ Ijäs 2021, 14.

¹⁴⁵ Toivo Aro: Miksi uinti soveltuu erikoisesti naisille? *Kisakenttä* 1.6.1932.

¹⁴⁶ Naisetkin enemmän hiihtoa harrastamaan, *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.2.2024.

tehtävän eli uusien Suomen kansalaisten synnyttämisen vaikeutumiseen. Näin urheilevaa naista ei hyväksytty osaksi sitä taistelevien naisten joukkoa, joka oli ollut mukana Suomen itsenäisyystaistelussa vuosisadan alussa. Sen sijaan naisen fyysisen kasvatuksen tavoitekäytettiinhän voimistelustakin määritelmää *kasvatusopillinen voimistelu* – oli yhdessä miehen kanssa vahvistaa koko kansakuntaa ja sen elinvoimaa, *élan vital*.¹⁴⁷

Voimistelu siis piti paikkansa naisten pääliikuntalajina koko 1920-luvun. 1930-luvulle tultaessa pientä muutosta monipuolisemman liikuntaharrastuksen hyväksynnän suuntaan oli havaittavissa. Voimistelun joukkue-estetiikkaan kiinnitettiin huomiota ja ajan kansallismielinen henki joukkokokoonumisineen sopikin tähän hyvin. Seuraava alaluku erittelee kauneuden ja hengen käsitteiden merkitystä ja niiden yhteyksiä käytyyn terveystieteen diskurssiin.

3.3 Sulokas liike – estetiikan merkitys liikunnassa ja kilpaurheilussa

Eikö yksipuolinen urheilu kehitä harjoittajaansa päinvastoin epäsuhtaiseksi eikä sopusuhtaiseksi? Eikö siellä raakoja vaistoja ja kunnianhimoa kehitetä liiaksi? j.n.e. Mutta toiselta puolen ei voi kieltää kuitenkaan olympialaisilla kisoilla olevan kauniitakin puolia.¹⁴⁸

Urheilukisojen kauniit ja arvokkaat puolet olivat voittojen ja taistelun aikaansaama innostus. Teksti jatkuu ja *isänmaan ja voittojen* (kursivointi lehden) puolesta koetut tunteet olivat ylevimpiä. Kisakentän kirjoitus on pitkä ja kertoo lehden kannan urheiluun Pariisin 1924 kisojen päättymisen hetkillä. Nurmen, Ritolan, Stenroosin ja muiden sankarien saavutuksia kuvaillaan artikkelissa kuvien kera. Suomen siniristilippu vedettiin salkoon monta kertaa voiton merkiksi ja se kertoo tarinaa pienen kansamme noususta sivistysmaiden rinnalle ja ohi. Kauneuskäsite on tässä liitetty kansalliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Silti juuri kauneus oli yksi perusteluista, joilla naisille sopivia lajeja perusteltiin ja samaan aikaan toisien lajien harrastamista pyrittiin rajoittamaan ja jopa estämään.

Sosiologi Riitta Pirinen pohtii sitä, miksi naisille on perinteisesti suositeltu lajeja, joiden tavoitteena on terveyden ja kauneuden edistäminen. Usein perusteena on ollut se, ettei

¹⁴⁷ Halmesvirta 2011, 96–97. Ilmaisu *élan vital* on ranskalaisen kirjailijan Henri Bergsonin ilmaisu teoksessa *Creative Evolution* vuodelta 1907. Käsitteellä hän tarkoitti evoluution taustalla olevaa järjestelevää ja uusintavaa elämän voimaa.

¹⁴⁸ Pariisin olympialaisten johdosta, *Kisakenttä* 1.8.1924.

naisruumis lähtökohtaisesti ole valmis kovaan harjoitukseen ja kilpailulliseen rasitukseen. Pirisen mukaan tämän jaottelun taustalla on kulttuurisia näkemyksiä siitä, että mieheys ja ruumiillinen voima ja vastakohtana naiseus ja heikkous liittyisivät yhteen. Tästä seuraavaa urheilulajien jakoa miehille ja naisille sopiviin voidaankin kritisoida; useissa voimaakin vaativissa lajeissa naiset menestyvät ja tulokset kehittyvät vastaavasti kuin miehillä.¹⁴⁹

1920-luvulla jotkut liikunnan lajit katsottiin naiselle sopivammaksi kuin toiset. Kaunoluistelu oli yksi näistä sopivista lajeista. Antwerpenissa 1920 oli pari Walter ja Ludovika Jakobsson voittanut kultaa juuri tässä Pohjoismaissa arvostetussa lajissa. Kisakenttä kirjoitti, kuinka hartaasti ja antaumuksella pari oli lajille aikaa uhrannut. ”Heidän luistelunsa on joustavaa, kaunista ja tyylikästä, ohjelmansa aina omintakeisia, monipuolisia ja arvokkaita.”¹⁵⁰

Kisakentän kiertokyselyssä loppuvuonna 1928 monet keskustelijat nostivat esiin useita lajeja, jotka sopisivat naisille. Uinti ja uimahypytt saavat vapautuksen, samoin tennis. Jopa pesäpalloa kehoitetaan harrastamaan laajemmin, onhan se joukkuekisailua. Hiihto ja ratsastus muistetaan myös mainita.¹⁵¹ Kaikkiaan vastauksissa käy ilmi, että suositellut lajit edustivat usein joukkuelajeja vastakohtana yksilöurheilulle. Suurin vastustus kohdistui yleisurheiluun, jossa juuri kilpailu toista, kanssakilpailijaa kohtaa olisi suurinta. Vielä neljän vuoden 1932 kuluttua Kaarina Kari listaa Kisakentän pamfletissaan naisille sopivia lajeja; edellä mainittujen lisäksi mm. kuviouinti ja hiihtotyylien hallinta ilmestyvät hänen listalleen. Samassa pitkässä artikkelissa hän mielestään osoittaa valokuvien kera, että ”...ulkonäöltään ”miesmäiset” naiset harrastavat miesmäisiä urheilulajeja ja ”naismaiset” naiset naisille suositeltavia lajeja.” Mestaripikaluiistelija Verne Leschen kuvan kera hän ennustaa, että tytön pehmeät piirteet eivät tule säilymään kovan harjoittelun vuoksi, vaan tulevat miehistymään. Syy epätoivottuun muutokseen on se, ettei hän ollut valinnut kaunoluistelua vaan miehekkään pikaluistelun.¹⁵²

Uinnilla oli ollut koko vuosisadan alun oma erikoisasemansa naisille suositeltujen lajien kirjossa. Ida Ijäs toteaa, että uintia perusteltiin naisille sopivana lajina siksi, että vesi peitti liikkuvan naisvartalon katseilta. Samalla uinnilla oli oma merkityksensä tasa-arvotyössä: miesten ja naisten uima-asut olivat alusta asti samanlaiset ja miehet ja naiset uivat samoissa kisoissa yhtä aikaa. Tämä ei ollut suinkaan yleistä edes maailman suurissa uintimaissa kuten

¹⁴⁹ Pirinen 2006, 13.

¹⁵⁰ Pariluistelijat insinööri ja rva Jakobsson. *Kisakenttä* 1.2.1924.

¹⁵¹ Kisakentän kiertokysely. *Kisakenttä* 1.11.1928.

¹⁵² Kaarina Kari: Miksi SNLL ei harrasta kilpaurheilua? *Kisakenttä* 1.5.1932.

Australiassa.¹⁵³ Uinnin oli todettu olevan monipuolista liikuntaa ja jopa kilpailut uinnissa sallittiin naisille huomattavasti laajemmin kuin muissa liikunnan muodoissa. Myös työväen lehti korottaa uinnin vuonna 1924 naisille parhaiten sopivaksi kilpailulajiksi. Siinähan naiset voivat parhaiten saavuttaa hyviä tuloksia. Mielihyvällä todetaan, että työväen puolella harrastus uintiin on suurta.¹⁵⁴

Silti voimistelun suosio piti ja yksi lajin kehittäjistä, Hilma Jalkanen, oli porvarillisen voimisteluliikkeen voimahahmoja. Hän puhui Helsingissä vuoden 1924 voimistelujuhliissa juuri voimistelun merkityksestä. Puheessaan hän ottaa esiin SNLL:n tavoitteen, jonka mukaan henki merkitsee enemmän kuin ruumis. Kun ruumiin kykyjä kehitetään, on varsinainen tavoite aina oltava hengen kehitys. Kun liikkuminen on ihanteellista, myös katsojissa herää kaipaus kauneuteen. ”Tehtaitten jyrinä, katuliikenteen huumaava kohu, suurten kivitalojen muurahaismainen elämänkuhina... kaikenlaiset kiihoittavat huvitukset...”¹⁵⁵ Modernille kuulostava maalailu urbaanista kaupungin elämästä tuo mieleen tuon vuosikymmenen kirjallisuuden modernistit Olavi Paavolaisen ja Mika Waltarin. Hehän eivät paheksuneet kaupungin konekulttuuriin viittaavaa elämänmuotoa. Jalkaselle taas paluu luontoon, terveeseen ja alkuperäiseen elämään olisi ratkaisu uuden ajan haasteisiin.

Jalkanen uudisti suomalaista naisvoimistelua 1920-luvulla ja suuntaus nimettiin ”uudeksi suomalaiseksi naisvoimisteluksi”. Siinä korostettiin edelleen liikkeitten kauneusarvoja ja esteettisyyttä. Hän oli antiikin kreikan kulttuurin ihailija, joka pyrki omassa voimisteluopissaan samaan harmoniaan ja elämän kokonaisuuteen; oletukseen, joka hänellä oli antiikin maailman arvoista. Miehillä taas kilpailullinen telinevoimistelu valtasi samaan aikaan alaa; voimaa, tahtoa ja kilpailun korostamista. Naisten osalla puhuttiinkin kasvatuksellisista päämääristä, joihin tähtäsi myös kouluopetukseen lisätty kotitalouden osuus.¹⁵⁶ Ensimmäinen naisvoimistelijasukupolvi oli voimistellut isänmaan vuoksi ja toinen polvi teki sen kotia ja lapsiaan varten.¹⁵⁷

Kun Amsterdamin kisat kesällä 1928 saatiin päätökseen, kirjoitti Kisakenttä lakoniseen sävyyn naisten osallistumisesta niihin. Suomalaisiahan ei ollut mukana ja artikkelissa todetaan naisten saavutusten olleen mielenkiintoiset, ”...vaikka eivät omasta puolestaan

¹⁵³ Ijäs 2021, 58.

¹⁵⁴ Uintimestareitamme. *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.9.1924.

¹⁵⁵ Hilma Jalkanen: Eräitä ajatuksia liikuntokasvatuksesta. *Kisakenttä* 1.12.1924.

¹⁵⁶ Vainio 1999, 159.

¹⁵⁷ Laine 1992, 206.

hyväksyisikään kilpaurheilua naisen sopusuhtaiselle ruumiilliselle ja henkiselle kehittymiselle terveellisenä ja tarpeellisena kasvatusmuotona.”¹⁵⁸ Kirjoitus päättyy suurkisojen vaatimien taloudellisten uhrausten arvosteluun ja esitykseen, että osa niistäkin varoista olisi ohjattava kansan laajemman liikuntakasvatuksen tueksi. Lehti kantaa huolta maamme syrjäisestä sijainnista ja karun ilmaston vaikutuksesta ihmisen kehitykseen. Toisessa artikkelissa muistellaankin helleenien pystypäisyyttä ja innostetaan pyrkimään samaan. Sillä liikaahan korostetaan nykyaikana ulkoista kauneutta, vaikka ”...miten paljon kaunis pää kadottaakaan kauneudestaan, jos liittyy kömpelöön ja kankeaan ruumiiseen!”¹⁵⁹

Oliko merkkejä muutoksesta suhteessa naisten kilpailuihin kuitenkin nähtävissä?

Loppuvuonna 1932 Kisakentässä julkaistiin lukijoiden kirjoituksia omista mieliharjoituksistaan. Joukkuelajit ja kävely saavat suosiota, mutta yllättäen myös yleisurheilu saa äänen:

”Keihäänheiton asetan ainakin toistaiseksi mieliharjoituksekseni sillä monipuolisuudellaan se voittaa kiekonheiton. Kolmanneksi keihäänheitto on kaunein urheilulaji ja tunnettuahan on, että me naiset pidämme kaunistyyllisistä urheilulajeista.”¹⁶⁰

Jo 1921 Anni Collan kysyy tekstissään, eikö kaikissa, myös naisille suositeltavissa lajeissa esiintyisi mitään epäkauniita tilanteita? ”Aivan varmasti muutkin urheilut sallivat sirojen naisten kehittää sulouttaan ja toiselta puolelta jokainen urheilu voi tarjota rumia tilanteita, jollei urheileva henkilö kykene ruumistaan hallitsemaan.”¹⁶¹

Anni Collanin Naisten ja tyttöjen urheiluopas, josta edellinen lainaus oli, edusti 1920-luvulla harvinaista naisen kirjoittamaa urheilukirjallisuutta. Miehet Ivar Vilskmanista Klaus Suomelaan olivat tehneet urheilukirjoja, mutta nyt tytöille oli saatavilla oma perusteellinen opas. Kappaleessa ”Naisurheilun oikeutus” Collan luettelee perusteet, jotka oikeuttavat naisten urheilun olemassaolon. Hän kirjaa perusteet, joiden mukaan ”nainen kuten mies tarvitsee urheilua:”

Terveuden kannalta; Hän tarvitsee työkykyisen ruumiin, voimakkaat lihakset...
karaistun hermoston.

¹⁵⁸ Olympialaiset kisat Amsterdamissa. *Kisakenttä* 1.8.1928.

¹⁵⁹ Ester Kiljunen: Jokainen Suomen nainen voimistelijain riviin. *Kisakenttä* 1.8.1928.

¹⁶⁰ Kaunistyyllisistä urheilulajeista. *Kisakenttä* 1.10.1932.

¹⁶¹ Collan 1921, 24.

Kauneuden kannalta; hän on kauniimpi, kuta terveempi hän on... Ruumiin tarkoitettu hillintä, joka osoittaa tahdon herruutta ruumiin yli, on kauniimpaa kuin velto hillittömyys, tai rajua voima.

Käytännöllisyyden kannalta; terve ruumis on työkuntoisempi ja käytännöllisyyteen taipuvaisempi kuin heikko, kehittymätön, hidas

Siveellisyyden kannalta; Jos kerran naisen tunne-elämä on herkempi kuin miehen, niin varmasti naisluonteekin pohjalla on kuluttavia voimia, jotka voivat riistää häntä mukaansa... Siksi on tärkeitä saada nainen tässä mielessä ulos itsestään ja luonnon sekä terveitten ihmisten kosketuksesta saamaan uusia ajatus- ja tunneaiheita.

Yhteiskunnallisen kasvatuksen kannalta; Yhteiskunnan kannalta on sitä paitsi mitä tärkeintä, että nainen on terve ja hyvä, käytännöllinen ja kaunis.¹⁶²

Listaus on kattava yhteenveto perusteluista, joilla naisten liikuntaa ja urheilun oikeutusta myös naiselle argumentoidaan. Ajan roolit naisen merkityksestä yhteisön uusintajana on nyt peitetty; yhdessäkään lauseessa ei mainita naisen roolia synnyttäjänä tai kasvatusvastuussa olevana. Collan oli itse lapseton, työ- ja uraorientoitunut ihminen, joka edusti aikansa modernia naiskuvaa. Silti ajan mentaliteetti nousee esiin, kun naisen roolista työssä ja siveellisessä yhteiselossa puhutaan. Kauneus nousee esille kahdessa viidestä päälauseesta; kauneus itseisarvona ja kauneus yhteiskunnallisena arvona. 1920-luvun edetessä iloinen hillittömyys tulisi näkymään läntisessä huvikulttuurissa, ja sitä vastaan kirjoittaja puhuu korostaessaan tahdon voimaa yli ruumiin.

”Meidän on vältettävä lihasten ja materian tavatonta kasvattamista. On pyrittävä notkeuteen ja sielukkuuteen. Meidän pitäisi pitää päämääränämme ruumiillista ja henkistä sopusuhtaisuutta.”¹⁶³

Näin pohtii työväen lehden kirjoittaja vuonna 1921 ensin sopivaa voimisteluasun mallia ja päätyy lopulta mekkopukuun. Vaatetuskirjoitus tiivistyy yleiseen filosofointiin voimistelun merkityksestä: sopusuhtaisuuteen on pyrittävä.

Vaikka miesten ja naisten harrastamat lajit olivatkin voimakkaasti eriytyneet, pukeutuminen oli yksi tapa lieventää erontekoa mies- ja naisurheilijan välillä. Urheiluvaatteena housut yleistyivät jo 1900-luvulle tultaessa, kun urheiluliikunta alkoi vallata jalansijaa voimistelun rinnalla. Sisällissodassa punakaartien naisten käyttämät housut leimasivat käyttäjiensä

¹⁶² Collan 1921, 25.

¹⁶³ M-V.: Mietteitä naisten voimistelu- ja urheilupuvusta. *Kisakenttä* 1.8.1921.

moraalia ja asiaa pidettiin esillä voittajien propagandassa.¹⁶⁴ Suomessa suosittu hiihtoharrastus alkoi samaan aikaan suosia housuja hameen sijaan. Olihan se vaatteena käytännöllisempi juuri tähän lajiin. Lopulta koko sotien välinen aika on naisen urheilupukeutumisen kannalta ristiriitaista. Toisaalta haluttiin vapauttaa pukeutumista käytännöllisempään suuntaan; toisaalta taas ajan mentaliteetti vaati ”siveellisyyttä” ja pidättyväisyyttä.¹⁶⁵

Tämän pääluvun käsittelemässä *terveysteemassa* artikkeleissa nousivat esiin sanat *henki, terveys, ruumis, sielu, elämä, voima ja ihminen*. Tämä diskurssi oli voimakas koko 1920-luvun ajan mutta menetti lopulta palstatilaa 1930-luvun kuluessa. Teemaa ylläpitivät voimistelukulttuurin sisäistäneet ja voimisteluopetuksen tai lääketieteellisen koulutuksen saaneet johtavat naiskeskustelijat. Varsinkin porvarillisten liikuntajärjestöjen puolella oli heitä, mutta myös TUL:n naisjärjestöt suosivat voimisteluperinnettä. Rivikuri, harmonia ja sopusointu sopivat hyvin yhteen ajan ja kun muissa pohjoismaissa naisten liikuntakulttuuri oli samansuuntaista, se sai vahvistusta vuosittaisilta matkoilta naapurimaiden voimistelujuhille. Näistä juhlista raportoititiinkin omissa julkaisuissa ahkerasti ja eri maiden esityksiä vertailtiin taitojen ja kurinalaisuuden osilta.

Kolmannessa käsittelyluvussa käyn läpi niitä seikkoja, jotka liittyivät naisten kilpailujen hitaaseen esiin murtautumiseen. Niitä olivat kansainvälistyminen, ulkomaiset naisten kilpailun ja harjoittelun mallit, naisten yhteistyö ja lopulta yksilöiden sitkeys.

¹⁶⁴ Turunen 2015, 34. Arja Turunen esittää naisten kriisiaikojan pukeutumiselle neljä eri tulkintaa. Työ kodin ulkopuolella vaati käytännöllisyyttä. Toisen tulkinnan mukaan tämä oli jo käytäntö ja kolmas tulkinta esittää naisen feminiinisenä vastaparina sotaa käyvälle maskuliiniselle miehelle. Neljäs tulkinta esittää, että kriisi on vain poikkeus, josta palataan ns. normaaliin arkeen aina.

¹⁶⁵ Turunen 2015, 33–34.

4 ”Urheilu on asetettava voimistelun edelle” Kilpailujen hyväksyntä nousee hitaasti

4.1 Kilpailujen paine kasvaa – Suomi vertailee itseään kilpakumppaneihinsa

Kolmas tutkimuksen pääteema, *kilpailullisuuden nousu*, sisältää aiheita, jotka selittävät lopulta kilpailullisuuden nousua sotien välisenä aikana. Vaikka muutos oli erittäin hidas, se eteni. Naisten osallistuminen kisoihin alkoi olla hyväksytympää. Naiset ottivat mallia kansainvälisistä kilpailijoistaan, pyrkivät yhteistyöhön ja johtamaan itse omia organisaatioitaan. Yhteistyöllä olikin Suomessa pitkä historia.

1910-luku oli ollut naisurheilun voimakasta nousukautta Euroopassa ja Ranskaan perustettiin naisten oma urheiluliitto 1917. Myös muualle Eurooppaa syntyi omia liittoja ja samalla tehtiin esitys naisten lajien ottamisesta mukaan olympialaisten ohjelmaan. Tämä aloite ei kuitenkaan edennyt ja niinpä naiset järjestivätkin omat kisat vuonna 1922. Kisat saivat nimen *maailmankisat* erotukseksi olympialaisista ja ne järjestettiin aina olympiaisojen välivuosina, samalla tavalla neljän vuoden välein. Kansainvälinen olympiakomitea oli kieltänyt muilta olympialaisten nimen käytön. Maailmankisat järjestettiin aina vuoteen 1934 saakka.¹⁶⁶

Asenteet olivat kuitenkin hitaasti muuttumassa ja kun amerikkalaiset ja saksalaiset ottivat vuoden 1928 kisoihin olympiajoukkueeseensa puolet naisia, oli vähintäänkin roolimallien puolustuksen tyyllilajia muutettava. Alkoi ilmaantua urheilua puoltavia kannanottoja; sellainen on otsikossakin mainittu lainaus koulujen liikuntaan liittyvästä painotuksesta urheilun suuntaan.¹⁶⁷ Vuoden 1928 kisat olivat merkkipaalu naisten mukaan tulossa yleisurheiluareenoille. Mukana oli ensimmäistä kertaa naisten lajeja, niiden seuraaminen kiinnosti ja myös Suomen lehdet uutisoivat niistä. Avajaisia selostetaan teksteissä laajasti. Naiset jäävät kuitenkin sivulauseeseen, vaikka todetaankin Saksan, Amerikan ja Hollannin naisurheilijoiden lukumäärät. Kun ensimmäiset lajit käynnistyivät, jo se riitti Helsingin Sanomia uutisoimaan aiheesta. Englannin kieli kuuluu uutistekstissä, jossa puhutaan ”Kanadan misseistä”, joille ennustetaan kultamitalia 100 metrin juoksussa.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Nevala 1996, 43.

¹⁶⁷ Tarkastaja A. Vartia kansakoulunopettajien jatkokurssiluennollaan 1936. Vartia oli ottanut positiivisesti kantaa naisten kilpailuihin jo 1928 Kisakentän suuressa kyselyssä. *HS* 1.8.1936.

¹⁶⁸ Naisolympialaiset alkavat. *HS* 31.7.1928.

Vuosikymmenen loppuun osuu kiivas Suomen lehtien palstoilla käyty keskustelu naisten kilpailujen sopivuudesta.

Tekstit naisten kilpailuista toki yleistyivät lehdistössä, koska useammat maat naisjoukkueineen olivat mukana urheiluliikkeessä. Silti vanhat mielipiteet näkyivät hyökkäävämpänä ja ilkeämpänä kirjoitteluna, joka kiihtyi 30-luvun edetessä. Samaan aikaan uudentyyppinen liikuntainnostus alkoi vallata Suomeakin. Kouluissa alettiin antaa hiihtolomaa, retkeily, vaellus ja muu reippailu saivat harrastajia. Uusi ryhmä, joka pyrki myös täällä kilpailuille, olivat akateemiset nuoret naiset. Heille mallina oli juuri Ranskassa alulle pantu naisten oma huippu-urheiluliike, jonka toiminta huipentui omiin maailmankisoihin.¹⁶⁹

TUL:n puolella oman työläisolympialaiset oli tärkeä ja propagoitu tapahtuma. Koko sotien välisen ajan oli työväenliike käytännössä estänyt omien urheilijoidensa osallistumisen Kansainvälisen Olympiakomitean kisoihin. Työväen kisoihin valmistauduttiin, ja kansainvälisyys tuli tutuksi. Vuonna 1925 kisat järjestettiin Frankfurt am Mainissa Saksassa ja edellisenä vuonna oma lehti kehottaa hankkimaan Lauri Pihkalan valmennusoppaan ja varusteita harjoittelua varten.¹⁷⁰ Miksi TUL sitten hyväksyi kilpailut paremmin kuin SVUL? Lauri Keskinen mukaan haluttiin saada liikunnan harrastuksen pariin mahdollisimman laajat joukot. Hänen mukaansa suomalainen työväenliike ajautui erikoiseen tilanteeseen: se kannatti kilpailullisuutta enemmän kuin sen keskieuropalaiset sisarjärjestöt. Näin 1920-luvun kuluessa työväen urheilujärjestöt hyväksyivät kilpailut; pääosin juuri laajan harrastajakunnan toiveesta.¹⁷¹

Että työväen urheiluliike on omaksunut kilpailukannan, johtuu se olosuhteiden pakosta. Sillä jos luovumme kilpaurheilusta horjutamme sen kautta toimivien urheiluseurojen taloutta, niin että niiden toiminta ennen pitkää ehtyy.¹⁷²

Työväenlehden teksti paljastaa myös kilpailujen taloudellisen merkityksen seuroille ja sitä kautta koko työväenliikkeelle. Kisojen lipputuloilla ja muulla kilpailuihin liittyvällä oheistoiminnalla oli iso merkitys seurojen taloudelle ja sille, että urheilutoimintaa ylipäätään pystyttiin järjestämään.

Vaikka urheilua täälläkin harrastettiin, ei naispuolisia urheilusankareita Suomessa ollut ennen toista maailmansotaa. Siksi vaikkapa amerikkalaiset urheilijattaret saivat palstatilaa täälläkin.

¹⁶⁹ Laine 2007, 233.

¹⁷⁰ Naisurheilijat valmistautumaan työväen olympialaisiin kisoihin! *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.6.1924.

¹⁷¹ Keskinen 2011, 32.

¹⁷² Työväen lapset mukaan. *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.3.1924.

Mildred ”Babe” Didrikson voitti viisi kultamitalia Los Angelesin kisoissa ja se huomattiin täälläkin; tosin myös Tahko Pihkalan vähättelevien kirjoitusten saattelemana. Amerikka näyttikin tietä modernisoituvassa maailmassa myös naisten kilpailuille. Se sopi tuohon kilpailuyhteiskuntaan, joka korosti tervettä ulkoilmaelämää eikä siellä naisellisuuden arveltu kärsivän kilpailuista.¹⁷³

Vielä 1932 Los Angelesissakaan ei naisia Suomesta osallistunut yleisurheiluun. Kirjoittelu alkoi kuitenkin olla jo selkeästi positiivisempaa. HS kirjoittaa 1.8.1932:

Los Angelesin naisten herätysshuuto. Suomenkin yleisurheilijattaret mukaan seuraaviin Olympialaisiin! ...emmehän naisilta tarvitse odottaakaan mahdottomia huipputuloksia. Tulemme kyllä tottumaan siihen, että he yleisurheilun kevyimmissä lajeissa herättävät kylliksi mielenkiintoa...¹⁷⁴

Maileri -nimimerkki avaa pitkään jatkunutta tilannetta, jossa muista läntisistä kilpailijamaista tulee osanottajia suurkisoihin, mutta ei Suomesta. Kirjoittaja hyökkää avoimesti vaikutusvaltaisen Tahko Pihkalan kimppuun ja esittää tuloksiin viitaten perusteluja sille, että myös naiset ovat valmiita kehittymään kilpailussa. Loppukaneetissa hän vielä vetoaa aivan viime aikoina muuttuneeseen keskustelun sävyyn, jossa naisten kilpailua puolustetaan jopa miehissä Urheilulehdessä.

Myös Euroopasta löytyi roolimalleja. Anni Hippler oli saksalainen yleisurheilun edelläkävijä. Hän oli juoksija, jonka tausta oli hyvin monipuolinen: telinevoimistelua, rytmistä voimistelua ja erilaisia kentälajeja. Saksan urheilussa oli jo 1920-luvulla käytössä ns. talvikausi, jolloin kilpailtiin hallissa. Näin harjoituskausi ei katkennut pitkän talven ajaksi. Hippler, paikallisen TUL:n urheilija, antoi työväen lehdelle haastattelun, jossa hän selostaa monipuolisesti harjoitteluaan. ”Kaikki urheilijat ovat hyviä voimistelijoita ja kaikki voimistelijat ovat hyviä urheilijoita.”¹⁷⁵ Jutun kirjoittaja huomauttaa, että Saksassa voimistelu ja urheilu ovat lähellä toisiaan, toisin kuin Suomessa, jossa voimistelu on pidetty tarkasti erillään varsinkin kilpaurheilusta. Hipplerin haastattelu kertoo muutoksesta, joka on tulollaan myös Suomessa: kirjoituksessa on havaittavissa selkeää naisurheilijan ihailua. Voimistelu ja urheilu asetetaan jo rinnakkain, mikä oli uutta urheilukeskustelussa. Kirjoitus on työväen lehdestä; TUL:n puolellahan kilpailuihin suhtauduttiin muutenkin suopeammin.

¹⁷³ Kokkonen 2008, 217.

¹⁷⁴ Los Angelesin kisojen herätysshuuto! *HS* 1.8.1932.

¹⁷⁵ Anni Hippler, *Työlaisnaisten Urheilulehti* 1.4.1928.

Jotta vertailua muihin maihin voitiin tehdä, oli saatava tietoa. Lehdistö oli hoitanut tiedonvälitystä ja yhteisöllisyyden kokemusta pitkään, koko vuosisadan alun. Radion ohjelmat tulivat mukaan 1920-luvulla ja ne yhdistivät perheitä vastaanottimen äärille pitkään vuosisadan mittaan. Radion voima oli sen nopeudessa. Suoria selostuksia olympiakisoista kuultiin kuitenkin vasta vuoden 1936 talvi- ja kesäkisoista.¹⁷⁶

Kuinka muissa maissa naiset otettiin mukaan kilpailuun? Amerikan lisäksi Saksassa harrastettiin jo laajemmin kilpaurheilua. Ranska, Englanti ja Italia hyväksyivät myös kilpailut. Itä-Euroopassa Neuvostoliitto, Puola ja Tšekkoslovakia olivat vetureina työväen kisojen ja myös naisten kilpailullisuuden alalla. Kaikki Pohjoismaat tulivat kuitenkin jälkijunassa naisten kilpailujen suhteen.¹⁷⁷ Norjassa ei ollut kilpailuja eikä edes liittoja ennen vuotta 1937. Tanskassa naisliikuntajärjestö perustettiin 1933 mutta sielläkään ei kilpailtu. Ruotsi eteni asiassa Suomen hitaaseen tahtiin.¹⁷⁸

Kansainvälisyys ja vauras länsi kiinnostivat myös liikuntapiireissä. Kisakenttä uutisoi urheilujohtaja Elli Björkstenin stipendihakemuksesta Amerikkaan. Tulosta ei tullut, mutta uutiseksi riitti järjestäjien ystävällinen ja ylistävä vastaus, joka tulkittiin tueksi suomalaiselle naisliikunnalle.¹⁷⁹ Lauri Pihkala matkaili ahkerasti ja teki myös matkakirjoja. HS mainostaa Pihkalan kirjaa *Tahkon mukana jenkkien maassa*. Kirjassa Tahko ihailee paikallista urheilua, suurten lukujen maata mutta myös alentuva suhtautuminen naisurheiluun käy ilmi.

”Urheilumieli amerikkalaisessa ylioppilasurheilussa, joukkourheilu ja valtavia osanottajalukuja” tai ”Käynti tyttöleirillä: kehen ”Tahko” ihastui?”¹⁸⁰ Teosta mainostetaan ylitsevuotavan huumorin kokoomateoksena, mutta otsikot kertovat myös kirjoittajan vakavasta pyrkimyksestä ymmärtää isäntämaan kulttuuria. Pihkalan kiinnostus Amerikkaan juontui jo 1910-luvulle, kun hän toi pesäpallon, baseballin lähisukulaisen Suomeen. Suomessa pesäpallo levisi kunnolla vasta sotien välillä, kun suojeluskunnat ottivat sen liikunta- ja harjoituslajikseen.

Pari viikkoa ennen Berliinin kisoja HS julkaisi pitkän artikkelin, jossa saksalainen Lisa Gross kirjoittaa analyysin naisista olympialaisten historiassa. Hän käy huolella läpi kaikki kesäkisat ja muistuttaa että ensimmäisen kerran naiset olivat mukana Lontoossa 1908 verkkopallossa.

¹⁷⁶ Kokkonen 2008, 105.

¹⁷⁷ Hakulinen 1996, 12–13.

¹⁷⁸ Nevala 1996, 45.

¹⁷⁹ Suomi kunnostautunut kansainvälisissä kilpailuissa. *Kisakenttä* 1.3.1924.

¹⁸⁰ Tahkon mukana jenkkien maassa. *HS* 1.9.1928.

Tukholman kisat toivat jo mukanaan uinnin ja uimahypyt. Nuo kaksi lajiryhmää olivat mukana kaksissa seuraavissa kisoissa ja vasta Amsterdam toi suuremman muutoksen, kun yleisurheilu tuli mukaan. Lajit olivat 100 metrin juoksu ja viesti, 800 metrin juoksu, korkeushyppy sekä kiekonheitto. Mukana oli myös aiemmin vain miehille osoitettu miekkailu. Koska yleisurheilun rooli oli edelleen kasvanut Los Angelesin kisoissa 1932, oli kirjoittajan helppo ennustaa menestystä varsinkin amerikkalaisille ja saksalaisille.¹⁸¹ Lajikirjon kasvu kertoo paineesta avata osallistumismahdollisuuksia yhä enemmän myös naisille.

Berliinissä 1936 oli jo Suomestakin neljä naista mukana yleisurheilulajeissa. Kommentaattorit, jotka olivat parin viime vuosikymmenen aikana tottuneet miesten menestykseen juuri kenttälajeissa ja radalla, eivät heltyneet naisten suoritusten kommentoinnissaan. Kun vain muutama vuosi oli pystytty harjoittelemaan kunnollisessa ohjauksessa, eivät tulokset voineet olla samaa tasoa kuin huomattavasti pidempään harjoitteluun keskittyneillä amerikkalaisilla tai saksalaisilla. Kirjoittajille parasta olikin keskittyä ilmiöihin. Yksi niistä oli amerikkalainen Jesse Owens, joka oli juhlistettu sankari moninkertaisena voittajana ja sai runsaasti huomiota myös Euroopan lehdistössä. HS:n pakinoitsija Simeoni vertaa Owensia jopa Paavo Nurmeen; niin samantapainen ja ylivoimainen oli heidän molempien esitys olympialaisissa omana aikanaan.¹⁸²

Naisten kilpailun puolustuksessa vedotaan myös pistelaskentasysteemiin, jossa naisten pisteet lasketaan yhteen miesten pisteiden kanssa.

”Meidän pienellä maallamme ei nykyisellään ole mitään menetettävää pistemäärästään, ja sen lisäämiseksi kelpaa m.m. naistenkin urheilusaavutukset. Älkäämme olko liian ylimielisiä, sillä se ei suinkaan vaikuta miehekkäältä vaan jonkinlaiselta härkäreisyydeltä.”¹⁸³

Näin suoraan sanotaan HS:n artikkelissa kisojen lopputulosten selvittyä ja pisteiden yhteenlaskun tapahduttua. On syytä laajentaa kilpailujen osanottajakuntaa; sillä muuten annetaan liikaa tasoitusta muutenkin koville kilpailijamaille.

Tahko Pihkala oli kirjoittaja, joka sai sanansa kuuluviin; kirjoittihan hän niin *Urheilulehteen*, *Kisakenttään* kuin *Helsingin Sanomiinkin*. Samalla jutulla saattoi olla monenlaisia vaikutuksia riippuen lukijasta ja tulkinnasta. Elokuussa ”Loosin” kisojen aikaan nimetty juttu

¹⁸¹ Lisa Gross: Naisen osa olympialaiskisoissa. *HS* 20.7.1936.

¹⁸² Simeoni: Yhteenvetoa Berlinin kisoista. *HS* 14.8.1936.

¹⁸³ ”Penkkiurheilija”: Olympialaiset kisat ja naisten urheilu. *HS* 20.8.1936.

”Onko Mildred Didriksson aikamme parhain urheilija” esittelee lahjakkaan urheilijan ja tulokset, joita tämä oli saanut jo urallaan.¹⁸⁴ Lopulta kirjoitus kääntyneen kirjoittajaa itseään vastaan. Kun kirjoitetaan, että yleisurheilu ei voi olla naiselle sopiva laji ja samalla esitellään juuri yleisurheilussa ylivertainen urheilija, ei lukija voi olla ihmettelemättä kirjoittajan motiiveja.

Samaan kategoriaan voidaan sijoittaa Berliinin kisojen sankaritarta, Helen Stephensä kuvaavat kirjoitukset. Amerikkalaiset ja kanadalaiset urheilijattaret ovat joka hetki kuin juhlatanssiaisiiin menossa... ”Mainittakoon vielä lopuksi, että kun Helen Stephens juoksi 100 metrin loistavan maailmanennätyksensä, hänenkin huulensa olivat loistavassa punaisessa maalissa.” Kirjoittaja oli haastatellut sekä amerikkalaisia että suomalaisia urheilijattaria. Amerikkalaisten mukaan se, että stadionille tullaan täynnä itseluottamusta, voidaan saavuttaa olemalla ”kuten tavallisestikin”. Suomalaiset taas olivat todenneet, että stadionille tulo ”ei tunnu miltään”; kaikki on niin suurta, että tuskin kukaan juuri minua katsoo.¹⁸⁵

4.2 Yhteistyötä, valistusta ja motivointia

”Älkää kesken jättäkö, älkää puolitiehen pysähtykö!”

TUL opasti määrätietoisesti jäseniään kouluttautumaan ja liittymään myös liikunnallisiin opintopiireihin.¹⁸⁶ Vaikka vastakkainasettelu oli porvarillisen ja työväenliikkeen järjestöissä jatkuva, myös yhteistyöhön kahden leirin välillä pyrittiin. Anni Collanin kirjoittamaa tyttöjen urheiluopasta suositeltiin työväen lehdessä kotiopiskelun tueksi vuonna 1924. Vuonna 1928 HS uutisoi TUL:n mestaruuskilpailuista, ensin miesten lajien esittely ja uutisen lopuksi maininta: *Lisäksi naisilla 10 eri urheilulajia.*¹⁸⁷ Lajimäärä kisoissa olikin eräänlainen vuosikymmenen ennätys. Sotien välisenä aikana yleisurheilu ja siten yksilöurheilu saivat runsaasti uusia harrastajia. Kun 1920-luvun alussa yleisurheiluseuroja oli 115 ja niissä 7200 jäsentä, niin 1930-luvun lopulla vastaavat luvut olivat jo 837 ja 72000.¹⁸⁸

Naisliikkeellä ja järjestöjen yhteistyöllä oli Suomessa monipuolinen ja pitkä historia. Vuosi 1907 oli merkittävä suomalaisen parlamentarismen historiassa. Silloin kaikki täysi-ikäiset

¹⁸⁴ Tahko: Onko Mildred Didriksson aikamme parhain urheilija? *HS* 4.8.1932.

¹⁸⁵ Helen Stephens juoksi maailmanennätyksensä maalatuin huulin. *HS* 6.8.1936

¹⁸⁶ Kotiopiskelusta. *Työläisnaisten urheilulehti* 1.3.1924.

¹⁸⁷ TUL:n mestaruuskilpailut. *HS* 1.7.1928.

¹⁸⁸ Kokkonen 2015, 75.

suomalaiset miehet ja naiset saivat äänioikeuden ja yksikamarinen eduskunta syntyi. Kahdestasadasta uudesta kansanedustajasta peräti 19 oli naisia. Naiset olivat kuitenkin Suomessa järjestäytyneet jo ennen puoluepolitiikkaakin ja yksi tärkeimmistä järjestöistä heille oli raittiusliike. Sen juuret olivat wrightiläisessä työväenliikkeessä ja kansallisuusajattelun fennomaniassa. Taustalla oli myös herätysliikkeitä ja muita uskonnollisia yhteisöjä, joilla kaikilla oli yhteinen päämäärä, raittiuden sanoman eteenpäin vieminen.¹⁸⁹ Järjestäytynyt raittiusliike muodostikin hyvän pohjan myös urheiluseurojen toiminnalle.

Kansalaisliikkeet olivat hyvin suosittuja ja niistä varsinkin raittiusliike sai nopeasti laajan kannatuksen. Irma Sulkusen mukaan liike oli jäsenmäärältään suurin järjestö Suomessa vuosisadan vaihteessa. Vasta sosialidemokraattinen liike ohitti sen vuoden 1905 lakkojen jälkeen.¹⁹⁰ Raittiusliike ja voimisteluun liittyvät seurat yleistyivät ja saivat jäseniä niin porvarillisella kuin työväestönkin puolella. 1910-luku olikin merkittävä naisten tullessa myös seuratoimintaan mukaan ja yhteistyön ollessa aktiivista yli puolue- ja ideologiarajojen. Sisällissota muutti kaiken myös urheilun maailmassa. Työväen Urheiluliitto perustettiin sodan jälkeen, kun voittajapuoli erotti kaikki työväenliikkeen seurat liitoistaan. Samalla myös naisten toiminta eriytyi yhä enemmän poliittisten jakolinjojen mukaan.

TUL:n piirissä naisliikunta organisoitui nopeasti ja Työläisnaisten Urheilulehti perustettiin vuonna 1921 naisten voimistelu- ja urheilujaoston toimesta. Naisjaosto oli toiminnassa jo TUL:n perustamisvuonna 1919. Lehti ilmestyi aina vuoteen 1947 saakka ja sen perustaminen liittyi liikkeen naisten haluun saada omaa ääntään paremmin kuuluville. Työväen Urheilulehti oli perustettu jo 1917 mutta se keskittyi naisten mukaan liikaa miesten saavutuksiin. Naisten urheilulehti kiellettiin ensin oman liiton toimesta mutta vuonna 1921 sen julkaisu alkoi, kun naiset perustivat lehdelle oman julkaisuyhtiön. Lopulta yhtiötä ei tarvittukaan ja liitto otti julkaisun itselleen.¹⁹¹ Naisten toimintaa oli TUL:n puolella vuonna 1921 jo kaikkiaan 69 seurassa ja liitto koulutti koko ajan liikunnanohjaajia.

Naisille suunnatusta urheilulehdestä tuli heti suosittu ja Helmi Paasonen (1896–1968) päätoimitti lehteä aina vuoteen 1936 asti. Hän pyrki luomaan yhteyksiä myös yli poliittisten rajojen porvarillisiin naisliikunnan vaikuttajiin. Paasonen oli aktiivi liikunnassa jo nuorena. Hän suoritti liikunnanohjaajan kurssuja ja pääsi pian TUL:n aktiivina myös naisjaoston

¹⁸⁹ Sulkunen 1989, 16.

¹⁹⁰ Sulkunen 1986, 111.

¹⁹¹ Kallio 2020, 64.

toimintaan mukaan. Hän olikin yksi jaoston ensimmäisistä puheenjohtajista. Kirjoittajina lehdessä toimivat myös Elsa-Kirsti Koponen (1884–1969) ja TUL:n ensimmäinen pääsihteeri, liikkeen kasvatusideologi Vilhelm Kostainen (1889–1968).¹⁹² Paasosesta kehittyi TUL:n voimakas vaikuttaja ja hänen aloitteestaan perustettiin vuonna 1929 edelleen toimiva Pajulahden Urheiluopisto.¹⁹³

Omat urheiluopistot olivatkin tärkeitä väyliä saada koulutusta yhä laajemmille piireille. Porvarilliset liikuntajärjestöt perustivat jo vuosisadan alussa liikuntaopistoja, joiden tehtävä oli nimenomaan naisille annettava koulutus. Niistä valmistui liikunnan ohjaajia koko maan tarpeisiin ja kurssitus jäsenille oli laajaa. Varalan opisto perustettiin Tampereelle 1909 ja Tanhuvaaran opisto 1919 Viipurinlahden rannalle.

Työväen kansainvälistymistä oli edistämässä ylirajainen yhdistystoiminta. Muiden maiden liittojen toimintaa seurattiin ja kansainvälisen naistoimikunnan kokouksiin osallistuttiin. Vuonna 1930 kokoustiin Saksassa ja Suomesta mukana oli juuri Helmi Paasonen. Kokouksessa muisteltiin edellisen vuoden työläisolympialaisia, jonka joukkoesityksissä oli 5800 miestä ja likimain saman verran naisia. Kirjoitus lehdessä ottaa kantaa työläisnaisten motivointiin liikuntaan ja korostaa sen merkitystä yksilölle ja sitä kautta koko liikkeelle.¹⁹⁴

Historioitsija Maria Lähteenmäki jakaa sosialidemokraattisen naisliikkeen historian kahteen jaksoon ennen toista maailmansotaa. Ensimmäinen oli vanhan työväenliikkeen kausi ennen sisällissotaa, kun naiset olivat enemmän yleispoliitikkoja kuin naisasiaa ajavia. Takana oli myös osin työväen ansioksi luettavat tsaarin vastustus ja äänioikeuden hankkiminen naisille. Vuoden 1918 jälkeen taas maltillinen vasemmiston naisliike siirtyi enemmän porvarillisen puolen kotitaloutta ja perhettä korotavan suuntauksen taakse.¹⁹⁵ Tämä liittyi keskiluokkaiseen, Irma Sulkusen sisarusrintamaksi nimittämän verkoston syntyyn. Siihen kuuluivat myös raittiusyhdistykset ja Marttaliitto sekä siveellisyyden vaalimiseen perustetut Valkonauha ja Naisyhdistys. Kaikkia näitä yhdisti naisen rajattuun elämänpiiriin kuuluvien asioiden suojeleminen: koti, uskonnollisuus ja äidilliset arvot.¹⁹⁶

¹⁹² Työväen Urheilulehti, historiikki. https://fi.wikipedia.org/wiki/Ty%C3%B6v%C3%A4en_Urheilulehti, (haettu 18.5.2021).

¹⁹³ Helsingin Ponnistus, historiikki.

http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/tul_ponnistus_20_luku.htm, (haettu 18.5.2021).

¹⁹⁴ Kansainvälisen naisliiton kokous. *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.7.1932.

¹⁹⁵ Lähteenmäki 2000, 281.

¹⁹⁶ Siironen 2012, 97. Ks. myös Sulkunen 1987, 164.

Vaikka elämänpiiri oli rajallinen, vaikutti 30-luvulla myös toisenlaisia pyrkimyksiä. Naisille osoitetut arvot yritettiin laajentaa koko yhteiskuntaa koskeviksi ja voidaan puhua ns. ”yhteiskunnallisten äitien” käsitteestä. Naisille sopisivat hoitotyö, kasvatusta- ja opetustehtävät ja tietenkin terveydenhoitoon liittyvät monet työt. Taustalla oli yritys laajentaa myös naisten yhteiskunnallisia velvollisuuksia, kuitenkin koko ajan muistaen ajan hengen kaikelle toiminnalle asettamat raamit.¹⁹⁷

Sekä porvarienväen että työväen puolella naiset pyrkivät säilyttämään määräysvallan omissa liikuntajärjestöissään. Näin se oli perinteisesti ollutkin eikä käytäntöön haluttu muutosta. Toisaalta miehiltä haluttiin apua harjoitusohjelmien tekoon. Miehet olivatkin menestyneet, joten jotakin olivat miehet oikein tehneet. Voimistelukulttuurin aikana ryhmien komento-oikeus oli kuitenkin ollut naisilla, eikä vallan antaminen miehille edes valmennukseen ollut helppoa. Anni Collan kirjoitti *Kisakentässä* syyskuussa 1928:

Jos naiset rupeavat kilpailemaan, tuottaa se sekä kokemusta, että tuloja kilpailujen järjestäjälle. Haluaako S.N.N.L. luovuttaa nämä molemmat miesjärjestöille, jotka ehkä ovat valmiit järjestämään tällaisia naisten urheilukilpailuja.¹⁹⁸

Paitsi valmennuksellista arvovaltaa, oltaisiinko valmiita luovuttamaan myös kilpailujen pääsylipputuloja muualle?

Collan jatkoi naisten määräysvallan puolustamista 1936 pitämässään radiopuheessa. Siinä hän kertaa tarkasti Naisten Liikuntakasvatusliiton historiaa ja muistuttaa, että nykyisin liitossa on jo 242 yhdistystä ja yli 11000 jäsentä. Ja lisäksi: ”Yhtenä liiton saavutuksena voi mainita, että yhdistysten kaikki *johtajat ovat naisia*, ja useimmat heistä tekevät tämän työn maksuttoman harrastustyönä.”¹⁹⁹

”Seuratoiminta ilman miehiä.” Työväen lehden artikkelin otsikko päättyy pisteeseen eikä kysymysmerkkiin. Siinä siis todetaan oleva tilanne tai vähintäänkin vakaa pyrkimys tavoitteeseen, jossa naiset käyttävät määräysvaltaa omissa seuroissaan. Kirjoittaja muistelee muutaman vuoden takaista aikaa, kun epäilijöitä riitti sille, että naiset pystyisivät itsenäisesti hoitamaan urheiluseuran hallintoa. Toisin kävi, talous toimii ja liikunnan eteen tehty työ palvelee myös aatteen asiaa.²⁰⁰

¹⁹⁷ Vainio 1999, 167.

¹⁹⁸ Anni Collan: Naisten kilpaurheilusta. *Kisakenttä* 1.9.1928.

¹⁹⁹ Anni Collan: Miksi naiset haluavat omat liikuntakasvatusliittonsa? Radiopuhe, päivämätön. *Kisakenttä* 1.9.1936.

²⁰⁰ L.H.: Seuratoiminta ilmanmiehiä. *Työläisnaisten Urheilulehti* 1.4.1932.

Kaarina Kari kirjoittaa tiukasti:

S.N.N.L. uskaltaa toivoa, että maamme naiset luottaisivat liiton toimenpiteisiin, eivätkä olisi liian kärkeäitä antautumaan kilpailuihin, joita miehet järjestävät heille, sekä valveutuneet naiset valitsisivat ensi sijassa naisjohdon olkoon kysymyksessä vaikkapa urheilu.²⁰¹

Koko Karin artikkeli on perusteellista kilpailukritiikkiä, mutta oheinen päätösvirke kertoo siitä, minkä Karikin arveli olevan tulossa: kilpailujen hyväksynnästä tavalla tai toisella. Artikkelin on kirjoitettu vuonna 1932, samana vuonna, jona Kari ja Collan olivat itse perustamassa ensimmäistä SVUL:n alaista naisten yleisurheiluseuraa Helsinkiin. Viimeinen alaluku kuvaakin naisten omien seurojen perustamista ja urheilun roolimalleja, jotka näyttivät tietä toisen maailmansodan jälkeen alkavalle uudelle ajalle.

4.3 Sitkeät naiset – yksilöt näyttävät muutoksen suunnan

Olen myös sitä mieltä, että asian nykyisessä vaiheessa – kilpailemisen kuuluessa ajan henkeen – enää kannata vastaan harata, vaan on naisten paras ottaa heitä koskevien kilpailujen johto omiin käsiinsä.²⁰²

Kisakentän kiertokysely naisten kilpailuista 1928 näytti suuntaa tuleville vuosille. Vaikka valtaosa kommentaareista ja keskustelupuheenvuoroista oli edelleen kilpailulle kielteisiä, nähtiin yhä useampia puoltavia näkökantoja. Organisaation hallinta, omat kilpailujen järjestämisoikeudet ja tuotot kisoista olivat hyviä perusteita, kun naiset itse koettivat saada kannattajia omalle puolelleen. Tarvittiin myös roolimalleja näyttämään tietä naisten mahdollisuuksille. Sellaisia alkoikin nousta niin omasta maasta kuin ulkomailta.

Naisurheilijoita esiteltiin niin porvarillisissa kuin työväenkin lehdissä ja urheilusankareita alkoi syntyä uinnissa sekä yleisurheilussa. 1924 siteerattiin HS:ssa amerikkalaista lehteä, joka kuvaili lahjakkaan uimarin Cybil Bauerin tekemää loistavaa maailmanennätystä. Tuleviin Pariisiin kisoihin luvataan myös tämän mestariuimarin osallistuvan.²⁰³ Naiset siis pystyivät ennätyksiin, jopa lyömään miesten suoritukset vaativissa fyysisissä lajeissa. Tämä oli omiaan herättämään innostusta urheilua seuraavissa piireissä ja harrastajissa.

²⁰¹ Kaarina Kari: Miksi S.N.N.L. ei harrasta kilpaurheilua? *Kisakenttä* 1.5.1932.

²⁰² Ester Swalling: Kisakentän kiertokyselyssä. *Kisakenttä* 1.11.1928.

²⁰³ Cybil Bauerin hämmästyttävät uintiennätykset. HS 16.3.1924.

Myös työväen lehti nosti esiin kansainvälisiä malleja. ”Venäjän parhainta urheilijaa haastattelemassa” on otsikko artikkelissa 1.11.1928. Kuvassa on yleisurheilija M. Schamanova, ja otsikon sanavalinta parhaimmasta urheilijasta ilman nais-etuliitettä ei liene sattuma. Ajankohta haastattelun julkaisemiselle on myös sopiva. Se oli sama päivä, jona Kisakenttä julkaisi laajan kyselynsä naisten kilpailuista. Jutussa haastateltava ihmettelee, miksi suomalaiset naiset kilpailevat niin vähän, sillä ”luulisi täällä naisilla olevan hyvät mahdollisuudet harjoitteluun”.²⁰⁴

Yleisurheilu oli TUL:n kilpailuissa hyväksytty naisille koko 1920-luvun ajan. Lajikirjo oli kuitenkin suppea. Naisten ns. 1-sarja eli mestaruussarja ratkaistiin kolmiottelulla, jossa olivat mukana 100 metrin juoksu, pituushyppy ja kuulantyyöntö. Lisäksi kisoissa juostiin seurojen välinen viestijuoksu. Vuoden 1924 kisoissa voittaja oli Sally Virtanen, joka hallitsi kuulantyyöntön ja pituushypyn tekniikat.²⁰⁵ Samainen voittaja oli myös työväen lehden kolumnisti, joka syksyn numerossa kirjoitti laajasti ja asiantuntevasti TUL:n urheilijoiden valmentautumisesta seuraavan kesän työväen olympialaisiin.²⁰⁶

Myös porvarillisella puolella oli naisten kilpailuja kannattavia. Alaluvun alussa lainattu Ester Swalling oli yksi heistä. Terttu Kainuvaara kirjoittaa Kisakentän kiertokyselyssä:

Ja jos ottaa huomioon, että nykypäivien ihminen yhä enemmän ja enemmän alkaa pyrkiä, alkaa tuntea itsensä yksilöksi, toivoisi S.N.L.Liiton asettuvan naisten kilpaurheilukysymykseen nähden myöskin ajan ”kehitystä” seuraten suopealle kannalle.²⁰⁷

Modernin ajan ajatus, ihmisen ymmärtäminen yksilönä, tulee hyvin esille Kainuvaaran kannanotossa. Modernille ajalle onkin tyypillistä yksilön omien vapauksien korostaminen. Samalla valistusajan perintönä säilynyt ja korostunut ihmisen oikeus määrittää itsensä paljon laajemmin kuin ennen alkoi näkyä myös urheiluun liittyvässä keskustelussa. Puhuttiinhan siinä juuri tästä; voiko kilpailullisuutta rakastava ihminen osallistua, voiko hän vastustaa yhteiskunnan normia ja yleistä asenneilmastoa?

Anni Collan pakinoi lehdessään Los Angelesin kisojen jälkeen. Suomessa suurta huomiota saanut Paavo Nurmen osallistumiskielto ammattilaisuuteen vedoten mainitaan heti jutun alussa. Viimeinen kappale on vetoamus naisten kilpailullisuuden puolesta. Tämä oli erilainen

²⁰⁴ Venäjän parhainta urheilijaa haastattelemassa. *Työlaisnaisten Urheilulehti* 1.11.1928.

²⁰⁵ TUL:N yleisurheilumestaruuskilpailut. *Työlaisnaisten Urheilulehti* 1.8.1924.

²⁰⁶ Sally Virtanen: Urheilukauden päätyttyä. *Työlaisnaisten Urheilulehti* 1.11.1924.

²⁰⁷ Terttu Kainuvaara: Kisakentän kiertokysely. *Kisakenttä* 1.11.1928.

ulostulo Collanilta, joka oli vuosikaudet taiteillut voimistelukultuurin tuen puolesta mutta samalla varovasti koettanut myös seurata kansainvälisiä virtauksia. Niiden suunta oli vääjäämättä kohti naisten kilpailujen sallimista. Collan sanoo: ”Miehet alkavat jo tottua ja jopa hyväksyäkin sen, että naiset ottavat osaa olympialaisiin.” Samalla hän soimaa tiukin sanakääntein Lauri Pihkalaa, joka jatkuvasti käytti verbaalista lahjakkuuttaan naisurheilun pilkkaamiseen.²⁰⁸

Naisten urheilusta riittää kirjoittamista lehdistössä vuonna 1932. *Kisakenttä* siteeraa *Urheilulehteä*, joka kommentoi purevasti S.N.N.L:n toimia. Kirjoittaja oli lausunut epäilyksensä, että naisten liitto jopa jakelisi rangaistuksia kisoihin osallistuville jäsenilleen. Näin ei varmaankaan ollut tapahtunut ja lopulta esiin nostetaan yleisurheilija Irja Lipasti, joka monipuolisena urheilijana oli heittänyt hyvät tulokset sekä kiekossa että keihäessä. *Urheilulehti* ei maininnut Lipastia nimeltä vaan puhui seinäjokelaisesta opettajattaresta. Tämän huomasi myös *Kisakenttä* ja huomautti, että kyseessä ei ole vain heittäjä vaan urheilija, joka oli tehnyt jopa 11 kertaa liiton omat suositellut urheilumerkkivaatimukset.²⁰⁹ Irja Lipasti ennakoiki tuloksillaan jo tulevaa: hän olisi yksi neljästä Suomen yleisurheilijattaresta, joka matkaa 1936 Berliinin olympiakisoihin. Lipasti (1905–2000) oli olympiakisoissa keihäänheitossa kymmenes ja pituushypyssä seitsemästoista. Hän oli monipuolinen urheilija ja osallistui myös ensimmäisenä suomalaisnaisena yleisurheilun Euroopan mestaruuskisoihin 1938. Hän edusti useampaa suomalaista seuraa, yhtenä niistä 1932 perustettua Helsingin Naisurheilijoita. Pikaviestijoukkue, jossa Lipasti oli myös mukana, karsiutui Berliinissä jo alkuerissä.

Pikajuoksija Ebba From (1915–2006) osallistui Berliinin pikaviestiin ja 100 metrin juoksuun, jossa karsiutui samoin alkuerissä. Hänen seuransa kotimaassa oli SVUL:iin kuuluva IK-32. Kisoissa nuorin suomalainen kisaaja oli Rauni Essman (1918–1999). Hän täytti 18 vuotta muutama kuukausi ennen olympiamatkaa. Hänen paras yleisurheilulajinsa oli pikajuoksu ja hänen seuransa oli myös porvarillinen Enson Kisailijat. Tuloksellisesti Essman oli paras suomalaisurheilija, sillä olympiakisoissa hän eteni 100 metrin välieriin asti ja juoksi yhtenä pikaviestin osanottajana alkuerissä Suomen ennätyksen.²¹⁰ ”Enson Rauni Essman Suomen

²⁰⁸ Anni Collan: Los Angelesin olympialaiset. *Kisakenttä* 1.7.1932.

²⁰⁹ Tiainen: Kesän kuulumisia. *Kisakenttä* 1.9.1932.

²¹⁰ Essman Rauni, henkilökuva: https://fi.wikipedia.org/wiki/Rauni_Essman (haettu 20.12.2021).

nopein nainen nykyisin”²¹¹ – näin uutisoi HS juuri ennen Berliinin kisoja. Otsikko osui oikeaan, niin hyvä oli lopulta menestys myös Berliinissä.

Neljäs suomalainen Berliinissä oli Raili Halttu (1909–2006), joka karsiutui niin 100 metrin kuin pikaviestinkin alkuerissä. Hän oli myös lahjakas pituushyppääjä, joka hyppäsi ensimmäisenä suomalaisnaisena yli 5 metriä, 505 cm vuonna 1934. Myös hänen seuransa oli Helsingin Naisurheilijat. Kaikki neljä naista olivat siten SVUL:n seuroista, ja keskusjärjestö olikin järjestänyt naisille erillistä valmennusta ennen kisoja.²¹²Näin toteutui TUL:n koko sotien välisen ajan jatkunut kansainvälisten kisojen boikotointi silloin, kun kyseessä olisi virallisen Suomen edustaminen. Muutos tähän tuli vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Monen Suomen huipulle nousseen naisurheilijan seura oli juuri Helsingin Naisurheilijat. Syksyllä 1932 HS otsikoi kolmen huutomerkkin kera: ”Kari ja Collan naisten yleisurheiluseuraa perustamassa!!!” Tämä olikin yllättävältä kuulostava uutinen mutta merkkejä oli ollut jo vuosia siitä, että urheilulle olisi annettava enemmän tilaa suhteessa voimisteluun ja pelkkään urheilumerkin propagoimiseen. Kaarina Kari johti perustavaa kokousta ja huutoäänestyksellä hyväksyttiin ehdotus ensimmäisen porvarillinen naisten yleisurheiluseura perustetuksi. Vielä todettiin, että kilpailut SVUL:n järjestämissä kisoissa sallitaan seuran jäsenille. Niin koville otti päätös Karille, että hän kirjautti vielä varoituksen sanoja kilpailujen terveydelle aiheuttamista vaaroista.²¹³

Keski-Suomessa, Saarijärvellä oli pidetty perinteisiä yleisurheilun juhannuskisoja pitkään. Ensimmäisen kerran naiset olivat siellä mukana vuonna 1933 pikajuoksussa ja korkeushypyssä.²¹⁴ Näinä vuosina myös järjestökentässä tapahtui. Suomen Urheiluliitto SUL, yleisurheilun oma lajiliitto, erosi omaksi keskusliitokseen 1932. Seuraavana vuonna naisten yleisurheilu otettiin jo SUL:n kilpailuohjelmaan. Helsingin Naisurheilijat -seuran perustaminen osui samoihin aikoihin TUL:n valtionapukiistan kanssa. TUL ei ollut sallinut urheilijoidensa osallistumista kansainvälisiin edustuskisoihin Suomen väreissä ja sen valtionapu oli poikki. Eduskunta kuitenkin palautti sen 1933.²¹⁵ Sisällissodasta asti jatkunut aatteellinen ero SVUL:n ja TUL:n välillä oli yhä suuri. Työväen naisurheilun historiaa tutkineen Leena Laineen mukaan 1930-luvulla naisten yleisurheilun pääkaupunki Suomessa

²¹¹ Naistemme Olympialaiskatselmus. *HS* 10.6.1936.

²¹² Kokkonen 2015, 98.

²¹³ Kari ja Collan naisten yleisurheiluseuraa perustamassa!!! *HS* 12.10.1932.

²¹⁴ Kokkonen 2015, 97.

²¹⁵ Kokkonen 2015, 381.

oli Turku. Sieltä nousi urheilijoita useammastakin paikallisseurasta. Myös muut maakuntien kaupungit pärjäisivät TUL:n kisoissa pääkaupunkiseudun ottaessa vasta seuraavia sijoja.

Kaisa Parviainen (1914–2002) oli ensimmäinen TUL:n naisedustaja olympiakisoissa. Lontoon kisoissa 1948 hän sai keihäänheitossa hopeamitalin. Mitali oli ensimmäinen suomalaisen naisen saavuttama mitali kesäkisoissa. Parviainen oli yksi niistä, jotka raivasivat tietä laajemmalle harrastajakunnalle. Jo 1935 hän teki Suomen ennätykset sekä pituushypyssä että keihäänheitossa. Hänen liikunnallinen taustansa oli pesäpallossa ja se selittääkin osaltaan monilahjakkuuden menestystä juuri keihäänheitossa. Myös kiekonheitto oli hänelle menestyslaji.²¹⁶ Hänen seurojansa olivat Turun Riento ja Turun Urheiluliitto.

Martti Jukola mainitsee Suuressa Olympiakirjassaan Kaisa Parviaisen saavutukset; tosin vielä 1952 edelleen vain sivulauseessa: ”Vaikka me olemme iloisia Kaisa Parviaisen odottamattomasta hopeamitalista, joka antoi uuden tahdin naisten koko yleisurheilulle, emme kukaan voi olla kieltämättä...” Teksti jatkuu hollantilaisen urheilijattaren saavutusten kuvaamisella.²¹⁷ Jouko Kokkonen kirjoittaa, että Jukolan kanta naisten kilpailua kohtaan olisi muuttunut myönteisemmäksi jo vuonna 1932, kun hän oli tehnyt Amerikan matkan. Siellä nähty olisi pannut myös Jukolan epäilemään Suomen tiukkaa kantaa. Tuona aikana Jukola kritisoikin avoimesti myös SNNL:n ehdottomuutta.²¹⁸ Sulo Kolkka, HS:n kolumnisti ja kirjailija kirjoittaa sodan alla 1939: ”Pieni, innokas naisurheilijain joukko kuitenkin harrastaa kaikessa hiljaisuudessa urheiluaan ja yrittää jopa olympiakisoihin. Suomen paras naisurheilija oli viime kesänä Kaisa Parviainen...”²¹⁹ Parviaisen tulokset mainitaan ja lopuksi todetaan, että muissa lajeissa saavutukset ovat olleet aivan alokasmaisia. Tiukka kritiikki siis jatkuu vuosikymmenen loppuun saakka, mutta naisten pyrkimykset havaitaan ja niistä kirjoitetaan.

Tutkielman johdannossa esittelin metodini, jossa kolme tutkittua teemaa nousee digitaalisen aihemallinnuksen avulla aineistosta esiin koko tutkitulla aikavälillä. Tapahtuiko teemojen jakaumassa muutoksia tutkitun kahden vuosikymmenen aikana? Asiaa voidaan selvittää tekemällä digitaalinen analyysi siten, että tutkitaan ensin aiheiden jakauma aikavälin ensimmäisellä puolikkaalla (1.1.1920–30.6.1928). Tämän jälkeen tehdään vastaava ajo toiselle puolikkaalle (1.7.1928–31.12.1936). Nämä ajot kertovat, että muutosta tapahtui. Esiin nousevien aiheiden jakauma muuttui siten, että *miehinen diskurssi* nousi 30 prosentista 40

²¹⁶ Soukola 1997: Parviainen Kaisa. Kansallisbiografia.

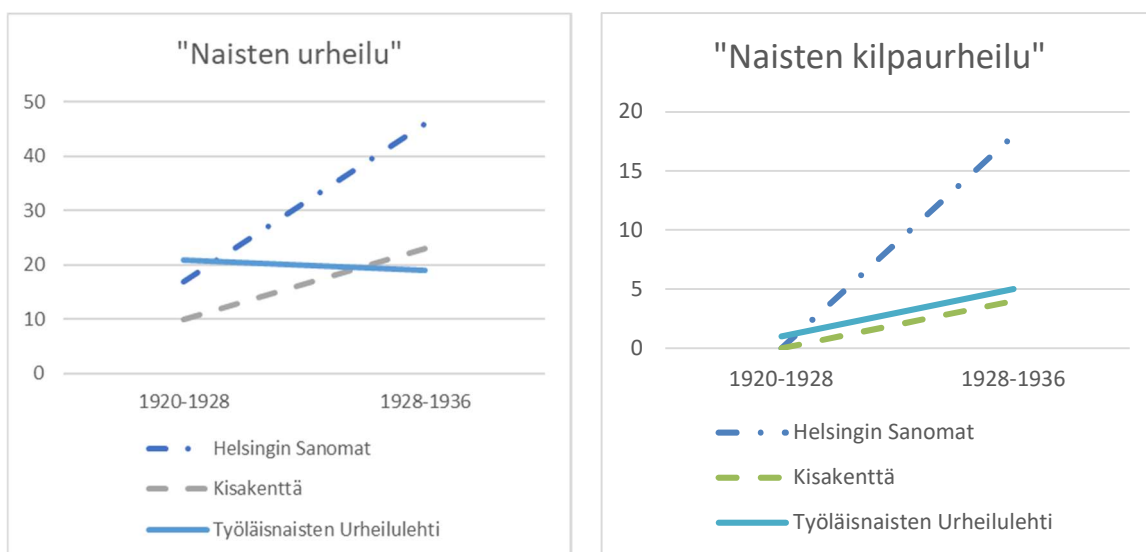
²¹⁷ Jukola 1952, 220.

²¹⁸ Kokkonen 2008, 215.

²¹⁹ Kolkka 1943, 158.

prosenttiin. *Terveys*-teema taas laski 30 prosentista 20 prosenttiin ja *kilpailullisuuden nousu* -teema piti osuutensa 40 prosentissa. Huomaamme, että muutokset tapahtuivat kahdessa ensimmäisessä teemassa. Miehinen diskurssi valtasi alaa naisen terveyttä ja esteettistä liikuntaa korostavalta suuntaukselta. Yksi tämän muutoksen selittäjä on negatiivissävyyisen kirjoittelun lisääntyminen kohti tutkitun aikavälin loppua kohti. Tämän tyyppinen kirjoittelu on tutkimuksessa tulkittu sisältyväksi miehisen diskurssin alle. Ajan kansallismielinen henki korosti juuri miehistä sankarikuvastoa, joka esiintyi lehdistössä aina toiseen suursotaan saakka. Kansainvälinen paine naisten kilpailujen sallimiselle kuitenkin kasvoi. Käsitys siitä, että naiset lopulta tulevat kentälle ja radalle länsimaisen mallin mukaan johti siihen, että *kilpailullisuuden nousu* -teema säilyi kantavana pohjavireenä lehdistössä.

Julkisen keskustelun muutosta voidaan tutkia myös selvittämällä vaihtelua, joka tapahtui aiheeseen liittyvissä ilmaisussa kolmessa lehdessä aikajaksoilla 1920–1928 ja 1928–1936. Kun tutkitaan Kansalliskirjaston lehtiaineistoa kolmen lehden osalta, ilman tekemääni aikarajausta vain olympiakisojen yhteyteen, esiintyvät fraasit ”*Naisten urheilu*” ja ”*Naisten*

Kuva 3 Fraasien esiintyminen tutkituissa lehdissä aikajaksoilla 1920–1928 ja 1928–1936. ”*Naisten kilpaurheilu*” -fraasia ei esiintynyt lainkaan aikajakson toisella puoliskolla Kisakentässä ja HS:ssa.

kilpaurheilu” lehdissä kuvan 3 esittämällä tavalla. Muutos on suurin Helsingin Sanomissa, jossa ilmaisun esiintyvyys liki viisinkertaistuu. Kisakentässä se kaksinkertaistuu mutta Työläisnaisten Urheilulehdessä ilmaisun käyttö hieman laskee. HS:n luku ei ole suoraan verrannollinen kahteen muuhun, sillä ilmestyyhän lehti vuoden kuluessa moninkertaisesti niihin verrattuna. Kun tämä otetaan huomioon, tulisi Helsingin Sanomista laskettujen

ilmaisujen määrä olla moninkertainen nyt havaittuun verrattuna. Tulkintani mukaan tulos kertoo HS:n haluttomuudesta asialliseen keskusteluun ja näin negatiivisesta suhtautumisesta naisten kilpailuun. Tämä havainto sopii hyvin tutkimuksen aiempaan havaintoon negatiivisen uutisoinnin lisääntymisestä juuri tässä lehdessä.

Naisten omien liikuntajärjestöjen tukema voimisteluliike piti pintansa vielä koko 1930-luvun mutta sielläkin muutos oli tulollaan. Harjoittelua haluttiin monipuolistaa ja vain kasvatukselliseen ja esteettiseen liikuntaan panostava johtamiskulttuuri alkoi hitaasti antaa tilaa kilpaurheilulle. Muutos näkyi myös aiheesta käydyssä keskustelussa kuten edellä todettiin. Ensimmäiset naisten porvarilliset yleisurheiluseurat perustettiin uudelleen sisällissodan jälkeen 1930-luvun alussa, ja TUL olikin jatkanut naisten kilpailuja jo 1920-luvulta.

Historioitsija Miika Siironen toteaa, että vasta 1930-luvun lopulla alkoi näkyä merkkejä valkoisen voittajahegemonian rapautumisesta yhteiskunnassa. Puhe valkoisesta kansasta ja rintamasta alkoi marginalisoitua. Porvarilliset puolueet alkoivat rakentaa uutta isänmaallista kuvastoa, joka perustuisi nykyisyydelle, ei enää niin paljon menneisyydelle.²²⁰ TUL ja SVUL saivat vihdoin sovittua kilpailuyhteistyöstä vuonna 1939, olihan seuraavana vuonna odotettavissa taas kesäolympialaiset, jotka oli Berliinin kisojen aikana myönnetty Helsingille.²²¹ Suursota lopulta yhdisti kansaa ja mentaalinen muutos olisi mukana tuomassa uusia tuulia myös kulttuurin ja urheilunkin aloille.

Keskustelu, johon liittyvät ilmaisut *naisten, enemmän, kansainvälinen, kilpailu* ja *Suomi*, kertoo muutoksesta. Ilmaisuja alkoi olla kahden vuosikymmenen kuluessa olla lehtikirjoituksissa enemmän, kilpailukeskustelu lisääntyi ja loi pohjaa asenteiden muutokselle. Tämän pääluvun teema-aihe, *kilpailullisuuden nousu*, hallitseekin koko tutkimuksen aineistoa. Silti se ei nouse esiin aineistojen lähiluvussa niin selkeänä kuin kaksi ensimmäistä; miehinen diskurssi ja terveysteema. Digitaalista analyysiä tarkasteltaessa juuri tämä huomio paljastaa aiheen olevan tärkein muutoksen ajuri tutkitulla aikavälillä. Koska ajan henkeen ei sopinut nostaa aihetta eli naisen yhtäläistä sopivuutta kilpailuihin miehiin verrattuna, jäi kilpailullisuuden nousu -aihe sen määrällisestä edustavuudesta huolimatta taustalle, voimakkaaksi pohjavireeksi. Muutosta kiihdyttivät koulutustason nousu, kansainvälisten kilpakumppaneiden seuranta, naisurheilijoiden hyvät tulokset ja kilpailun koveneminen

²²⁰ Siironen 2012, 216.

²²¹ Kokkonen 2015, 71.

suurkisoissa. Naisten osuus oli pakko alkaa huomioida myös maassa, jossa miehet olivat kaksi vuosikymmentä tuoneet yksin kultaa ja kunniaa. Kun Amerikassa ja Saksassa naiset olivat jo vuosia saaneet harjoitella hyvien harjoitusohjelmien turvin, oli selvää, että se näkyi myös näiden maiden sijoittumisessa kansainvälisessä vertailussa. Pohjaismaat olivat yhteisrintamassa selkeästi jäljessä näistä muutamista länsimaista.

5 Lopuksi

Suomi, urheilun suurvalta 1920- ja 1930-luvuilla, jätti naiset pääsääntöisesti pois yleisurheilun kilpakentiltä. Tämä koski nimenomaan poliittisesti jakautuneen Suomen porvarillista urheiluliikettä. Koska kansainvälinen kilpaurheilu oli sisällissodan voittaneen valkoisen Suomen hallinnassa, merkitsi tämä sitä, että kansainvälisissä suurkisoissa ei Suomen naisia esiintynyt. Työväen urheiluliike sen sijaan salli naiset kilpailut ja piti omaa kisaperinnettä yllä aina 1930-luvun lopulle saakka. Vasta silloin järjestöjen ensimmäiset, haparoivat yhteistoiminnan ja sovinnon merkit alkoivat nousta. Poliittiset syyt eivät kuitenkaan olleet ainoita siihen, että vain miehille sallittiin yleisurheilukisoja. Kolmen lehden artikkeleista hain vastauksia siihen, kuinka asiantilaa perusteltiin ja muuttuiko keskustelun sävy noina kahtena vuosikymmenenä. Oletin, että sävy muuttuisi myönteisemmäksi ja samalla toivoin saavani tietoa kirjoittajien poliittisten taustojen merkityksestä heidän kannanotoilleen.

Tutkimuksessani tulkitsin tekstejä sisällönanalyysin kautta. Työn edetessä useaan kertaan tehty artikkelien lähiluku avasi kirjoittajien taustoja ja kuvasi osaltaan Suomen poliittista ja asenteellista tilaa. Vasta itsenäistyneessä Suomessa kamppailivat kansainvälistymiseen ja nationalismiin kiteytyvät kaksi lähes vastakkaista linjaa. Kahden vuosikymmenen aikana jälkimmäinen otti voiton ja tämä, ajan yllä liikkunut asenneilmasto tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Aloitin työn digitaalisella tekstianalyysillä, aihehallinnuksella. Siinä isommasta ja monipuolisesta tekstiaineistosta haetaan kaikille teksteille yhteisiä, kirjoitusten pohjavirtaa kuvaavia aiheita. Gale Lab -ohjelma nosti esiin kolme keskustelun pääteemaa: miehinen diskurssi-, terveys- ja kilpailullisuuden nousu -teemat. Teemojen mukaan päälukuihin puretut artikkelit avasivat tutkimusaiheeseen kolme näkökulmaa, jotka kukin omalta osaltaan valaisevat tutkimusongelmaa. Analyysin loppuvaiheessa tutkin kilpailuun liittyvien keskustelufraasien esiintymisfrekvenssin muutosta lehdissä tutkimusaikana. Samoin selvitin Gale Lab -ohjelmiston mahdollisuutta paljastaa edellä kuvattujen teemojen määrän muutosta aineistossa ajan funktiona.

Ensimmäinen pääteema, miehinen diskurssi hallitsi sekä 1920- että 1930-lukuja kaikista näkyvimpänä. Syy siihen oli miesten urheilumenestys kansainvälisillä areenoilla aina 1912 Tukholman kisoista lähtien. Itsenäistymisen jälkeiset olympiakisat olivat poikkeuksetta menestys Suomelle, ja valtalehdistö osasi hoitaa niiden propaganda-arvon. Koska miehiset voitot sopivat myös hyvin aikaa hallinneeseen kansallismieliseen aatemaailmaan, oli selvää,

että urheilusankareista alettiin rakentaa myyttejä. Paavo Nurmi modernina hahmona ja Hannes Kolehmainen kansallisromanttisena sankarina olivat lehdille sopivaa aineistoa. Jo edelliseltä vuosisadalta periytyvä polarisoitunut sukupuolien työnjako sopi myös tähän tarinaan. Naisen paikka olisi kodin piirissä, kansakunnan uudistumisen varmistajana ja kasvattajana. Mies taas sai hoitaakseen julkiset roolit, joihin *sotamiehen* ja urheilusankarin roolit hyvin sopivat.

Pienen kansan erityispiirteitä oli syytä korostaa, ja tätä varten kansallisen tarinan kuvastossa esiin nostettua katajaisen kansan selviytymiskertomusta voitiin hyödyntää. Kun kansainvälinen lehdistö alkoi noteerata pohjoisen kansakunnan menetystä, muistettiin sitä siteerata täälläkin. Sitkeys ja yrittäminen sopivat luonteenpiirteiksi niin Saarijärven Paavolle kuin Hannes Kolehmaisellekin. Pilkkakirjoitusten nousu 1930-luvulla eräänlaiseen pääosaan yllätti artikkelien lähiluvussa. Kirjoituksissa haettiin vastakohtia: nainen ei voisi koskaan saavuttaa saman tasoisia tuloksia kuin mies, ja siksi jo harjoittelu kilpailuja varten olisi turhaa. Kirjoittajana urheiluvaikuttaja Lauri ”Tahko” Pihkala oli omaa luokkaansa niin kirjoitusten purevuuden kuin artikkelien määränkin suhteen. Kirjoittajien poliittisilla kannoilla ja lehtien sitoutumisella oli merkitystä. Porvarillinen puoli piti kiinni perinteisestä, kielteisemmästä suhtautumisesta kilpailuihin. Pilkkakirjoituksia ei juuri ollut työväen lehdissä; sen sijaan HS julkaisi niitä huomattavan paljon.

Toinen keskustelijoiden suosima perustelu kilpailullisuuden vastustuksessa oli terveys. Tai pikemminkin varoitus terveyden menetyksestä liiallisen harjoittelun tai kilpailun vaatiman ponnistelun kautta. Aihetta pitivät esillä varsinkin porvarillisen lehdistön Anni Collan ja Kaarina Kari, joka lääkärin auktoriteetilla sivalsi vuosia vastustajiaan. Collan oli monipuolinen vaikuttaja *Kisakenttä*-lehden perustajana, liikuntakulttuurin edistäjänä ja pitkäaikaisena virkamiehenä. Molempien taustalla oli kansallismielinen perustelu naisen asemasta ja tehtävästä yhteiskunnassa. Myös porvarillisen naisliikunnan vahvat yhteydet Saksaan vaikuttivat. Siellä oli tehty lääketieteellistä liikuntatutkimusta, jonka tuloksia usein myös esitettiin tarkoitushakuisesti.

Mitä sijaan, jos ei kilpailla saa? Sekä porvarillinen että työväenliike kehittivät omat urheilumerkkinsä. Siinä tytöt ja naiset kilpailivat vain itseään vastaan koettaen saavuttaa vaadittuja tuloksia eri lajeissa. Palkintona tuli liitosta merkki, josta tulikin hyvin suosittu. Naisille sopivia lajeja haettiin: uinti, hiihto, kaunoluistelu, verkkopallo ja varsinkin voimistelu saivat mahdollisuuden. Kansallismieliseen aikaan sopi hyvin rivikuria korostava

komentoliikunta. Se tuotti näyttäviä joukkoesiintymisiä ja pitkään naiset olivatkin suurkisoissa esiintymässä avajaisnäytöksissä. Voimistelu ja esteettisiksi suunnitellut esitykset pitivät pintansa pitkään. Pohjoismaissa tämä kasvatuksellinen voimistelusuuntaus oli suosittua ja naisjärjestöt pääsivät esiintymään myös naapurimaihin suuntautuvilla juhlatkoillaan, joista raportoitiin paljon.

Muutos oli kuitenkin tulossa kohti kilpailullisuuden sallimista. Kansainvälisyys lisäsi tietoutta muissa maissa tapahtuvasta kehityksestä ja kilpailu lisääntyi myös miesten puolella, kun uusia maita tuli koko ajan mukaan. Naisurheilussa malleja olivat USA ja Saksa. Lehdet kirjoittivat nyt myös naisten saavutuksista, jotka parhaimmillaan olivat jopa parempia kuin miesten vastaavat tulokset. Syntyi ensimmäisiä naisurheilun roolimalleja. Tämä johti väistämättä vertailuun *meidän* ja *muiden* välillä. Amerikan naisten esiintymisiä ihailtiin ja reporterien oli pakko myöntää, että 1930-luvulle tultaessa Suomi ja muut Pohjoismaat olivat jäljessä kahdesta johtavasta yleisurheilumaasta. TUL olikin sallinut naisille kisailun ja siellä malleja haettiin Neuvostoliitosta ja muiden eurooppalaisten sisarliittojen voittajista. Harrastuspohja oli laajaa ja Suomessakin lahjakkaat TUL:n urheilijat pääsivät lehtien palstoille.

Naisilla oli Suomessa pitkä yhteistyön perinne, joka oli huipentunut äänioikeuden saamiseen vuosisadan alussa. Silloin työväenliike ja naisliike toimivat yhdessä. Myös raittiusliike ja yhteinen liikuntatyö olivat olleet yhdistäviä tekijöitä. Sisällissota katkaisi tämän perinteen ja jakautunut Suomi näkyi myös urheilukulttuurissa. Omat liikuntaopistot, omat ohjaajakoulutukset ja omat järjestöt syntyivät. Molemmille puolille ominaista oli kuitenkin pyrkimys naisten omaan hallintaan järjestöissään. Artikkeleista tulee ajoittain jopa kuva pääasian, liikunnan edistämisen unohtumisesta, ja keskittymisestä vain estämään miesten vaikutusvaltaa omissa liitoissa ja seuroissa.

1930-luku toi murroksen maailman yleisurheiluun, Naiset olivat saaneet jo 1928 olla mukana muutamassa lajissa Amsterdamin kisoissa, mutta varsinkin amerikkalaisten esiinnousu Los Angelesin 1932 ja Berliinin 1936 kisoissa loi painetta myös Pohjoismaihin. Kisoissa menestystä kuvaava pistelaskujärjestelmä huomioi sekä miehet että naiset ja kun naiset puuttuivat Suomelta, tulos ei näyttänyt hyvältä. Moderni aika murtautui esiin Euroopassa taiteissa, arkkitehtuurissa ja niin myös urheilussa. Yksilön mahdollisuus omiin valintoihin yli yhteisön asettamien vaatimusten korostui. Yleisurheilu on pääosin yksilöurheilua, ja omien valintojen mahdollisuus tasavertaisesti myös naisille alettiin vähitellen nähdä mahdollisuutena.

Poliittinen jako säilyi urheilun saralla aina suursotaan saakka. Vain SVUL:n naisia oli mukana neljän yleisurheilijan naisjoukkueessa, joka osallistui Suomesta Berliinin kisoihin 1936. TUL:n kilpailutoiminta oli kuitenkin laajaa ja tulostaso alkoi nousta niin, että vuosikymmenen lopulla liiton yleisurheilija Kaisa Parviainen mainittiin jo ”Suomen parhaaksi naisurheilijaksi. Hän tulisikin olemaan ensimmäinen suomalainen naismitalisti kesäolympialaisissa vajaan kymmenen vuoden kuluttua.

Näkyvintä keskustelua siis hallitsi miehinen diskurssi, joka oli muuttanut muotoaan kohti aggressiivisempaa esitystapaa. Negatiivisten perustelujen taustalla oli pitkälti kansallisuusajattelu ja pyrkimys pitää kiinni sukupuolten erillisistä rooleista yhteiskunnassa. Terveysperusteisiin viittaaminen alkoi hitaasti väistyä. Keskusteluissa vaikutti voimakkaana pohjavirtana naisten oma halu hallita järjestöjään ja näin omaa toimintaansa. Muutoksen ajureita oli useita: naisten koulutustason nousu, kilpailun koveneminen maailmalla ja menestyvien naisten roolimallit. Työväenliike oli ylläpitänyt kilpailuja koko ajan ja se osaltaan varmisti laajan harrastajakunnan ja kasvavan halun kilpailutoimintaan. Myös täällä nousi esiin roolimalleja, jotka menestyivät ja saivat palstatilaa lehdistössä. Tutkimuksessa muutos voitiin osoittaa aihehallinnuksen teemojen muutoksena tutkimusaikana sekä myös kilpailuun liittyvien fraasien esiintymistiheyden muutoksena. Molemmat tulokset tukivat muutosta kilpailullisuuden hyväksynnän suuntaan.

Aiemmassa tutkimuksessa on usein viitattu siihen, että keskustelu naisten kilpailujen sallimisesta kävi kiivaimmillaan 1920-luvulla. Oman aineistoni perusteella toteaisin, että keskustelu kävi kiivaimmillaan vasta 1930-luvulla. Edellisellä vuosikymmenellä toki aiheesta käytiin debattia, mutta aivan uudelle tasolle se nousi 1930-luvulla, kun pilkkakirjoitukset tulivat mukaan. Naisten itsensä merkitys keskustelijoina oli tärkeä, ja varsinkin porvarillisen puolen yhteydet Saksaan tukivat sisällissodan voittajapuolen hegemonista aateilmastoa. Huolimatta yleisestä kilpailuvastaisesta ilmapiiristä TUL:n merkitys naisten yleisurheilun kilpailuelämän ylläpitäjänä vahvistui tässä tutkimuksessa. Estetiikka nousi esiin voimakkaana keskusteluargumenttina, ja myös lääkärit käyttivät sitä usein tukemaan omia kantojaan. Historiantutkimuksessa käytetään edelleenkin vähän digitaalisia menetelmiä. Tässä työssä aihehallinnus antoi tutkimukselle uudenlaisen mahdollisuuden valaista tutkimusongelmaa.

On syytä korostaa, että aihehallinnuksen käyttämä algoritmi on pohjimmiltaan tutkijalle tuntematon. Siksi tutkittavan ajan kontekstin tuntemus on tärkeää, jotta voidaan arvioida sitä, ovatko ohjelman esiin nostamat aiheet relevantteja. Lopulta käsiteltävien aiheiden ja teemojen

valinta on aina subjektiivinen ja esiin nousevat sanalistat mahdollistavat erilaisia tulkintoja. Työtä aloittaessani oletin, että ohjelma nostaisi esiin jonkin uuden, ehkä yllättävänkin näkökulman aiheeseen. Sellaisena voi pitää *kilpailullisuuden nousu* -teemaa, joka oli aineiston lähiluvussa eräällä tavalla piilossa. Analyysin mukaan aiheen osuus on kuitenkin ylivoimainen aineistossa, ja se kertoo siitä, että painetta keskustelulle naisten kilpailuista ja omasta roolista todella oli. Samalla se kertoo ohjelman kyvystä paljastaa aiheita, jotka eivät ole suoraan lähiluvulla nähtävissä. Sen sijaan ohjelma ei pystynyt erikseen kertomaan pilkkakirjoitusten noususta. Siinä kyse on keskustelun sävyjen tunnistuksesta, jota tässä tutkimuksessa käytetyt ohjelmat eivät tee. Vaikka negatiivisten kirjoitusten nousu pyrki kompensoimaan latenttina olevaa, aikaa hallitsevaa positiivisempaa virettä, oli muutos kirjoittelussa silti lievästi kohti positiivisempaa.

Jatkotutkimuksessa olisikin tilaus ns. sentimenttianalyysille eli suomen kielen tunnistavalle kirjoituksen sävyn tunnistukselle. Se voisi paljastaa tarkemmin aineistossa olevien sävyjen muutosten suunnat ja ajankohdat tutkimusaikana. Myös naisurheilun lajikirjon laajentumista aiemmin naisille sopimattomiksi katsotuille alueille olisi tarpeen tutkia laajemmin.

Digitaalisia menetelmiä on mielestäni perusteltua käyttää yhä enemmän ja aineistoa löytyy Kansalliskirjaston digitoiduista lähteistä myös myöhemmiltä vuosikymmeniltä. Tasa-arvon hidasta lisääntymistä kilpaurheilussa olisi edelleen syytä tutkia; vaikkapa aina viime sodista tähän päivään asti ulottuvalla tarkastelulla.

Lähdeluettelo

Alkuperäisaineistot

Helsingin Sanomat 1920–1936

Kisakenttä 1920–1936

Työläisnaisten Urheilulehti 1921–1936

Urheilumuseo, Helsinki

-Anni Collanin arkisto; kansiot 6 ja 8.

Aikalaiskirjallisuus

Collan, Anni (toim.): *Naisten ja tyttöjen urheiluopas*. Otava, Helsinki 1921.

Jukola, Martti: *Suuri Olympiakirja*. WSOY, Helsinki 1953.

Suomela, Klaus U.: *Urheilun ja voimistelun historia 1. Esihistoria ynnä Vanha- ja Keskiaika*. WSOY, Helsinki 1923.

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto & Liikanen, Ilkka & Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.

Anderson, Benedict: *Kuvitellut yhteisöt, Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. Joel Kuortti, Vastapaino, Tampere 2017. Alkuperäisteos *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* 1983, 1991. London, Copenhagen 2006.

Essman, Rauni, *henkilokuva*: https://fi.wikipedia.org/wiki/Rauni_Essman (haettu 20.12.2021).

Gale Scholars Lab: <https://www.gale.com/> ja <https://www.gale.com/primary-sources/digital-scholar-lab>, (haettu 24.9.2021).

- Gordon, Tuula & Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.): *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino, Tampere 2002.
- Hakulinen, Timo: *Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille kävi kiivaana 1920-luvun lopulla*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1996. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 1996.
- Halmesvirta, Anssi: Emancipation through Sports. Doctors and the Rise of the Female Body in Finland c. 1900–1920. Teoksessa *Nainen housuissa. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2011*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 2011.
- Hall, Stuart: *Identiteetti*. Suom. & toim.: Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Vastapaino, Tampere 1999.
- Heinonen, Visa: Kotitalous mikroskoopin alla, teoksessa Häggman & al: *Suomalaisen arjen historia, Modernin Suomen synty*. Weilin+Göös Oy, Helsinki 2007.
- Helsingin Ponnistus, *historiikki*.
http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/tul_ponnistus_20_luku.htm, (haettu 18.5.2021).
- Hentilä, Seppo: Jukola, Martti. *Kansallisbiografia-verkkójulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi.libproxy.helsinki.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001616>, (viitattu 15.10.2021).
- Hentilä, Seppo: Paasonen, Helmi. *Kansallisbiografia-verkkójulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001834>, (viitattu 4.10.2021).
- Heiskala, Risto: Kulttuurinen konstruktivismi ja yhteiskunnalliset pakot. *Sosiologia: Westermarck-seuran julkaisu* 38 (2001): 1, 6. artikkeli, s. 36–41.
- Hihnala, Paula (toim.): *Liikkeen puolesta Työväen urheiluliikkeen naisia 1919–1996*. TUL, Helsinki 1996.

Häggman, Kai: *Johdatus perhehistoriaan*, Helsingin yliopiston julkaisuja 11. Helsingin yliopisto, Helsinki 1996.

Häyrinen, Reijo & Laine, Leena: *Suomi urheilun suurvaltana*. Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki 1989.

Ijäs, Ida: ”*Uinti – ja minä tunnen houkutusta sanoa: vain uinti – on oleva naisten urheilu.*” *Naisuimari suomalaisissa urheilulehdissä 1919–1929*. Pro gradu, Kulttuurihistoria. Turun yliopisto, Turku 2021.

Jalava, Marja & Kinnunen, Tiina & Sulkunen, Irma (toim.): *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa*. SKS, Helsinki 2013.

Jalava, Marja: *J.V.Snellman Mies ja suurmies*. Tammi, Helsinki 2006.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero: *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino, Tampere 2016.

Karikko, Paavo & Koski, Mauno: *Legendary Runner A Biography of Paavo Nurmi*. The Sports Museum Foundation of Finland, Helsinki 2006.

Kansalliskirjasto: *Leikekirjapalvelu*, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/clippings>. (haettu 30.9.2021).

Keskinen, Lauri: *Seura tekee kaltaisekseen. Poliittinen sosialisatio varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun*. Turun yliopisto, Turku 2011.

Kleemola, Irja: *Anni Collan kisakentillään*. Suomen urheilumuseosäätiö, Helsinki 2008.

Kleemola, Irja: *Naisliikuntaa 100 vuotta*. Otava, Helsinki 1996.

- Kleemola, Irja: *Kaarina Kari Liikuntaa koko elämä*. WSOY, Helsinki 1988.
- Kokkonen, Jouko: *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Suomen Urheilumuseosäitiö, Helsinki 2015.
- Kokkonen, Jouko: *Kansakunta kilpasilla, Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. SKS, Helsinki 2008.
- Kurvinen, Heidi: Toimittajat ja toimitukselliset prosessit mediatekstien takana. *Historiallinen aikakauskirja* 116:3 (2018), s. 310–322.
- Laine, Leena: Säkkijuoksijat ja hiilimurskan sankarit, teoksessa Häggman & al: *Suomalaisen arjen historia, Modernin Suomen synty*. Weilin + Göös Oy, Helsinki 2007.
- Laine, Leena: *Työväen urheiluliikkeen naiset*. Otava, Helsinki 2000.
- Laine, Laine, Leena: Collan, Anni. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005369>, (viitattu 4.10.2021).
- Laine, Leena: *Kuinka ylittää rajat? Naiset Pohjoismaiden urheilujärjestöissä. Olympialaiset ja naisliikunta –satavuotiaat. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1996*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 1996(a).
- Laine, Leena: *Voimistelevat ja urheilevat aatteen sisaret. Piirteitä työläisnaisten liikuntakulttuurin kehityksestä. Hihnala Paula (toim.): Liikkeen puolesta, Työväen urheiluliiton naisia 1919–1996*. TUL, Helsinki 1996(b).
- Launonen, Jari: Antwerpenista Berliiniin. Olympialaiset suomalaisessa urheilutietoisuudessa 1920–1936. Teoksessa *Olympialaiset ja naisliikunta –satavuotiaat. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1996*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 1996.

- Lehtonen, Mikko (toim.) *Kulttuuri & Yhteiskunta Kulttuurintutkimuksen klassikkotekstejä*. Vastapaino, Tampere 2021.
- Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi: *Ikuisen poudan maa, Virallinen Suomi-kuva 1918–1945*. WSOY, Helsinki 2004.
- Lähteenmäki, Maria: *Vuosisadan naisliike, Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa, Sosialidemokraattiset naiset*, Helsinki 2000.
- Matikainen, Miia: *SYNTYVÄN SUKUPOLVEN HYVÄKSI Rotuhygieniä Terveystieteissä vuoteen 1935 asti*. Pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto, Tampere 2019.
- Meinander, Henrik: Koululiikunta etsii paikkaansa, teoksessa *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. VAPK-Kustannus, Helsinki 1992.
- Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere 2019.
- Nevala, Arto (toim.): *Olympialaiset ja naisliikunta –satavuotiaat. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1996*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 1996.
- Nelimarkka, Matti: Aihemallinnus sekä muut ohjaamattomat koneoppimismenetelmät yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa: kriittisiä havaintoja. *Politiikka*, 61(1) 2019, s. 6–33.
- Pirinen, Riitta: *Urheileva nainen lehtiteksteissä*. Tampere University Press, Tampere 2006.
- Pitkänen, Ville: Haasteena historiallisen kontekstin moninaisuus. Tutkimuskohteena television vaaliohjelmiä käsittelevät sanomalehtikirjoitukset. Teoksessa Railo Erkkä & Paavo Oinonen (toim.): *Media historiassa*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku 2012.

- Pulkkinen, Tuija: J.V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys. Teoksessa Tuija Pulkkinen & Antu Sorainen (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen*. SKS, Helsinki 2011.
- Pyykkönen, Teijo (toim.): *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. VAPK-Kustannus, Helsinki 1992.
- Railo, Erkki & Oinonen, Paavo (toim.): *Media historiassa*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku 2012.
- Rantala, Heli: *Sivistyksestä sivilisaatioon Kulttuurikäsitys J.V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa*. Turun yliopiston julkaisuja, Scripta lingua Fennica edita, Turku 2013.
- Roiko-Jokela, Heikki & Sironen Esa (toim.): *Urheilun toinen puoli. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2015*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 2015.
- Roiko-Jokela, Heikki & Sironen Esa (toim.): *Nainen housuissa. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2011*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 2011.
- Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Urheilu katsoo peiliin. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000.
- Salimäki, Harri: *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana*. SKS, Helsinki 2000.
- Salmi, Hannu: Suomi, kulttuurihistoria ja kulttuurisuuden haaste. *Historiallinen aikakauskirja* 115 (2017) : 4, s. 417-425.
- Sarje, Aino: Hilma Jalkanen suomalaisen naisvoimistelun kehittäjänä. Teoksessa *Nainen housuissa*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 2015.
- Siironen, Miika: *Valkoiset, vapaussodan perintö*. Vastapaino, Tampere 2012.

- Soukola, Timo; Parviainen, Kaisa. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/libproxy.helsinki.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008701>, (viitattu 21.12.2021).
- Sulkunen, Irma: *Retki naishistoriaan*. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää, Helsinki 1991.
- Sulkunen, Irma: *Naisen kutsumus Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää, Helsinki 1989.
- Sulkunen, Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto & Liikanen, Ilkka & Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.
- Sulkunen, Irma: *Raittius kansalaisuskontona Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1986.
- Rosenberg, Emily S.; Transnational Currents in a Shrinking World teoksessa *A World Connecting 1870–1945*, edited by Emily S. Rosenberg. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 2012.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki 2018.
- Turunen, Arja: Pukiko sota naiset pitkiin housuihin? Teoksessa Roiko-Jokela Heikki, Sironen Esa (toim.): *Nainen housuissa. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2011*. Suomen Urheiluhistoriallinen seura, Helsinki 2011.
- Työvään Urheilulehti, *historiikki*.
https://fi.wikipedia.org/wiki/Ty%C3%B6v%C3%A4n_Urheilulehti, (haettu 18.5.2021).
- Uino, Ari; Kolkka, Sulo. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/libproxy.helsinki.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-007490>, (viitattu 15.10.2021).

Urponen, Maija: Kansainvälisiä mutta siveellisiä? ”Hymyjä olympiavieraillemme, mutta ei liian läheltä”. Teoksessa Tuija Pulkkinen ja Antu Sorainen (toim): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen* SKS Helsinki, 2011.

Vainio, Eveliina: Anni Collan ja naisliikunnan mahdollisuus, Teoksessa Roiko-Jokela Heikki, Sironen Esa (toim): *Urheilu katsoo peiliin. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000.

Valtonen, Pekka: *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä- Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2018.

Vasara, Erkki: Isänmaan ja sodankäynnin asialla. Piirtoja suomalaisesta urheiluaatteesta 1870-luvulta 1950-luvulle. Teoksessa *Urheilu katsoo peiliin. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000.

Vasara, Erkki: Maanpuolustus ja liikunnan kannatus, teoksessa Häyrinen, Reijo & Laine, Leena: *Suomi urheilun suurvaltana*. Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki 1989.

Vettenniemi, Erkki: *Pohjolan helleenit, Suomalaisten olympiaurheilujen synty*. Historiallisia tutkimuksia 233. SKS Helsinki 2007.

Viita, Ossi: *Hymyilevä Hannes, Työläisurheilija Hannes Kolehmaisena sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Otava, Helsinki 2003.